

P400(2)

Könyvtáros

'85 | 3

KK

OSZK
KÖNYVTÁRSZAKTUDOMÁNYI SZAKKÖZPONT



A Fejér megyei Mezőszilas, az újjáépített Németh László-emlékházban 166 m² alapterületű könyvtárt avattak az elmúlt év novemberében, és emlékszobát is berendeztek az író tiszteletére (MTI Fotó–Kabáczy Szilárd felvételei)



35. évfolyam, 3. szám
1985. március

KK

Könyvtáros

TARTALOM

	A könyvtárosegyesület 1984. évi küldöttközgyűlése	123
Dr. Tóth Gyula	Könyvtárak a pedagógusképzés szolgálatában	128
Dr. Tóth Dezső	Online információkeresés az ERIC-ből	133
Mándy Gábor	Nekünk is van egy tippünk – avagy egy nem könyvtári kiadvány könyvtári tanulságai	134
	Az Országos Könyvtárügyi Tanács decemberi plenáris ülése (P. I.)	136
Halász Béla	Méltó könyvtárat Dorognak! (<i>Új városok könyvtárai</i>)	138
	Olvastuk	141
Korompai Gáborné dr.	A kurrens magyar nemzeti bibliográfia műhelykérdéseiről (<i>Műhelykérdések</i>)	142
ISKOLA ÉS KÖNYVTÁR		
Pálné Leinberger Ágota	Foglalkozás siket gyermekekkel	145
Antal Emília	Hogy minden ügyes-bajos dolgukban segítsünk... 40 év – 40 könyv (F. M.)	151 152
Hadrovics Gábor	A Magyar Elektronikai Ellenőrző Intézet Könyvtára (<i>Könyvtári élet</i>)	153
A LAPOKBAN OLVASTUK	Horizont	155
	Kitüntetések	156, 158
	Hazai programok a Commodore-hoz Sz. É. (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	157 163
HÍREK		
LÁTÓKÖR		
Balázs János	Könyvtárosok oktatói státusa az USA egyetemlein és főiskoláin	164
Dr. Pétervári András	Katalóguscédulák sokszorosítása (<i>Visszhang</i>)	169
Pogány György	A század eleji szaksajtó a zenei könyvtárakról (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	170
Ecsery Elemér	Ganczaugh Miklós (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	173
Katsányi Sándor	Tűnődés egy fontos bibliográfia fölött (<i>Bibliográfiák</i>)	174
	Lapozgató	176
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		178
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		181
A lapunk e számában közölt grafikák Ganczaugh Miklós alkotásai		

Из содержания

Общее собрание делегатов Общества венгерских библиотекарей в 1984 г. (123);
Д-р Том Дьюла: Библиотеки на службе подготовки педагогов (128);
Халас Бела: Библиотеки новых городов (Дорог) (138);
Палма Лейнбергер Агота: Обучение глухих детей чтению в библиотеках (145);
Д-р Балаж Янош: Учительский штат библиотекарей в университетах и вузах в США (1964).

From the contents

Conference of deputies of the Hungarian Library Association, 1984 (123);
Gyula Tóth: Libraries in the service of training pedagogues (128);
Béla Halász: Libraries in new towns (Dorog) (138);
Mrs. Pál, Ágota Leinberger: Deaf children's education to reading in libraries (145);
János Balázs: Teaching status of librarians in US universities and colleges (164).

Aus dem Inhalt

Generalversammlung der Abgesandten des Vereins Ungarischer Bibliothekare vom Jahre 1984 (123);
Dr. Gyula Tóth: Bibliotheken im Dienste der Pädagogenausbildung (128);
Béla Halász: Die Bibliotheken von neuen Städten (Dorog) (138);
Frau Ágota Pál-Leinberger: Die Erziehung der tauben Kinder zum Lesen in den Bibliotheken (145);
Dr. János Balázs: Lehrerstatus der Bibliothekare auf den Universitäten und Hochschulen in den USA (164).

Cikkeink szerzői

Antal Emilia, a Szekszárd-Palánk-i Csapó Dániel Mezőgazdasági Szakközépiskola könyvtárának vezetője; *Balázs János*, A KG-INFORMATIK nyugalmazott főosztályvezetője; *Ecsery Elemér*, a Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze; *Halász Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Katsányi Sándor*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtartudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Korompai Gáborné dr.*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának tudományos munkatársa; *Mándy Gábor*, az OSZK KMK munkatársa; *Pálné Leinberger Ágota*, a Kaposvári Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárának vezetője; *Pogány György*, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének könyvtárosa; *dr. Tóth Dezső*, a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ osztályvezetője; *dr. Tóth Gyula*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (857180/09)

Petőfi Nyomda — 85/50051 Kecskemét, 1985

Felelős vezető: **Ablaka István** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A könyvtárosegyesület 1984. évi küldöttközgyűlése

1984. december 18-án a Pataky István téri Művelődési Központban tartotta meg a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1984. évi küldöttközgyűlését, melyre a legutóbbi (1982) alapszabály-módosítás értelmében kétévénként kerül sor.

Rendezvények – szervezetek – szekciók – pályázatok

Az egyesület 1983-ban és 1984-ben végzett munkájáról Kovács Dezső főtitkár számolt be. Bevezetőjében kiemelte, hogy az 1982. évi tisztújító taggyűléseken és a tisztújító küldöttközgyűlésen nagyobb változások történtek a szervezetek vezetésében és az elnökségben. Több mint 40 százalékos arányban kerültek új személyek a különféle vezetői posztokra.

A beszámolási időszakban igen sok rendezvényre került sor: 1983-ban 150-re, 1984-ben 130-ra. A főtitkár ezzel kapcsolatban utalt arra, hogy a nehezebb gazdasági viszonyok, a takarékosági intézkedések, az intézmények visszafogottabb költséggazdálkodása nagy gondot okozott a szervezeteknek a rendezvények szervezésében, a tagoknak pedig a részvételben. A tagságot terhelő étkezési, utazási és szállásköltségek meghaladják a részvevők anyagi teherbíróképességét. Egyebek között emiatt is szükség van arra, hogy a jövőben a szervezetek körültekintően határozzák meg a rendezvények témáit, időpontját, helyét.

A rendezvények szakmai összetétele, megoszlása sokrétű volt. Az igen élénk érdeklődést kiváltó könyvtárpolitikai, könyvtárfejlesztési témákon kívül még mindig foglalkoztatta a tagságot a devizás folyóirat-rendelések körül kialakult helyzet, a gyermek- és az ifjúsági olvasókkal való foglalkozás – és ez az érdeklődés nemcsak az illetékes szekciókat jellemezte –, a könyvtárhasználat, az olvasók összetéte-

lének vizsgálata, alakulása, az együttműködés kérdésköre, a könyvtári feldolgozás folyamatainak fejlesztése, a propagandamunka, a hálózatok jelene és jövője, a helyismereti gyűjtemények sorsa, a nem hagyományos dokumentumok felhasználása, beépítése a hagyományosnak tekintett könyvtári állományba és még számos más téma. A főtitkár arra az érdekes tényre is utalt, hogy talán éppen gazdasági lehetőségeink, gazdasági környezetünk állapota okozta a könyvtárak, illetve a könyvtárosok tartózkodását az olyan témák feldolgozásától, mint az új könyvtártechnológia, a számítógépesítés, a technikai korszerűsítés. Voltak ilyen előadások is, csak nem elegendő számban. A beszámoló megállapította, hogy a tagságot mind jobban foglalkoztatják azok a súlyosbodó gondok, amelyek a könyvtári alapfunkciók fenntartását is nehezítik: az állománygyarapítási keretek csökkenése, a könyvtárak zsúfoltsága, elégtelen felszereltsége és nem utolsósorban a könyvtárosok élet- és munkakörülményeinek kedvezőtlen alakulása.

A rendezvények egy része a rokon területek, a könyvtárosi, levéltárosi munkával összefüggő más szakmák megismerésére törekedett. A jövőben – éppen a lehetőségek szűkülése miatt – ezek rendezéséről igen nagy körültekintéssel kell dönteni.

Az egyesület mindig megkülönböztetett figyelemmel foglalkozott az év kiemelkedő rendezvényével, a vándorgyűléssel. A legutóbbi két megmozdulás a szűkebb szakmát és a felhasználókat-fenntartókat is érdeklő témákkal foglalkozott: a győri, 15. vándorgyűlés – amelynek témája *A könyvtár és olvasója. Az olvasóvá nevelés, a felhasználók és a könyvtáros volt – jó néhány alapvető elméleti kérdést tisztázott, és kijelölte a jövő feladatait (Könyvtáros, 1983/12. sz.)*. Nem kevésbé fontos témakört vitatott meg a 16., a szegedi vándorgyűlés *A könyvtárak közvetítő szerepe a szakirodalmi*

tájékoztatóban címmel (Könyvtáros 1984/11–12. sz.). Jó volt a két rendezvény szakmai és sajtóvisszhangja, s résztvevőik száma is állandóan emelkedik, Szegeden például már meghaladta az 1100-at.

A főtítkár ezt követően felsorolta a jól dolgozó szervezetek között a Hajdú-Bihar, Vas, Győr-Sopron, Pest, Veszprém és Bács-Kiskun megyei, a sokat fejlődött Borsod megyei és a holtpontról elmozdult Komárom megyei szervezetet, kitért a zenei, az ifjúsági és a gyermekkönyvtárosi szekciók igen sokrétű tevékenységére, és utalt arra is, hogy majd minden bizottság munkájában határozott fejlődés tapasztalható.

A követendő példák között említette a Vas megyei szervezet keretében működő könyvtárosklubot, a kerekasztal-beszélgetés sorozatot, a Bács-Kiskun megyeiek részvételét a megye különféle rendezvényein, a Győr-Sopron megyei szervezet kezdeményezését a szomszédos osztrák tartomány könyvtáraival kialakítandó együttműködésre, a veszprémiek rendszeresen ismétlődő továbbképző előadásait és azok gazdag szakmai témaválasztását, a gyermekkönyvtárosi szekció által az általános iskolák könyvtárainak helyzetéről rendezett, jól előkészített fórumot, az ifjúsági könyvtárosi szekció nagy visszhangot kiváltó rendezvénysorozatát, az *iskolai könyvtárosok nyári akadémiáját*, a zenei szekciónak a Könyvértékesítő Vállalattal közösen megjelentetett *Új hangfelvételek* című annotált állománygyarapítási tanácsadó kiadványát és az ehhez csatlakozó kartonszolgáltatást. Megemlékezett a bibliográfiai bizottságnak a kurrens magyar nemzeti bibliográfia ügyében kifejtett cselekvőkészségéről s arról, hogy a könyv- és könyvtártörténeti bizottság munkájába egyre többen kapcsolódnak be, továbbá, hogy a könyvtári módszertani bizottság értékes fóruma a szakma lelkes fiataljainak.

A beszámoló részletesen szólt a *levéltári szekcióról*, amely immár négy éve folytatja színvonalas munkáját az egyesületben. Éppen a közgyűlést megelőzően került sor első ízben a *nemzeti levéltári nap* megrendezésére, valamint az ehhez kapcsolódó kiállításra és tudományos ülésszakra, melynek egyik fő szervezője a levéltári szekció volt. Ez a megmozdulás is jól példázta, hogy a levéltárosok jó munkájával az egyesület szakmai és társadalmi megbecsülése tovább növekedhet. Az elmúlt két év a szekció életében elismerésre méltó fejlődési szakasz. Rendezvényei rendszeresek, szakmailag időszerűek és magas színvonalúak, s örven-



detes, hogy a szekció tudatosan törekszik a könyvtári-szakirodalmi tájékoztatói és a levéltári tevékenység közös vonásainak feltárására. Erre utaltak előadásai is: levéltári könyvtárak, levéltári kutatás; levéltárak és közművelődés; olvasáskultúra a reformkorban (dicséretes módon a könyv- és könyvtártörténeti bizottsággal közösen); a hungarika-kutatás. Folytatódott a *Levéltári szekció füzetei* című sorozat megjelentetése, a beszámolási időszakban két újabb száma látott napvilágot: *Iratvédelem, restaurálás; Levéltárak és szocialista irattárak kapcsolata*; s már nyomdában van a hungarika-kutatással kapcsolatos tanácskozási anyaga is. Példamutató a szekció propagandatevékenysége, az írott, a szak- és az elektronikus sajtóval való kapcsolata. A levéltárosok közül ma már csaknem 300 tagja van az egyesületnek, további terveik realitásak, elképzeléseik megvalósítását az egyesület támogatja.

A főtítkár arról is szólt, hogy az egyesület 1982-ben, a tisztújító küldöttközgyűlésen programjába iktatta tevékenységének gazdagítását azokon a területeken, amelyekeken lehetőség van a társadalmi aktivitásban rejlő tartalékok jobb kiaknázására, a megalapozott szakmai továbbfejlesztés elősegítésére és nem utolsósorban a demokratizálásra. Ennek az elhatározásnak a jegyében került sor a *pályázati rendszer* bevezetésére. A pályázatokkal a művelődési kormányzatot és annak tanácsadó szervét,

az Országos Könyvtárügyi Tanácsot egyaránt segíteni kívánja az egyesület. A tanács programjának figyelembevételével a titkárság kidolgozta a pályázatok kiírási módszerét, majd három témában ki is írta a pályázatot. 1985-ben a tagság javaslatai alapján sor kerül a hangozó-képes és a hagyományos dokumentumokat egyesítő médiatárak kialakítására vonatkozó újabb pályázat meghirdetésére is.

A három kitűzött pályázatra beérkeztek a dolgozatok, ezek közül a könyvtárosok közérzetével, a pálya társadalmi megítélésével foglalkozó pályamunkák értékelése megtörtént. A helyi szakkönyvtárak és szakirodalmi tájékoztatási egységek funkcióinak változásával, valamint a kis települések könyvtári ellátásával kapcsolatban kiírt pályázatokra az előzetes jelentkezéshez képest sajnálatosan kisebb számú pályamunka készült. Ezek értékelése folyamatban van.

A területi szervezetek, szekciók és bizottságok saját hatáskörükben szintén élnek a pályázatok kiírásának lehetőségével, mégpedig többnyire megfelelő eredménnyel. A jövőben azonban ezeket a pályázatokat mind szakmai szempontból, mind pedig a pályadíjak előteremtése céljából fokozottabb mértékben kell egyeztetni az elnökséggel.

Nemzetközi együttműködés

A beszámoló szerint a nemzetközi kapcsolatok az elmúlt két évben jól fejlődtek ugyan, de több hátrányos jelenség is tapasztalható. A szocialista országok közül hagyományosan jó és rendszeres a kapcsolat a szlovák könyvtárosok és informatikusok egyesületével, valamint az NDK könyvtáregyesületével. Az utóbbi elnökségének 2–2 képviselője részt vett a győri és a szegedi vándorgyűlésen, viszonzásként egy magyar könyvtáros hétnapos tanulmányúton járt az NDK-ban. A szlovák egyesületet a győri vándorgyűlésen ketten képviselték, majd ez év novemberében *Jozef Hajdusek* titkár Budapestre látogatott az együttműködési munkaterv megújítása céljából.

1983 februárjában a szocialista országok IFLA tagegyesületeinek képviselői Berlinben, 1984 februárjában pedig Pozsonyban tartottak egyeztető megbeszélést, amelyen a magyar egyesület is képviseltette magát. Jól alakultak a kapcsolatok több, nem szocialista európai ország társegyesületével is. Az osztrák könyv-

társegyesület képviselőivel már korábban megkezdett tanácskozások folytatásaként 1983-ban Magyarországon járt *dr. Ferdinand Baumgartner*, a bécsi egyetemi könyvtár igazgatója, az egyesület elnöke, és az előkészítő tárgyalások után 1983 végén megszületett az együttműködési megállapodás is. Ennek értelmében az osztrák egyesület képviselői már 1984-ben részt vettek a szegedi vándorgyűlésen. Tárgyalások folynak a Német Szövetségi Köztársaság, Finnország, Anglia társegyesületeivel is a kapcsolatok bővítéséről. 1983 szeptemberében sikeresen rendezték meg a második angol–magyar könyvtári kerekasztal-megbeszélést, amelynek szervezési munkáiban az egyesület is részt vett, illetve több tisztségviselője tagja volt a magyar küldöttségnek. 1983 októberében 26 könyvtár szakos norvég egyetemi hallgató, 1984 szeptemberében pedig a svéd tudományos könyvtárosok egyesületének mintegy 40 tagja járt magyarországi tanulmányúton – ezek előkészítésében, lebonyolításában szintén részt vett az egyesület.

A főtitkár szólt arról, hogy a Könyvtáros-egyesületek és -intézmények Nemzetközi Szövetsége (IFLA) munkájában való részvétel pénzügyi okokból mind nagyobb nehézségekbe ütközik. Az 1983. évi közgyűlésen – Münchenben – csak egy küldött vehetett részt, az 1984. évi rendezvényen magyar képviselő nem is volt. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az adott körülmények között az egyesület nem tesz meg mindent a magyar részvétel fenntartásáért e fontos szervezetben, de a szűk látókörű takarékoság hosszú távon a magyar könyvtár- és tájékoztatásügy kapcsolatainak egészére is kedvezőtlenül hathat vissza.

A szlovák könyvtárosok és informatikusok egyesületének 1984-ben a Csorba tónál nemzetközi részvétellel megszervezett 14. információs szemináriumán (INFOSZ) – ahol magyar előadás is elhangzott – két egyesületi képviselő vett részt. Öröndetes, hogy a tagszervezetek nemzetközi kapcsolatai is bővülnek, erősödnek. A levéltári szekció részt vállalt a szocialista országok tudományos akadémiai levéltárai számára Budapesten rendezett VI. nemzetközi konferencia munkájából, osztrák levéltáros küldöttséget fogadott, részt vett az NSZK Levéltáros Egyesületének rendezvényein, a X. nemzetközi levéltáros kongresszuson, és jó kapcsolatokat épített ki a szlovák levéltárosokkal. A területi szervezetek nemzetközi kapcsolatai szintén jelentősen fejlődtek. A Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Sopron,

Tolna és Vas megyei szervezetek ma már közvetlenül és rendszeresen tartanak megbeszéléseket a szocialista és a tőkés országok könyvtárosaival.

Ugyancsak kiváló lehetőség a kancsolatteremtésre a Gombocz-ösztöndíj, amely alapításának immár tizedik évfordulójához érkezett, és minden remény megvan arra, hogy a jövőben is egy-egy fiatal könyvtáros csaknem egy éven át bővítheti szakmai ismereteit az USA kenti egyetemén.

Az egyesület egyéb tevékenységei és kapcsolatai

A főtítkári beszámoló elemezte az egyesület publikációs tevékenységét is. Megállapította, hogy folyamatosan jelennek meg a vándorgyűlések előadásait közlő évkönyvek, napvilágot látott a *Kovács Máté-émlékkönyv*, az *egyesületi tájékoztató* pedig – bár gondoktól nem mentesen – a napi eseményekről informálja a tagságot. Leszögezte: a tájékoztató megjelenését rendszeresebbé, tartalmát pedig gazdagabbá kell tenni a jövőben.

Az egyesület kapcsolata a könyvtári és a levéltári szaksajtóval jó; készségesen adnak helyet az MKE információinak, a szakmai eredményekről szóló híreknek.

Az egyesület taglétszáma 1984 végén 3947 volt, lassan növekszik. Javult a tagnyilvántartás rendszere, nem utolsósorban annak eredményeként, hogy a Művelődési Minisztérium támogatásával megnyugtató módon megoldódott az adminisztráció elhelyezésének gondja, romlott azonban a tagdíjfizetési morál, s ez veszélyezteti a tervszerű munkát. Az 1983-ban és 1984-ben is eredményesnek mondható gazdálkodás keretében fokozatosan megvalósult az intézményi pártoló tagság rendszere: 1984 végén 25 intézmény támogatta erkölcsileg és anyagilag is az egyesület tevékenységét.

Az 1983-as évben – tekintettel arra, hogy a szervezetek vezetőségébe sok új tag került – a tisztségviselők részére tanácskozást tartottak, amelyen a főbb témák a már említettek – gazdálkodás, testületi tagság, tagdíj, a *Tájékoztató* – voltak. Ez a személyes kapcsolatfelvétel is hozzájárult a zökkenőmentesebb szervezeti működéshez. Az itt született megegyezés értelmében 1984-től kezdve a szervezetek tevékenységükhöz – bár egyelőre igen szerény mértékben – igényelhettek és kaptak is pénz-

eszközöket különféle rendezvényeik céljára, s ezzel megalapozottabbá tehték munkájukat.

Az elnökség és a titkárság munkája folyamatos volt, a tájékoztatás elősegítése végett az elnökségi ülések jegyzőkönyvét minden szervezet megkapja.

Az elmúlt időszakban nőtt az egyesület szakmai tekintélye és ezzel befolyása is. A Művelődési Minisztérium és az egyesület közötti jó kapcsolat tovább erősödött, és igen öröndetes, hogy a területi pártszervek, tanácsok is mind gyakrabban foglalkoznak a helyi szervezetek munkájával (például Pest és Szolnok megyében), olykor feladatokat is megszabnak részükre, és anyagilag támogatják munkájukat.

Gyakran megtörténik, hogy fontos döntések előtt kikérik a helyi szervezetek véleményét. Mindez erősíti a közéleti, érdekvédelmi szerepet. Elismerésnek tekinthető, hogy az elmúlt időszakban hat egyesületi tagot társadalmi munkájáért kitüntetésben részesített a kulturális kormányzat.

A főtítkár a gondokat felsorolva elmondotta, hogy az elnökség az ifjúsági és a gyermekkönyvtáros szekciók kezdeményezése alapján felterjesztést küldött az illetékes szerveknek az iskolai könyvtáros-tanárok órakedvezménye (vagy annak megvonása?) ügyében, de erre nem kapott megnyugtató választ. Sokat foglalkoztatják a tagságot a bérek, a 40 órás munkahét, a szakmai képzés és a továbbképzés részben még megoldatlan kérdései is. Az egyesület



– a szakmai érdekvédelem határain belül – a jövőben is foglalkozni kíván e gondokkal, és megoldásukra szükség szerint megteszi a kezdeményező lépéseket.

A szakmai, társadalmi tevékenység egyik értékmérőjének ítélte a főtítkár a hasonló szervezetekhez fűződő kapcsolatok alakulását. E tekintetben az elmúlt két esztendőben haladás történt: javultak a kapcsolatok az MTESZ-szel, annak újjáalakult tájékoztatási tagozatával, a Pedagógiai Társasággal, a Történettudományi Társasággal és különösen a Magyar Népművelők Egyesületével. Több közös megmozdulásra, okos és szakmailag hasznos kezdeményezés megvalósítására került sor – elsősorban a területi szervezetek munkája révén.

A főtítkári jelentés után az ellenőrző bizottság nevében *Szabó Sándor*, a bizottság tagja tett jelentést, melyben megállapította, hogy a gazdálkodás, az adminisztráció rendben, az előírásoknak megfelelően folyt.

A vita

A küldöttközgyűlés – *Kovács Dezső* előterjesztése alapján – megvitatta az alapszabály módosítását, amely lehetővé teszi, hogy az egyesület keretében a *Soros-alapítvány* könyvtári programjának szervezése, lebonyolítási munkái zökkenőmentesen, a vonatkozó szabályoknak megfelelően történjenek. A vitában többen felszólaltak, s egyetértettek abban, hogy az alapítvány kedvező lehetőséget teremt a külföldi dokumentumok beszerzésére, a technikai korszerűsítésre és számos egyéb feladat megoldására.

Szóba hozták, hogy a pályázatok elbírálásának demokratikusnak és pártatlannak kell lennie. *Billédi Ferencné dr.*, az egyesület elnöke, *Vályi Gábor*, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnöke és *Kovács Dezső* válaszukban utaltak arra, hogy az egyesület feladata a pályázatok szervezése, lebonyolítása, de elbírálásuk mechanizmusa még nem alakult ki, és a döntés nem is lehet egyesületi feladat, noha nyilvánvaló, hogy mindent meg kell tenni a megfelelő döntéselőkészítés érdekében. A küldöttközgyűlés a vita után megszavazta az alapszabály módosítását.

A továbbiakban *Billédi Ferencné* elnök ismertette az 1985–1986-ra szóló főbb szakmai feladatokat, a szervezeti étellel kapcsolatos elképzeléseket és a gazdálkodási kereteket. Hangsúlyozta, hogy elsősorban a tartalmi

munka fejlesztésével lehet és kell a szakmai összetartozást erősíteni, az egyesület társadalmi elismerését növelni. Továbbra is több fórumon kell megvitatni olyan fontos szakmai kérdéseket, mint az olvasókkal való foglalkozás, az integrált könyvtári szervezetek kialakítása, a gépesítés, a technológia, a technikai fejlesztés. Az elkövetkezendő időszakban, különösen 1985-ben számos fontos rendezvényre kerül sor, amelyek részben hazánk felszabadulásának 40., részben az egyesület megalakulásának 50. évfordulójához kapcsolódnak.

Mindezek nagy feladatot rónak a szervezetekre és az elnökségre. Tovább kell fejleszteni a pályázati rendszert is. Kiemelt feladat az Országos Könyvtárügyi Tanács munkájának segítése, annak a dokumentumnak elkészítése, amely a könyvtárosok élet- és munkakörülményeit tárja fel.

Az alapszabály módosítása lehetővé teszi a Soros-alapítvány könyvtári programjának lebonyolítását, de számos szervezési intézkedésre is szükség van. A lehetőségeket kihasználva tovább kell erősíteni a nemzetközi kapcsolatokat, szorgalmazni az IFLA munkájában való tevékenyebb részvételt. Ezt kívánja az egyesület egy IFLA-szeminárium budapesti megrendezésével elősegíteni.

További erősítésre vár a szervezeti élet, nagyobb támogatásra a szervezetek munkája. Ezt egyebek között a feladatokhoz kapcsolódó anyagi eszközök rendelkezésre bocsátásával is elő kell segíteni, hiszen a szakmai tervek megvalósításához, a szervezeti élet fejlesztéséhez anyagi biztonságra, tervszerű gazdálkodásra van szükség. A központi támogatás, a tagdíjak és a testületi tagok befizetései ehhez biztosítékot adnak, de keresni kell a bevételek növelésének további lehetőségeit is.

A programhoz többen hozzászóltak, s azt megvalósíthatónak tartották, de felhívták a figyelmet arra, hogy továbbra is foglalkozni kell a képzés, továbbképzés megoldatlan kérdéseivel, az egyetemi képzés fejlesztésével. Célszerű lenne megvizsgálni a könyvtáros és a levéltáros szakemberek közös képzésének lehetőségeit, és ezzel kapcsolatban javaslatot előterjeszteni az Országos Könyvtárügyi Tanácshoz és a Levéltári Tanácshoz. Ezenkívül javaslat hangzott el a közalkalmazottak szakszervezetével való kapcsolat erősítésére, mert ezzel javulhat az érdekvédelmi feladatok megvalósítása.

A küldöttközgyűlés végén hét egyesületi tag kapott könyvjutalmat kiemelkedő társadalmi munkájáért.

Könyvtárak a pedagógusképzés szolgálatában

A pedagógusképző főiskolák, intézetek könyvtárai nincsenek az érdeklődés homlokterében. A könyvtári szaksajtó nem hangos látványos akcióiktól. Teszik a dolgukat: szolgálják az óvónő-, a tanító- és az általános iskolai tanárképzést, az oktató-nevelő munkát s egyre inkább a tudományos kutatást is. A jövő értelmiségének kialakulásához – az elmondottakon túl – az általános műveltség, a tájékozódás és a szórakozás, röviden: a közművelődési munka támogatásával járulnak hozzá.

Számuk nem nagy. 21 intézmény, mégpedig 7 tanárképző főiskola vagy főiskolai kar, 10 tanítóképző főiskola vagy kihelyezett tagozat és 4 óvónőképző intézet könyvtára, könyvtári rendszere tartozik közéjük. Ha a nagy számok statisztikai bővületében élénk, a tanszéki, kollégiumi, gyakorló iskolai „hálózati tagkönyvtárak” – túlnyomó többségükben letettek, fiókok – révén akár 21 hálózat több száz könyvtáráról is beszélhetnénk. Helyesebb azonban 21 könyvtárral számolni, amely az igénybevevők jobb ellátása végett bizonyos szolgálati helyekre letéteket telepített.

Lehetséges olvasótáboruk sem óriási. A nappali és a levelező hallgatók, oktatók, gyakorló iskolai tanulók és nevelők, továbbá az intézmények más dolgozóinak száma 42–43 ezerre tehető. Valójában azonban ez a kör állandóan tágul az egyre szélesedő külső használati tábor révén. Ráadásul a felsoroltak nagy többsége erős könyv- és könyvtárhasználatra „kényszerül”.

Bizonyára nem lesz haszon nélküli, ha a könyvtáros-közvélemény tájékoztatására röviden áttekintjük, honnan indultak, hol vannak és merre tartanak ezek a könyvtárak. Tesszük ezt abból az alkalomból, hogy helyzetükkel és fejlesztésük kérdéseivel nemrégiben foglalkozott az Országos Könyvtárügyi Tanács. Ennek tárgyalási anyaga és az ott felmerült gondolatok szolgálnak legfőbb forrásunkul. Az OKT által megvitatott dokumentumok elkészítésé-

hez értékes segítséget nyújtottak maguk az érintett könyvtárak.

A könyvtártípus múltja és fejlődése

A jelen és a jövő igazán csakis történetiségében ragadható meg. Nincs ez másként esztünkben sem. Annál is inkább, mivel már a múltjuk alapján is meglehetősen vegyes összetételű együttessel van dolgunk. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola könyvtárának előzményei például a múlt századra vezethetők vissza; vannak könyvtárak, amelyek régi tanítóképzőintézeti elődökkel büszkélkedhetnek, a számbéki tanítóképző főiskolát viszont néhány éve alapították. A tanárképző főiskolák közül a régebbiek 1947 és 1950 között jöttek létre; az óvónő- és a tanítóképzők nagyobb része pedig 1959-ben lépett ki a középiskolák sorából, s vált *felsőfokú technikum* jellegű intézménnyé. Bár eléggé általánosítunk, de a valóságot nem hamisítjuk meg azzal a megállapítással, hogy a fenntartó intézményünkkel egyidős könyvtárak az 1960-as évek végéig szerény, még a levelező hallgatók ellátására sem vállalkozó, zárt, tanulmányi és iskolai könyvtárak voltak. Fejlődésüket a Művelődési Minisztérium pedagógusképző osztálya által kiadott öt éves fejlesztési irányelvek megjelenése (1969) felgyorsította, de az iskolai könyvtári jelleg egyelőre nem változott. Ez a dokumentum is a pedagógusok oktató-nevelő, illetve a hallgatók tanulmányi munkájának segítségét, valamint a gyakorló iskolai könyvtár módszertani irányítását jelölte meg fő feladatként.

Nyilvánvaló, hogy egy oktatóintézeti könyvtár funkciója és helyzete mindig a fenntartó intézmény függvénye. E könyvtárcsoport funkciórendszerének és a könyvtárügyben betöltött szerepének tisztázása feladatként akkor merült fel, amikor végérvényesen eldőlt, hogy

Magyarországon a főiskola ugyan második vonalbeli, de mégiscsak felsőoktatási intézmény. Az 1970-es évek első felében ezért zárkozott fel a tanulmányi funkció mellé, az oktatók és hallgatók tudományos munkájának segítésére, a szakkönyvtári funkció, majd az 1974-es párt-határozat szellemében hangsúlyossá vált a közművelődési feladatkör is. Hozzáteszük, hogy ekkor a könyvtárhasználati és a szakirodalmi forrásismereteket nyújtó funkció szintén előtérbe került. A két funkció tantervi keretei azonban eleinte szegényesek voltak, az évtized végére pedig még ezek is majdnem teljesen kimerültek.

Az egyetem és a főiskola nálunk létező két szintje külföldön ritka. Ezért az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központnak az 1970-es évek elején lebonyolított felmérése, a nyomában megjelenő szakkikkek, az 1975-ös miskolci II. egyetemi és (immár) főiskolai könyvtári konferencia volt hivatott a főiskolai könyvtártípus általános problémáinak tisztázására. E könyvtár-csoport máig tartó újabb fejlődési szakaszának nyitánya pedig az 1975 végén kiadott *Irányelvek a főiskolai könyvtárak fejlesztésére* című dokumentum volt. Az 1976-os alapjogszabályok megfelelő paragrafusai a csoport rangemelését fogalmazták meg azért, hogy az ide tartozó könyvtárakat a felsőoktatási könyvtárak típusába sorolták be: ezek tagjai intézményenként alkotnak hálózatot, s korlátozottan nyilvános könyvtárakként működnek. Sőt – néhány más szakfőiskolával együtt – három tanárképző főiskolai könyvtár (Eger, Pécs, Szombathely) 1978-tól szerepet kapott és vállalt a területi együttműködési körök munkájában is, s mint a pedagógia regionális könyvtári kötelese példányban részesülnek. A fejlesztő munka katalizátorának szerepére az 1977 tavaszán életre hívott, a minisztérium könyvtári osztálya mellett működő *Főiskolai Könyvtár-vezetők Tanácsa* (FKT) vállalkozott.

A pedagógusképző főiskolai és intézeti könyvtárak „története” eddig közös a többi főiskolaéval. Remélhető, hogy ugyancsak újabb fejlődési szakasz kezdete lesz a most már az egyetemi könyvtárakéval közös keretben kiadott újabb fejlesztési „irányelvek” megjelenése, a 204/1984. (Műv. K. 14.) MM sz. útmutató a felsőoktatási könyvtárak működtetéséhez. A közös szabályozást jelképesnek érezzük, s annak a véleményünknek könyvtárpolitikai igazolását látjuk benne, hogy a működés módját illetően a főiskolai könyvtáraknak az egye-

temi könyvtárakéval közös csapáson kell haladniuk. S ez összhangban van általában a felsőoktatás és benne a pedagógusképzés fejlesztési irányával és törekvéseivel, továbbá a felsőoktatási intézményeknek a tudományos kutatások regionális fejlesztésébe való tervszerűbb bekapcsolásával.

A főiskolai könyvtárak típusán belül külön csoportot képeznek a pedagógusképző intézmények könyvtárai. Sajátos gondjaikat és tennivalóikat tekinti át a következő helyzetkép.

A gyűjtemények

Múltjúból, de főleg funkciójúból és az ellátott intézmény méreteiből következően, sőt – ne hagyjuk ki! – a könyvtár helyileg kivívott tekintélyétől függően is e könyvtárak nagyságrendje, gyűjteményi értéke (és persze szolgáltatásainak sokszínűsége) akár több fokozattal különbözhet egymástól. Érthetően és logikusan a tanárképző főiskolai könyvtárak a legerőteljesebbek. Leginkább rájuk érvényes – sőt ma és a távolabbi jövőben még inkább érvényes, mint megírása idején – *B. Nagy Ernő* 1976-ban leírt megállapítása (*Könyvtári Figyelő*, 1976. 6. sz.): a főiskolai könyvtárak több területen utolérték az azonos székhelyű tanácsi könyvtárakat, s ezért velük egyenrangú rokon intézményekként működhetnek együtt, kölcsönös előnyökkel.

A pécsi főiskolai kar könyvtárának állománya ma már jócskán meghaladja a kétszáz ezer dokumentumot, az egri és a nyiregyházi napjainkban éri el ezt az értéket. Jóval túl van a százezren a szombathelyi főiskolai könyvtár is, újabb öt tanszéke révén most várható a természettudományi állománytestek erőteljes fejlesztése. Szerényebb az Eötvös Loránd Tudományegyetem főiskolai karának fiatal és a Gyógypedagógiai Főiskola szűkebb körű, mert egyneműbb gyűjteménye. A tanítóképző főiskolai könyvtárak gyűjteményei 50–75 ezer kötetesek (legnagyobb a kaposvári, majd a jászberényi és a debreceni következik, viszont az alsó határt sem éri el a nagyon fiatal szekszárdi és a zsámbéki). Az óvónőképző intézetek közül a kecskeméti és a soproni a tanítóképzők kötettségének alsó határát súrolja, a szarvasi és a hajdúböszörményi kisebb.

Természetesen nemcsak mennyiségi különbségekről van szó (bár adott esetben ez sem elhanyagolható tényező!), hanem a dokumentumok tipológiai sokszínűségéről és a gyűjte-

mények tartalmi eltéréseiről is. Mindegyik könyvtár az intézményben oktatott ismeretkö-
rök, tudományok irodalmát gyűjti elsősorban,
s ezt egészíti ki a könyvtári környezettől is
függő mértékű és mélységű tudományos és
közművelődési szerepből következő gyűjtés.
Ebből eredően a nagyságrend és a gyűjtőkör
szélessége között szoros kapcsolat van. A ta-
nárképző főiskolák erősen közelítenek az álta-
lános gyűjtőkörű könyvtárakhoz, a tanító- és
óvónőképzők gyűjtőköre érthetően szűkebb.

A pedagógusképzők könyvtárai tekintélyes
számú időszaki kiadványra fizetnek elő. E té-
ren is elég nagy különbségek vannak azonban
a könyvtárak között (436-féle járt Szombathelyre,
viszont Győrbe csak 113, Szarvasra 97-féle). Az oktatástechnika, -technológia tér-
hódítása révén – a köz- és a felsőoktatásban
világszerte tapasztalhatóan – ezekben a könyv-
tárakban előtérbe került a hangos-képes doku-
mentumok gyűjtése. Igaz, a megoldás módját,
a feltárás mélységét és a szolgáltatásokat illető-
en nem beszélhetünk egységes gyakorlatról.

Szerényebb lehetőségük van e könyvtárak-
nak a külföldi irodalom beszerzésére, és – a
többi könyvtárhoz hasonlóan – csökkenteni
kényszerülnek az amúgy sem sokféle külföldi
folyóirat előfizetését. Mivel azonban a tudomá-
nyos igények nőnek, ilyen vonatkozásban is
az egymás közötti és a más könyvtártípusokkal
való egyeztetéstől és együttműködéstől lehet
javulást remélni. A főiskolák saját kiadói tevé-
kenysége jóval szerényebb az egyetemekenél
és más tudományos intézményekénél, érthető
tehát, hogy a kiadványcsere roppant szerény
tényező e könyvtárak gyarapítói munkájában.
(Tudatos alkalmazásáról és lehetséges fokozá-
sáról lemondani, persze, nem volna szeren-
csés.)

Nem megnyugtató a kötetés helyzete. Saját
könyvkötészete csak a nyíregyházi és a kecske-
méti könyvtárnak van. Az *állományvédelem* –
beleértve a tudományos folyóiratok megörzvé-
sét is – nem eléggé átgondolt, amit az is bizonyít,
hogy akadt könyvtár, ahol mindössze 1–2
ezer forintot költöttek 1983-ban erre a célra.
Az eddiginél sokkal tervszerűbb és nemcsak a
fizikai állapotot, hanem – szakkönyvtárakról
lévén szó – sokkal inkább az információk el-
avulását figyelembe vevő állománypasztó te-
vékenységet kell végezni. A tapasztalatok a
„csak semmi ballasztot ne cipeljen a könyvtár”
jelszavának hangsúlyozására sarkallnak. Nem-
csak és nem elsősorban azért, mert egy-két
könyvtárat leszámítva ez a könyvtárcsoport

ugyancsak súlyos elhelyezési gondokkal küsz-
ködik!

Újonnan és könyvtári célra csak a nyíregyhá-
zi Bessenyei György Tanárképző Főiskoláé
épült; s ez van a legjobb helyzetben, még akkor
is, ha a tervezésekor lehetett volna „jobb meg-
fogalmazású”. Felújítással javult a pécsi tanár-
képző és néhány tanítóképző helyzete. Az óvónő-
képzőkben 150–250, a tanítóképzőkben
2–300 négyzetméteres könyvtárakat találunk.
Általában az a jellemző, hogy amikor már ég
a ház (azaz végképp nem lehet mást csinálni),
akkor elkezdődik valamiféle araszoló előreha-
ladás e könyvtárak bővítésében. Az alapszol-
gáltatásokat veszélyezteti a rossz helyzet az
ELTE főiskolai kara, a Gyógypedagógiai Fő-
iskola, valamint az egri és a szombathelyi főis-
kola esetében (ez utóbbinál a mostani 110
négyzetméteres bővítés is csak átmenetileg és
bizonyos területeken hoz enyhülést). Szege-
den pedig „hagyományosan” nincs is valójá-
ban központi könyvtár!

Pécsét és Nyíregyházát leszámítva nagyon
kevés az olvasótermi hely, holott a használói
igények miatt e könyvtárakban elsődleges a
helyben olvasás. Kutatószoba az előbbi két
tanárképzőn kívül Jászberényben, Sárospata-
kon és Hajdúböszörményben található.

A szolgáltatások

E könyvtárcsoport *olvasószolgálati* statisztikai
adatai kevésbé mutatósak, mint más, főleg
közművelődési könyvtárak vagy hálózatok szá-
mai. Nincs is értelme az ilyen összehasonlítás-
nak. Többet elárulnak azok az adatok, amelyek
szint a tanárképző főiskolák könyvtáraiba
1983-ban a nappali és a levelező hallgatóknak
(együttesen!) 88,5 százaléka, a tanítóképzők
könyvtáraiba 65,8 százaléka, az óvónőképzői
könyvtárakba 58,5 százaléka iratkozott be.
S ebben az a döntően új jelenség, hogy ma már
egyre nagyobb hányadot képeznek azok a leve-
lező hallgatók, akiknek ellátását korábban álta-
lában nem tudták vállalni ezek a könyvtárak.
A könyvtárak közötti különbségek főleg ebben
mutatkoznak meg; a nappali tagozatos tanárje-
löltek lényegében kivétel nélkül, de a másik két
intézet típus hallgatói is nagy többségükben
rendszeres könyvtárhasználók.

Ugyanilyen nézőpontból értékelhető az is,
hogy az összes olvasóknak 11,4 százaléka úgy-
nevezett „külső”, az intézményhez nem tarto-
zó olvasó: volt hallgató, továbbképzésben

résztevő vagy pályázatot író pedagógus, sőt néha középiskolás vagy más értelmiségi. Ez nyilvánvalóan a könyvtár típusnak a vidék szakirodalmi ellátásába való fokozódó bekapcsolódását jelzi, amiben szintén az erőteljesebb és a vidéki, még inkább a kötelempéldányban részesülő tanárképző főiskolai könyvtárak járnak az élen.

A statisztikai adatok és a tapasztalatok ugyancsak arra utalnak, hogy e könyvtár típusban a kölcsönzésnél nagyobb a helybenhasználat jelentősége. (Bár nem tartjuk lehetetlennek, hogy az ötnapos oktatás, főleg pedig a hallgatók jó részének rendszeres hazautazása következtében a kölcsönzés részaránya megnő – miközben a szombati nyitvatartás több helyen gazdaságtalanná vált!) E könyvtárak nagyobb része nem tudja és nem is kívánja számolni a helybenhasználat adatait. Az 1983-ban kiszámított (szinte csak a kölcsönzők száma alapján kimutatható) olvasónkénti 15-szöri látogatás és a 20 kötetes átlagkölcsönzés erős igénybevételnek minősíthető. Sőt a használó oldaláról nézve ez még távolról sem a teljes kép, hiszen a tapasztalatok szerint az oktatók és a hallgatók (s ma már nemcsak a levelezők, hanem a nappaliak is) több könyvtárat is igénybe vesznek. (Érdemes lenne megvizsgálni közelebről, mennyiben igaz, hogy a főiskolások könyvtárhasználati szokásaikat, igényeiket illetően az egyetemi és a közművelődési könyvtárak olvasói között állnak, de az előbbihez közelebb!)

A *könyvtárközi kölcsönzések* száma ma még szintén nem nagy. 1983-ban 19 könyvtár (itt jegyezzük meg, hogy a szegedi és a bajai adatokat, sajnos, végig nélkülöznünk kellett!) 3196 kötetet kért, s tőlük 543 kötetet kértek más könyvtárak. Mivel az utóbbi egy-két évben ezres nagyságrendű a növekedés, ezt a lendületesen emelkedő irányzatot mindenképpen kedvezőnek, a szolgáltatások és az igénybevétel növekedésének, az igények bővülésének, a könyvtárak javuló munkájának jeleként és a könyvtárügybe való fokozódó bekapcsolódásként értékeljük. Ez utóbbi természetesen elsősorban a három regionális feladatot ellátó könyvtár adataiból állapítható meg.

Az elhelyezési gondok és a személyi nehézségek (Gyógypedagógiai Főiskola, Sárospatak) ugyan néhol átmenetileg a kölcsönzési és a helybenhasználati alapszolgáltatásokat is akadályozták – s részben ma is akadályozzák –, az élenjáró könyvtárak mégis egyre sokrétűbb módon szolgálják ki olvasóikat. Szinte szolgáltatási rendszerről (vagy a szolgáltatások bizo-

nyos, egyre bővülő köréről) beszélhetünk ott, ahol a rangosabb irodalomkutatókra, témafigyelésre vállalkoznak, másolatokat készítenek, tudatosan vállalják más könyvtárak szolgáltatásainak közvetítését, sőt „átcsomagolását”. Többen rendszeresen gyarapodási jegyzéket adnak ki, bekapcsolódnak regionális folyóirat-jegyzékek összeállításába, sőt arra is van példa (Hajdúböszörmény), hogy a fordítottásban is közreműködnek. A tanárképző főiskolák könyvtáraiban lassan kivehetőek lesznek – az egyetemi könyvtárak szerényebb változataiként – a szakreferensi rendszer csírái, az oktatók és a hallgatók munkájának partnerként való és mind fontosabbá váló segítése érdekében.

Erre fokozatosan lehetőséget nyújt e könyvtárak személyi ellátottságának számbeli és minőségi fejlődése. Ezek a könyvtárak az elmúlt tíz-tizenöt évben eljutottak oda, hogy az egy-két „iskolai könyvtáros” helyett ma már a tanárképzőkben intézményenként 12–17, a tanítóképzőkben 4–7, az óvónőképzőkben 3–4 főfoglalkozású könyvtáros dolgozik (néhol részfoglalkozásúakkal s technikai munkatársakkal kiegészítve). Szinte ott tartanak, hogy pillanatnyilag az adminisztratív tevékenységet végzők és a könyvtárkezelő munkatársak számának növelése a sürgetőbb! A könyvtárvezetők nagyobb része – talán más hálózatokat meghaladó mértékben – szakegyetemi végzettséggel dolgozik, de egy-két kivétellel a többiek is rendelkeznek főiskolai könyvtár szakos diplomával. Hasonló a helyzet a munkatársak körében: több mint felük szakegyetemi vagy szakfőiskolai képesítésű. A szakképzetlenek száma az összesnek egyhatoda, de közülük többnek az intézmény szakirányának megfelelő egyéb (természetesen legtöbbször pedagógus) diplomája van.

Gyakorlóiskolai könyvtárak

A gyakorlóiskolai rendszer tudatosan szakdidaktikai és szak módszertani minta kíván lenni a pedagógusjelöltek számára. Logikus, hogy mintául szolgálhat (na) olvasáspedagógiai szempontból is. Hogy jelenleg legfeljebb igen csekély mértékű, áttételes és nem tudatos ez a szerepe, abban főképpen az egész pedagógusképzés, azon belül a szak módszertan a ludas. A gyakorlóiskolai vezetők és a központi könyvtárnak feladata „csupán” az, hogy a fogadás feltételeit megteremtse, a csapatsportok nyelvén szólva: „mutassa magát”, hogy „meg-

járható”, felhasználható legyen. A könyvtárosok sokat tehetnek azért, hogy ne kerüljön ki a főiskoláról egyetlen pedagógus sem szakirodalmi forrás- és könyvtárhasználati ismeretek, sőt szak módszertani felvérteztség nélkül, de ezért nem ők a felelősek.

A gyakorlóiskolai könyvtárak helyzete egészében jobb, mint az általános iskolák országos átlagáé. Ez pontosabban azt jelenti, hogy az utóbbi évek fejlesztő munkája következtében több mint felük jobb helyzetben van, de természetesen akadnak még elfogadhatónak egyáltalán nem nevezhetők is, noha miként a gyakorlóiskoláknak, könyvtáraiknak is kivétel nélkül mintának kellene lenniük. Vannak központi könyvtárak, amelyek nem kezelik fontosságának megfelelően gyakorlóiskolai letéti vagy fiókkönyvtárakat.

A példát azok szolgáltatják, amelyek megfelelően gyarapítottak (1983-ban volt, amelyik 80 ezer, de sok olyan is akadt, amelyik 30–60 ezer forintot fordított állománygyarapításra). Nem kevés könyvtár tisztos számú folyóíratra fizet elő. 14 főiskola 19 gyakorlóintézménye közül 13-nak főfoglalkozású iskolai könyvtára van (igaz, hogy közülük csak 5 rendelkezik pedagógusi végzettsége mellett főiskolai könyvtáros diplomával is!). Több könyvtár elfogadható elhelyezésének és a tudatos szándéknak köszönhetően megindult a könyvtárban megtartott tanórák szervezése és egyre nő számuk, de az oktató-nevelő munka folyamatos és megtervezett segítségével még alig beszélhetünk. A pedagógusjelöltek felkészítésébe való tudatos bekapcsolásukról még kevésbé.

Azt sem feledhetjük – s ezért már egyértelműen a könyvtárosok a felelősek! –, hogy sok helyütt hiányoznak a katalógusok, vagy az állomány mutat nagy hézagokat, nemritkán perze a korábbi évek szerényebb lehetőségei, illetve az alpművek mindenkorai beszerzésének kereskedelmi akadályai miatt.

Ismét csak átlagban – jónak mondható az, hogy a tanulók mintegy 70 százaléka használja e könyvtárakat.

Érdekes és figyelemre méltó, hogy a tanítóképzők gyakorlóiskoláinak könyvtárai általában jobb helyzetben vannak. Inkább negatív példaként említhetők a pécsi és a gyógypedagógiai gyakorlóiskolai könyvtárak, valamint a győri és a sárospataki, de rendezetlen a viszony az ELTE főiskolai karának központi könyvtára és gyakorlóiskoláinak könyvtárai között is.

Külön téma lehetne a gyakorlóóvodák könyvtárügye, összhangban azokkal az újabb

(bár már egy évtizednél is régebbi!) törekvésekkel, amelyek szerint az olvasóvá nevelést az óvodában lehetne és kellene megkezdeni. Nem kétséges, hogy ehhez az első lépéseket viszont az óvónőképző intézmények gyakorlóóvodáiban tehetnék meg. Az első lépések azonban egyelőre még késnek...

Lehetünk-e optimisták?

Bizony szívesen íránk le, hogy igen! Mégsem tehetjük, mint ahogy bizonyos jelenségek-ből vagy egy-egy könyvtár helyzetéből kiindulva akár borúlátóak, sőt egyenesen elkeseredettek vagy indulatosak is lehetnénk.

Túlzottan nagyok a könyvtárak közötti különbségek. Ilyen eltéréseket már nem lehet külső tényezőkkel (az alapítás éve, a főiskola nagysága, épületadottságok stb.) magyarázni. Megítélésünk szerint a fenntartó és (vagy) a könyvtárosok magatartása, igénytelensége áll a háttérben. Sok vonatkozásban elfogadható az az érvelés, hogy az intézményi könyvtáraknak, így a főiskolai könyvtáraknak is elsősorban a jelentkező igényeket kell kielégíteniük. Ezért – bár keményen hangzik! – leszögezhetjük: minden intézménynek olyan könyvtára van, amilyent elvisel, megtűr.

Csak hogy nálunk különösen igaz, hogy minden könyvtár egyúttal a rendszer része is. Ha jól működik, az egészet erősíti, ha rosszul, az egészet gyengíti. Ezért nem közömbös a könyvtárügyi irányítás számára sem, hogy a megoldásra váró kérdések köre szűkül-e vagy sem.

Tisztázásra vár a „merre” és „hogyan” kérdése. Itt nem részletezhetjük és indokolhatjuk, hogy szerintünk valószínűleg a szakkönyvtári jelleg erősítése és az egyetemi könyvtárak megfelelő lépéstartással való követése lesz a járható és kívánatos út.

Rendezetlen e könyvtárcsoport összefogása és szakfelügyelete. Részletes érvelés helyett pusztán csak annyit: Mesterséges hálózatok létrehozása helyett feltehetően a sajátosságoknak megfelelő és a közösen, munkamegosztással célszerűbben és hatékonyabban elvégezhető feladatokra összpontosító együttműködési körök kialakítása javíthat a helyzeten, amelyet mostanáig az összefogás eléggé ritka volta jelleméz. A szakfelügyelet sem nélkülözhető sokáig, különösen azért nem, mivel az anyaintézmények irányítása is erősen központosítva történik.

E könyvtárak okkal igénylik az intézményen belüli fokozottabb megbecsülésüket, helyük erősítését. Tekintélyt persze csakis önmaguk vívhatnak ki, jó munkával. Jelenleg talán a tanszékekkel egyenrangúak, csakhogy az egész képzést, valamennyi tanszéket szolgálják a gyakorlóiskolához hasonlóan. Rangemelkedési törekvéseikben az intézmények felügyeletét ellátó szakosztály segítheti őket, miként abban is, hogy e könyvtárak jobban elláthassák a szakirodalmi és forrásismeret, illetve a könyvtárhasználat elsajátíttatásában rájuk váró feladatukat.

A főiskolások könyvtárai gépi felszerelésekkel általában rosszul vannak ellátva. Nem volna helyes például a mikrofilmolvasó, -másolóberendezés, a cédulasokszorosító beszerzését, a telexhasználatot stb. a helyiek harcosságától

és tekintélyétől vagy ennek hiányától függővé tenni. Már csak azért sem, mert felszereltségük hatással van arra, miként és milyen gyorsan tudnak szerepet vállalni (főleg vidéken) a szakirodalmi ellátásban. Ebben és egy sereg más, sajátos szakmai feladat megoldásában a Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának pedagógusképző tagozatára vár sok tennivaló.

Ha végül újra feltesszük a kérdést, milyen e könyvtár-csoport helyzete, a válaszban az eredményekre tennénk a hangsúlyt. A megtett út – éppen egy kevésbé kedvező időszakban – mérsékelt derülátásra ad okot. Persze ez sem takarhatja el a helyenkénti súlyos gondokat, amikről azért ebből az írásból is képet kap az olvasó.

Dr. Tóth Gyula

Online információkeresés az ERIC-ből

A *Könyvtári Figyelő* 1984. évi 4. számában megjelent, a hazai társadalomtudományi információ és dokumentáció fejlesztésére irányuló tervekről szóló cikkben külön rész foglalkozik az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnak, a hazai pedagógiai információs rendszer országos bázisintézményének feladataival. 1984-ben, amint erről a *Könyvtáros* is hírt adott, megalakult a PIR rendszertanácsa, az abban részt vevő intézmények együttesen és külön-külön is felgyorsították fejlesztő tevékenységüket. A veszprémi székhelyű Országos Oktatástechnikai Központ könyv- és médiatára megkezdte saját állományának számítógépen történő nyilvántartását, valamint az információviisszakeresés előkészületi munkáit, és a hazai egységes számítógépes pedagógiai információs rendszer munkálataihoz jelentékeny anyagi eszközökkel is hozzájárult. Az együttműködés, az egységes rendszer kialakítása érdekében az OOK könyv- és médiatára beszerzi a számítógépes pedagógiai információ legfrissebb külföldi szakirodalmát, mivel a külföldi pedagógiai információs rendszerek működésének tapasztalatai sokat segíthetnek a hazai rendszer indulásában. A szakirodalmi infor-

mációkhoz a Veszprémi Vegyipari Egyetem számítógépének segítségével párbeszédés üzemmódban jut hozzá az OOK. A Dialogrendszerben (*Könyvtáros* 1983/8., 1984/9. sz.) elérhető adatbankok közül az ERIC (Educational Resources Information Center = Oktatási Források Információs Központja) adatbázis látszott a pedagógiai irodalom beszerzésére a legalkalmasabbnak.

Az első, 1984. október 16-án magyar nyelven megfogalmazott kérés így hangzott: Keresse ki azokat a dokumentumokat, amelyek a számítógépes pedagógiai információs rendszerek működésével kapcsolatosak! Mivel az ERIC angol nyelven „beszél”, a deskriptorokat angolul kellett megfogalmazni. Ezután a számítógép kezelője elkészítette a keresés programját, és folyamatosan leírta a deskriptorokat. A kérdés szűkítése után is több mint 7 ezer dokumentumot jelölt meg a számítógép. Ezután a keresést időben próbálta határok közé szorítani, és azt kérte, hogy csak az 1980-tól a hívás időpontjáig az adatbankba bekerült dokumentumokat keresse ki a gép. Ennek eredményeként végül csökkent a számuk: 1980-ban 19, 1981-ben 25, 1982-ben 33, 1983-

ban 23, 1984 szeptember végéig 6, összesen 106 dokumentum leírását közölte a gép. A következő parancs, amit neki adtak, az volt, hogy küldje el az 1984. évi gyarapodás dokumentumleírásait, annotációit és deskriptorait. Ez meg is történt, és a Veszprémi Vegyipari Egyetem számítógépéhez kapcsolt *printer* segítségével nyomtatásban is hozzáférhető lett. A korábbi évek anyagainak dokumentumleírásait, annotációit és deskriptorait postán küldték el a megadott címre. Az Országos Oktatástechnikai Központ könyvtárának ez volt az első közvetlen hívása, de az egyetem szakem-

bere is először keresett társadalomtudományi adatbankban. A „találatok” pontosságát a megkért eredeti dokumentumok tanulmányozása után lehet eldönteni.

A kapcsolat az ERIC adatbankjával 30 percig tartott, ezért a szolgáltatásért körülbelül 21 dollár díjat számlázott a számítógép. Az első online szakirodalmi keresés után az OOK médiatára további információk beszerzését is tervezi ezen az úton, együttműködve a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárával.

Dr. Tóth Dezső

Nekünk is van egy tippünk

Avagy egy nem könyvtári kiadvány könyvtári tanulságai

Amit a könyvtáraknak kellene megcsinálniuk, de nem csinálják meg, azt megcsinálja más. Ezt példázta tavaly a mintegy 1500 budapesti szabadidő-programról tájékoztató *TIPP '83-'84* című kiadvány (szerkesztette: *Nógrádi Gábor*). A hasznos füzet nélkülözhetetlen darabja a „nyitott könyvtár” tájékoztató apparátusának, jól felhasználható a tanácsadásban, a propagandában, az intézmények együttműködésében.

A kiadvány betűrendes áttekintéssel (Program-ABC) kezdődik, fő része szintén betűrendben ugyanezeket a programfajtákat sorolja fel, de már a lehetőségek részletezésével, kerületenként (a foglalkozások helye, ideje, ára, a további információt nyújtó személy neve és telefonszáma stb.). A betűrend követését előfej könnyíti meg. Az utolsó rész a szövegben csak röviden említett intézmények címjegyzéke, ugyancsak kerületenként, azon belül pedig az intézmények betűrendjében (címmel, telefonszámmal, a Szabó Ervin könyvtárak esetében a szolgáltatások rövid felsorolásával). A három rész tipográfiaiailag jól elkülönül, s mind a programok, mind az intézmények könnyen áttekinthetők, a kis számú reklám nem zavaró, külön csokrot alkot. *Kaján Tibor* karikatúrái ugyan nem tölthetik be a grafikai kalauz szerepét, de ügyesek, s nem ütnek el a tartalomtól. A füzet nagyalakú, szellős tipográfiájú.

Ennek az első kísérletnek is voltak hibái (és csak sajnálhatjuk, hogy ezekre nem mutattunk rá idejében): a Program-ABC és a fő rész között sok az eltérés, az előbbiből általában hiányoznak az utalások, a rész témáknál nem mindig sikerült eltalálni a megfelelő hierarchiaszintet, s talán ezzel magyarázható némelyik címszó nyakatekert megfogalmazása is.

Lássunk néhány példát! A body-buildinget sokan testépítésként ismerik (így szerepel az írásunkban később említendő 84–85-ös füzetben is), tehát utalni kellett volna („testépítés ld. body-building” vagy fordítva). A gépi síkkötő tanfolyam betűrendi helyének eldöntése a hierarchiaszint megválasztásának nehézségeit illusztrálja (a kötést, annak speciesét, a síkkötést vagy a gépi mozzanatot hangsúlyozzuk-e). Az összeállítók a „síkkötő, gépi tanfolyam” fordított alakot részesítették előnyben. Egy másik, a megfordítás okozta szörny: „computeresek (házi készítésű) klubja” (hogy a klub, a computer vagy a computeres a házi készítésű, az a fantáziánkra van bízva). Ráadásul a Program-ABC a 12. oldalra helyezi a „computer klubot”, amely – helyesen – névköna, a „számítógép szakkör” mellé húzódott (más kérdés, hogy azt ott, a 40. oldalon viszont „számítógép” alakban találjuk meg). Hasonló átszerkesztés vonta össze (de miért csak menet közben?) a sámán táncházat (eredetileg a 36. oldalra került volna) az alapfogalommal, a

táncházzal (42. oldal). A betűrend szeszélye folytán szétszóródtak a rokon témák (nyelvek, sportágak, amatőr művészeti ágak, hangszerek, kézimunkafajták stb.).

Az újabb füzet (TIPP '84-'85) szerkesztője (dr. Szabó Ferenc) az említett problémák közül egyet kísérelt meg megoldani: a rokon témák kérdését. Az alkalmazott megoldás azonban nem következetes, s emiatt a kiadvány még áttekinthetlenebbé vált.

A címszavak közötti összefüggés érzékelése – mint arra 14 éves fiam is, bár laikus megfogalmazásban, felhívta a figyelmemet – két módon lett volna lehetséges: a „lásd még” típusú utalók használatával vagy az egész anyag szisztematikus elrendezésével (ebben az esetben nélkülözhetetlen a részletes tartalomjegyzék).

A TIPP '84-'85 szerkesztője kompromisszummal próbálkozott: megtartotta a „nagy betűrendet”, de azon belül tematikus egységeket alakított ki (sportágak, nyelvtanulás). A nagyobb tárgyköri egységeken belül is találunk alosztályokat (például a sportágakon belül a torna tagolódik tovább: kondicionáló tornára, művészi tornára stb., de az aerobic már a tornaágakon kívülre került). Ez a tagolás nem volna rossz, ha az élőfej feltüntetné az egész

hierarchiát (sportágak – torna – művészi torna stb.), vagy ha ezeket a tematikus blokkokat a betűrendből teljes egészében kiemelték volna. Mivel azonban a csoportok nem válnak ki, az élőfej pedig szerencsétlen módon mindig a *legkisebb* terjedelmű fogalmat emeli ki, a betűrend sokszorosan újakezdődik, s olyan képtelen élőfejek is vannak, mint „román – nyugdíjas klub” (az előbbi a nyelvtanulás egyik utolsó alárendelt tagja, az utóbbi pedig már a „nagy betűrendet” folytatja). Az előző ezúttal is említést tesz a program-ábécéről, ezt azonban sehogy sem találjuk. Nagy kár: enyhítette volna a szerkesztés hibáját. Az egységes betűrendbe rendezett előző füzethez nem kellett tartalomjegyzék, ebből az alcsoportokat is alkalmazó újból azonban nagyon hiányzik. Számos következetlenségre mutathatnánk még rá (például külön szerepel a „break dance tanfolyam” a 15. oldalon és a „break dance előkészítő fokon” a 115-ön, már a tánc kategóriáján belül), s a tipográfiai hibákat is sorolhatnánk (közülük a legsúlyosabb, hogy az előszóban beharangozott címjegyzék minden figyelmeztetés, illetve fejezetcím nélkül kezdődik el, a nagy betűrend utolsó egysége a „zenetörténet”, az utána következő vastagbetűs címszó az „I. kerület”, a következő az „ifjúsági klubok” – ami pedig az I. kerületen belül értendő –, s mindehhez az élőfej: „zenekar – ifjúsági klubok”). Az új füzet kis alakú, ami még jobban megkövetelné az egyértelmű és gyors eligazítást. A reklámok elszaporodtak, közbeékelődnek, nehezítik a betűrend követését.

A címlapon egy lelkes fiatalembert látunk, aki a fejét a hóna alá csapva lohol – nyilván az egyik programról a másikra. Az egyébként rendkívül hasznos tartalom megszerkesztése, az információk elrendezése valóban sugall némi *fejtelenséget*.

A hátsó borítón a Könyvértékesítő Vállalat hirdetése olvasható: „A mi tippünk egy jó könyv”. Nos, nekünk is van egy tippünk: a következő füzetet már a könyvtárosok aktív – nemcsak adatszolgáltató – részvételével vagy legalább az információk feltárására, tagolására, a betűrendezésre vonatkozó könyvtári ismeretek alkalmazásával kellene elkészíteni, hogy ami újabb, az ne rosszabb, hanem jobb legyen. A Magyar Népművelők Egyesületének budapesti szervezetét, amely az eddigi két füzetet összeállította, minden szakmai fenntartásuktól függetlenül dicséret illeti a kezdeményezésért. (1984. *Lapkiadó Váll.* 148 l. 28 Ft.)

Mándy Gábor



Az Országos Könyvtárügyi Tanács decemberi plenáris ülése

A december 20-án tartott plenáris ülésnek két napirendi pontja volt: az országos állományvédelmi program kidolgozása és az OKT 1984. évi jelentése, illetve 1985. évi munkaterve.

Kastaly Beatrix az OKT elnökségének felkérésére már 1983-ban számba vette az állományvédelemmel kapcsolatos, országos és helyi tennivalókat. Ezt a tanulmányát a tanács tagjai 1984 elején kapták meg írásbeli véleményezésre. Az észrevételek alapján a szerző javaslatot tett egy országos állományvédelmi program kidolgozására. A decemberi ülésen megvitatott előterjesztésében kitért az állományvédelem elvi kérdéseire (a megőrzés kötelezettsége, jogi rendezés, a megőrzendő dokumentumok kategóriái, az állományvédelem összefüggései a könyvtári munkafolyamatokkal és technikákkal stb.), a szükséges irányítási és szakfelügyeleti intézkedésekre, az állományvédelem konkrét tennivalóira, lehetőségeire, területeire, ezeken belül a megelőző állományvédelemre (raktározás, kötészeti kapacitás, kötelempéldányok, anyagellátás, reprintek és fakszimilék, mikrofilmezés és mikrofilmhasználat), a helyreállító védelemre (kötetés, restaurálás), a központilag elvégzendő feladatokra (gondoskodás a szakirodalomról, képzés és továbbképzés), a helyileg, saját erőből elvégezhető-elvégzendő teendőkre, az országos program előkészítésének menetére és ütemezésére. A tárgyra való tekintettel az OKT meghívta ülésére az Országos Múzeumi Tanács és az Országos Levéltári Tanács vezető tisztségviselőit is.

Szokás szerint két opponens (*Csanak Dóra* és *Marót Miklós*) véleményezte már előzőleg és írásban az előterjesztést. E vélemények a munka értékeinek elismerése mellett bizonyos aggályoknak is hangot adtak. Marót Miklós kétélyeit fejezte ki a program végrehajthatóságát

illetően, de *Csanak Dóra* is fontosnak tartotta a teendők gondos rangsorolását. Marót Miklós úgy vélte, hogy a siker érdekében jobban kellene támaszkodni a könyvtárügyön kívüli tényezőkre is, s az állományvédelem kérdéskörén belül nagyobb súlyt kell helyezni a biztonsági, vagyonvédelmi intézkedésekre. *Csanak Dóra* a könyvkötők képzésének-továbbképzésének fontosságára, a devizaigényes anyagellátás gondjaira, a mikrofilmezés és a mikrofilmhasználat nehézségeire, valamint a tárolókönyvtár – bár jó szervezéssel kiküszöbölhető – hátrányos vonásaira mutatott rá.

A tanács tagjai méltányolták azt az ügyszertetet és alaposságot, amely az előterjesztést jellemezte, és úgy ítélték meg, hogy a benne foglaltak alapján az OKT állományvédelmi szakbizottsága megkezdheti az országos állományvédelmi program kidolgozását. Egyetértettek azzal, hogy az intézkedésekre vonatkozó javaslatok rögzítését felmérésnek kell megelőznie, mivel csak a helyzet ismeretében lehet hozzákezdni az évekre, sőt évtizedekre szóló munkálatokhoz. A plénum végeredményben derűlátóan foglalt állást a feladatok végrehajthatóságát illetően, bár voltak, akik a nehéz gazdasági körülmények kedvezőtlen hatására is rámutattak. Az optimizmust a máris megindult vállalkozások táplálták (például az előkészületben levő állományvédelmi kiadványok, a könyvtárosok és a könyvkötők számára szervezett továbbképző tanfolyamok, a központi restauráló laboratórium létrejötte, az egyházi gyűjteményeknek e téren nyújtott segítség stb.).

Hogy a feladatokhoz szükséges nem kis összegek rendelkezésre álljanak, az országos irányító és a helyi fenntartó szerveket meg kell nyerni az ügynek. Némi vita bontakozott ki a meggyőzés stratégiája tekintetében, abban azonban mindenki megegyezett, hogy fontos-

sági sorrendet kell megállapítani a feladatok között. Nem kevesen voltak, akik szerint a minisztériumi vagy kormányzati szintű támogatás megnyerésének is jó esélyei vannak, ha a könyvtárügynek sikerül 1985 derekára teljesíthető programot terjesztenie a Művelődési Minisztérium vezetősége elé, mivel a közgyűteményi állományvédelemre az utóbbi időben megkülönböztetett figyelmet fordítanak.

A vita további észrevételei közül említést érdemelnek a következők: Az országos könyvtári szakfelügyelet kezelje kiemelt területként az állomány védelmét, s a vizsgálatok során térjen ki arra is, hogy a könyvtár vezetősége, illetve a fenntartó megette-e a hatáskörébe tartozó intézkedéseket. Nem elegendő a közgyűteményekben alkalmazott őrszemélyzet létszámának emelése, a vagyonyvédelmi szempontok egyéb, főképpen technikai jellegű berendezések beszerzését és felszerelését is szükségessé teszik. A könyvtárosképzésnek a jövőben nagyobb gondot kell fordítania az állományvédelmi ismeretek oktatására (a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtáros tanszékének jelenlévő vezetője kérte az állományvédelmi szakbizottságot, hogy az új tanterv keretei között határozza meg a tananyagba kívánkozó állományvédelmi tudnivalókat, s erre ígéretet is kapott). Többen kértek, hogy az állományvédelmi szakbizottság dolgozzon ki ajánlásokat arról, milyen típusú laboratóriumi, illetve olvasóberendezéseket célszerű beszerezni (ez a javaslat a géppark egységesítésére s ezzel a javítás-karbantartás megkönnyítésére irányult). Országos mikrofilmkatasztert kell felállítani, hogy ezáltal könnyebbé váljék az elkészült mikrofilmek, mikrofilmlapok cseréje és rendelése, továbbá a kataszter alapján a mikrofilmzési programot együttműködéses alapon lehessen megszervezni. Fel kellene mérni nemcsak a könyvtárak, de a múzeumok és a levéltárak mikrofilm-laboratóriumainak teljesítőképességét is, mert többen véleménye szerint itt nagy, kihasználatlan lehetőségek kínálkoznak az országos és a regionális együttműködésre; az állományvédelemhez csatlakozóan a mikrofilmzésnek szerepe lehet a szűkös külföldi folyóirat-ellátottság javításában is; a kiadók által kezdeményezett reprint-vállalkozásokban érvényesíteni kellene az állományvédelem szempontjait. Többen fenntartásukat hangoztatták a közművelődési könyvtárak regionális vagy megyei alapon megszervezett tárolókönyvtáraival szemben, mondván, hogy mindenekelőtt radikálisan selejtezni kell a fel-

halmozódott állományban, mások viszont rámutattak a vidéki nagykönyvtárakat – köztük a megyei könyvtárakat – szorító raktári férőhelyhiányra, amelyen éppen a tárolókönyvtár segíthetne (mivel az OKT külön foglalkozik majd e problémakörrel, most nem foglalt állást). Az állományvédelem sokrétűsége különféle szakemberek közreműködését igényli, ezért az OKT arra kérte állományvédelmi szakbizottságát, hogy szükség szerint vonjon be tagjain kívül másokat is a munkálatokba.

A második napirendi pont megtárgyalása előtt *Vályi Gábor*, az OKT elnöke bejelentette, hogy az OKT jelenlegi tagságának öt évre kapott mandátuma 1984. december 31-ével lejár. Ez alkalomból értékelve a testület tevékenységét megállapította, hogy számos előterjesztés kidolgozása, megvitatása és az illetékes fórumokhoz való továbbítása ellenére mégsem érezheti magát elégedettnak, mert egy tanácsadó szerv igazából akkor végezhet jó munkát, ha tanácsai termékeny talajra hullva cselekvésekké válnak. Ilyen szempontból nézve pedig meg kell állapítania, hogy a befektetett munkával nem volt arányban az elért eredmény. A kudarcok mellett azonban nem szabad megfeledkezni azokról a sikeres lépésekről sem, amelyek előbbre vitték a könyvtárügyet. Szerinte önmagában is fontos az a tény, hogy az OKT jelenleg az egyetlen olyan fórum, amelyen a különféle fenntartókhoz tartozó könyvtárak és információs intézmények egy asztalhoz ülve véleményt cserélnek, és közös álláspontot alakítanak ki. Közölte, hogy ezeket a gondolatokat kifejtette abban a levélben, amelyet az elnökség nevében a művelődési miniszterhez intézett, kérve a testület felmentését, illetve az új testület megbízását a következő időszakra.

Juhász Jenő, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője Vályi Gábornak válaszolva megállapította, hogy az OKT a minisztérium egyik legjobban működő testülete, jól látta el az elmúlt öt évben tanácsadó szerepét, teljesítette vállalt feladatait.

*

A tanács – rövid vita után – elfogadta az 1984-ről szóló jelentést és az 1985-re vonatkozó munkatervet. Az elnököt felkérte, hogy mindkét dokumentumot terjessze fel az MM-hez, a titkárt pedig megbízta, hogy tegye közzé őket a *Könyvtári Figyelő* című folyóirat 1985. évi 3. számában (*P. I.*)

Méltó könyvtárat Dorognak!

1781. január 27-én jeles szerződés írásba foglalására került sor Csolnokon. A Ruhrvidékről jött Rückschuss Antal szén felkutató-sára kapott jogot a csolnoki Miklósberekben, s bányászati engedélyét Kremf József, a község német ajkú bírása hitelesítette. Ettől a naptól számítják a dorogi medence szénbányászatának megindulását. 1981-ben, a kétszáz éves jubileumra díszes kötet jelent meg a Dorogi Szénbányák Vállalat kiadásában (*Tóth Tibor: Szénbányászat a dorogi medencében 1781–1981*). Ugyanebben az évben látott napvilágot *Gink Károly* fotóalbuma is Dorogról, amelyet írásos feljegyzések létező településként 1181-ben említenek először. A két évforduló a véletlen folytán egybeesett, és szerencsés módon hívta fel az ország közvéleményének figyelmét a gyorsan fejlődő településre.

Dorog nehéz időket is átélt. Elpusztították a törökök, majd a hadak elvonulása után az elnéptelenedett vidékre németországi telepek, svábok érkeztek, pontosabban velük népesítették be a környéket. A bányászat megindulásával megkezdődik az ipari fejlődés, s a század elején már a munkásság bázisa a szénmedence, a dorogi bányászok a sztrájkharcok és más tiltakozó megmozdulások gyakori résztvevői.

1945 után minden megváltozott, a falu a környék közigazgatási központja, 1950-ben pedig járási székhely lett. A szénbányászat átmeneti visszafejlesztése súlyosan érintette a települést, de egyúttal az ipar szerkezetváltását is eredményezte. Amióta a bánya működik, mindig meg kellett küzdeniük az itt dolgozóknak a kegyetlen természeti erőkkal: a sújtóléggel, az omlással és mindenekelőtt a vízzel. (Az első tulajdonos, Rückschuss Antal is a bányában szenvedett baleset következtében halt meg 1795-ben.)

A dorogiaiak és a környékbeliek azonban da-

coltak minden természeti csapással és más nehézséggel, s egy hosszú fejlődési folyamat betetőzéseként elérték, hogy szeretett nagyközségük 1984-ben a „tizenketek” egyikeként városi rangot kapott.

Nem csillogó ez a vidék, a tájat sűrűn szabdalgatják szét gyárkémények, poros üzemi épületek. Láthatóan sok még a tennivaló itt az igazi városi arculat megteremtéséért.

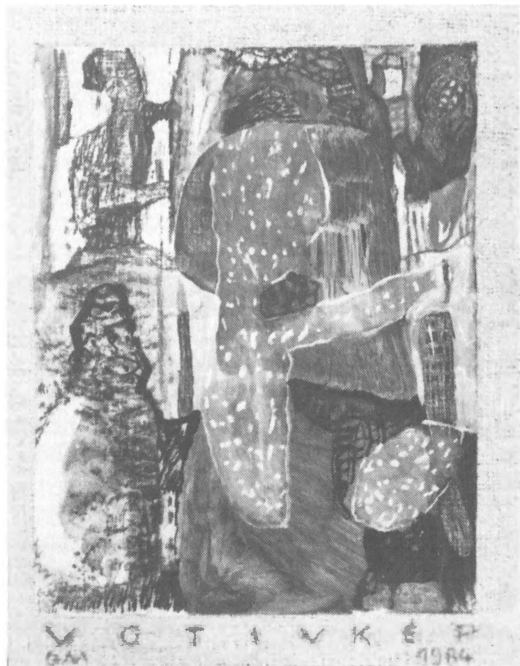
A helyi vezetők nincsenek irigylésre méltó helyzetben. A mai látogató mégis azt tapasztalja, hogy minden igyekezetükkel városuk gazdagításán, szebbé tételén fáradoznak, s ennek látható jelei egyre szaporodnak. Nem kevés a gondjuk a művelődés irányítóinak sem. Dorognak jelenleg nincs megfelelő városi könyvtára! A művelődési osztály vezetőjének tájékoztatása alapján azonban remény van arra, hogy rövidesen megépül az új „B”-típusú könyvtár.

Működési feltételek régén és most

A könyvtárosmesterséget régóta gyakorlók már többször is megérhették, hogy óriási erőfeszítések árán sikerült megoldani egy könyvtár korszerű elhelyezését, büszkéek voltak az új, tágasnak tűnő intézményre. Aztán 10–15 év elteltével döbbenet tapasztalták, hogy szeretett gyermekük a kamaszkorba érve kinötte mindenét. Már nem az a kedves, hangulatos otthon, aminek látni szeretnék, lehetőleg még hosszú ideig. Ezen elkeseredni azonban balgaság volna, hiszen a vártnál sokkal erőteljesebben növekvő igények, nagyobb követelmények teremtették a szükségességet. Kezdődhet újra a küzdelem, szárnyalhat a könyvtárosok fantáziája, amelyet a mindennapi valóság talán újra messze meghalad.

Mindezeket a gondolatokat annak kapcsán lehetett elmondani, leírni, hogy amikor 1967-ben megnyílt a dorogi új Arany János Járási Könyvtár, a *Könyvtáros* hasábjain (1967. 4. sz. 226. old.) lelkesítő híradást olvashattunk, amelyből kitűnik: Komárom megye legkorszerűbb járási könyvtárának átadására került sor 1967. február 25-én. (Már mai információ: a korábban egy kalaposműhelyben, majd az IBUSZ helyiségében működött könyvtár a járasi rendőrkapitányság klubterméből kialakított épületrészbe került akkor.) Az avatáson részt vett a megye csaknem egész vezetősége, jelen voltak a párt- és tömegszervezetek képviselői, az iskolaigazgatók, vállalatvezetők, a szénbányászati tröszt vezérkarának tagjai. Az utóbbiak jelentékeny anyagi támogatást és szakipari munkát is adtak az 500 ezer forintot átalakításhoz. 10 m²-es előtér, „csaknem” 100 m²-es szabadpolcos nagyterem, 30 m²-es iroda- és feldolgozó helyiség és 25 m²-es galéria alkotta a felnőtt- és a gyermekrészletet, s volt egyben központja a járasi ellátó, illetve módszertani munkának is.

A helyzet az eltelt 18 év alatt annyiban változott, hogy a felnőttkönyvtártól elvált a gyermekrészlet – egy szintén kis alapterületű önálló helyiségbe költözött –, s már van egy „könyvtemetője” is a városi könyvtárnak: a



zsigmondi lakótelepen albérletben levő raktár. A zsúfoltság a felnőtt részlegben ma már oly nagy, hogy az szinte elképzelhetetlen. Megszületett a szakmában merőben új fogalom: a *szabadszékes* olvasószolgálati tér. Ez nem igénybe vehető olvasói ülőhelyeket jelent a könyvkiválasztó vagy olvasótermi övezetben, hanem azt a kényszerű gyakorlatot, hogy a könyveket a polcok mellé állított székekre helyezik el. A galérián (amelyhez, mint megoldási formához, a hatvanas években oly vérmes reményeket fűztünk), tehát a jelenlegi kézikönyvtári, olvasótermi részlegben a könyvekkel megrakott asztalok és székek, valamint állványok zsúfoltsága következtében a prézens állomány gyakorlatilag hozzáférhetetlen. Az 1967-es követelmények szerint sem túl nagy alapterületű könyvtárban azonban a leleményes dorogi könyvtárosok arra is találtak módot, hogy népszerű rendezvényeiken a hallgatóságot a polcok közé le tudják ültetni.

Már akkor felmerült a kettős ellátás kérdése. Hiszen a városban működött a *József Attila Bányász Művelődési Ház* szakszervezeti könyvtára, amely ma is fontos szerepet játszik a város könyvtári ellátásában. A megyei könyvtár már az 1960-as évek közepén felvette a dorogi közös fenntartású könyvtárak létrehozásának gondolatát, de a kezdeményezés nem járt eredménnyel. Itt is az a helyzet alakult ki, hogy egymás mellett – ha nem is egymás szomszédságában – működik két azonos nagyságú nyilvános könyvtár. A szakszervezetinek 14 [!] fiókja van a városban és másutt.

Állomány, olvasószolgálat

A városi könyvtár nem dicsekedhet könyveszerzési keretének nagyságával. 55 ezer forintért vehet könyvet, 5 ezerért hanglemezt. Ezt a kevés pénzt egészítik ki a megyei könyvtártól, illetve közvetítésével kapott különféle központi támogatások. 1983-ban például 25 ezer forintot juttattak részére a közművelődési alaptól területi (központi) ellátásra, a tokodaltárai és a basaharci szociális otthonok ellátására.

Az állománygyarapítás munkájában részt vesz az egész könyvtári közösség, az *Új Könyvek* minden alkalommal körbejár. A könyvtárosok, a könyvtár vezetője megpróbálja feloldani a nagy ellentmondást: igen kevés pénzből kell vásárolniuk, de még így is sok, amennyit

vesznek, mert nincs hova tenni. Így aztán nem lehet azon csodálkozni, hogy a kézikönyvtárból teljesen hiányzik az idegen nyelvű anyag (egyedül az öreg „Bolsája” árválkodik a galérián, ahol az asztalok tele vannak lexikonokkal, szótárakkal és más súlyos könyvekkel, az olvasó számára gyakorlatilag teljesen hozzáférhetetlenül), és a szabadpolcos térben is kevés az új könyv. A felnőtt részlegbe 121-féle folyóirat, köztük 20 idegen nyelvű, a gyermekrészlegbe 19 – ebből 2–3 külföldi – jár. Folyóirat-állományukra büszkék a dorogiak, és joggal, mert gondosan válogatott és őrzött állományrész. Magától értetődik, hogy az idegen nyelvűek között olyanok is találhatóak, mint a *Burda*, a *Das ideale Heim* stb. A városi könyvtár inkább az idősebb korosztály könyvtára, a fiatalok, elsősorban a középiskolások, a szakszervezeti könyvtárba járnak, mivel a gimnázium a szomszédságban van.

Az olvasók száma a városi könyvtárban 918, a gyermekrészlegben 516, a szakszervezeti központi könyvtárban 941, fiókaiban 1385 volt 1983-ban (az utóbbi számot nem lehet egyértelműen valós városi adatnak számítani, mert például szerepel benne a balatonfenyvesi üdülő is 600 – !? – olvasóval).

A városi könyvtár olvasómozgalmi eredményei külön meglehetősen szerények, de a közművelődési könyvtárak együttes adatai már tekintélyes számokat tesznek ki. A 11 835 lakosú kisvárosban a beiratkozott olvasók száma 3760, a népesség 31,8 százaléka. Igazán szép akkor volna ez az arány, ha egy korszerű intézmény (a fenntartó hovatartozása talán nem is a legfontosabb tényező ebben az esetben) büszkélkedhetne ilyen tiszteletreméltó eredményekkel.

Meg kell azonban nyugtatni a helyi könyvtárosokat, szégyenkezésre így sincs semmi okuk. Szépen működik a könyvtárközi kölcsönzés, a szűkös viszonyok ellenére a könyvtárban van lemezhallgatási lehetőség, jók a katalógusok.

De amire a legbüszkébbek a dorogi könyvtárosok: mindig híresek voltak rendezvényeik. A vaskos vendégkönyvet lapozgatva, a régi meghívókat, szórólapokat és fényképeket nézgetve a felszabadulás utáni magyar irodalom és művészeti élet reprezentánsai kelnek életre, a magyar könyvtárügy hőskora idéződik fel az emlékezetben. Itt mondta el *Katonafiannak* című versét *Várnai Zseni* a közönség kérésére, náluk beszélt munkásságáról *Németh László*, és a dorogi könyvtárban volt az utolsó szerep-

lése *Palotai Boris*nak. De természetesen a mai alkotókkal is állandó és jó a kapcsolat. A könyvtárosok igényességét bizonyítja, hogy ha szerény külsővel is, de mindig igyekeztek valamilyen kapcsolódó írásos segédletet is közreadni a rendezvényekhez. Azt sem lehet mondani, hogy a fiatalokkal nem törődnek, bár igen sok a nyugdíjas olvasójuk. Az *Olvasó ifjúságért* pályázaton 1984-ben dicséretet kaptak.

A nyilvános szolgálat ideje, sajnos, nem túl bőséges. Hétfőn szünnap van (ekkor tartják a továbbképzéseket, ami hetenkénti gyakorisággal kicsit soknak tűnik), keddtől péntekig tizenhárom órától este hat óráig van nyitva a könyvtár, mert a korábbi hét órai zárást a hat és hét óra közötti igen gyér látogatottság miatt egy órával előbbre hozták. Szombaton zárva tart a városi könyvtár, igaz, kényszerűségből, mert az épületrészt külön nem lehet fűteni.

Hálózat, szervezeti kérdések, kapcsolatok

A közigazgatási reformok kevésbé öröndes változásokat is hoztak Dorogon. Megszűnt a járási könyvtári funkció, a városi könyvtárra a helyi munkán kívül 7 községi és 3 fiókkönyvtár gondozása, módszertani irányítása maradt. Csolnokon és Bajnán függetlenített könyvtáros dolgozik, az utóbbi az általános művelődési központ alkalmazottjaként.

1982-ben azonban új feladatot is kapott a könyvtár: a járás iskolai könyvtári hálózatának gondozását. Ez tetemes számú intézmény segítségét követelte meg, azonban 1984. január elsejével 15 iskolai könyvtárra csökkent a gondozandók száma. Az eddig végzett munka lényegében rendcsinálásból, a leltárak, raktári nyilvántartások rendbetételéből állt. A módszertani munka alatt, úgy látszik, kicsit megingott a talaj, a gyorsan bekövetkezett változásokhoz nehéz alkalmazkodni. Az egy módszertani és a két iskolai módszertani könyvtárosnak a „gyámolító”, meghatározott munkák végzésében kézzelfoghatóan segítő tevékenység helyett meg kell találnia azt a szerepet, amelyben a szolgáltatások közvetítése a döntő elem. Különösen a nagyközségek, Tokod, Nyergesújfalu, Tát, Lábatlan esetében. A kapott tájékoztatás szerint ezek a települések közvetlenül a megyei könyvtár gondozásába kerülnek.

A dorogi körzet nemzetiségi vidék. Piliscsévén, Kesztölcön, Pilisszentléleken szlovákok

élnék, és szinte minden településen található német ajkú lakosság is. Nemzetiségi könyvtári ellátásukat szintén a megyei könyvtár végzi. A nemzetiségi lakosság körében az irodalomhasználat nem nagy mértékű.

A könyvtár kapcsolatainak megítélése a rövid beszélgetés és a felületes benyomások alapján igen nehéz. Az bizonyos, hogy az általános iskolával, már a módszertani gondozás következtében is, jó az együttműködés. Sajnos, semmi jelét nem tapasztaltam a társ szakszervezeti könyvtárral való közös munkának. Lehet, hogy ezt csak az idegen látja így, de ha van érdemi együttműködés a könyvtárak között, jobban kellene dokumentálni.

Könyvtárosok

A dorogi városi könyvtárnak tíz főhivatású dolgozója van. *Somogyi Lajosné* igazgató csaknem 30 éve tevékenykedik a pályán, 27 éve

vezető. Ügyszeretete, szaktudása, lelkiismeretessége mindig „benn volt” a könyvtár sikerében. A minden könyvtárlátogató által ismert *Boza Matild* immár 32 éve áll a kölcsönzőpult mögött. A feldolgozó, illetve a módszertani munkát és a gyermekkönyvtárosi feladatokat nagy szakmai gyakorlattal, megfelelő iskolai végzettséggel rendelkező, tapasztalt könyvtárosok végzik. Az iskolák ellátásában új könyvtárosok dolgoznak. Az első benyomások szerint is összeszokott könyvtári gárda alakult ki az évek során Dorogon, amelynek tagjai türelmesen, de feszült várakozással tekintenek a lehetőségeik lényeges javulását ígérő közeljövőbe. Erre minden reményük megvan, mert a Komárom megyei tanács esztergomi tervezőirodájában már készülnek az új, 510 négyzetméter alapterületű városi könyvtár tervei. Így bizakodhatunk abban, hogy egy-két év múlva ismét lelkes hír jelenik meg a *Könyvtárosban* a legszebb Komárom megyei könyvtár avatásáról.

Halász Béla

Olvastuk

azt a bibliográfiapótló eseménynaptárt, amelyet a Kiskunhalasi Városi Tanács adott ki a város fölszabadulásának évfordulójára. Kiskunhalas 1944. október 23-án szabadult föl. Negyven évvel később megjelent a fáradhatatlan bibliográfusnak, *Fekete Dezsőnek Húsz év Kiskunhalas krónikájából* című könyve. Helyesebb lett volna tán, ha a *Negyven év Kiskunhalas krónikájából* címet viseli, s utána ott áll alcímül, hogy *1. kötet (1944–1964)*. Reméljük ugyanis, hogy Fekete Dezső hasonló 2. kötetben teszi hozzáférhetővé az 1964 és 1984 közötti évek eseményeit is.

Mi ez a „krónika”? Húsz éve a pécsi helyismereti tanácskozáson hangzott el az a javaslat, hogy a helytörténeti, helyismereti bibliográfiák főladatának egy részét takarékosabban elvégezheti a bibliográfus, ha a terjedelmes hírlapi címfőlvételek helyett magát az eseményt fogalmazza meg saját szavaival, időrendbe szedi és mutatókkal föltárja. A forrást, a hírlapi lelőhelyet ennek alapján könnyen megtalálhatja, akinek szüksége lehet rá, a keltezés alapján az aznapi vagy a következő napi újságban. (Az említett esetben főként a *Petőfi Népében*.)

Ezt csinálta meg kitűnően Fekete Dezső.

Raadásul sikerült anyagát a *Halasi Műsor* című havi kiadványban 1982 októberétől 1984 májusáig folytatólagosan nyomtatásban közreadnia, így most ezeknek a xerox-rotta sokszorosításához csak a mutatókat és az egyéb kiegészítő részeket kellett hozzátennie, hogy teljessé váljék a kiadvány. (E pótlások, sajnos, kissé kezdetleges gépelésűek, s ezen a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár egyébként közismerten kitűnő munkája sem segíthetett. Az előszóban még nyelvtani hibák is maradtak.)

Fekete Dezső az eseményeket sorszámokkal is ellátta, s a mutató ezekre utal. Elképzelhető az is, hogy e fásasztó és fölösleges módszer helyett a mutató magát az esemény napját adja meg, természetesen rövidítve (például 48. 2. 14. = 1948. február 14.). Ha egy napon több esemény van is, köztük már nem gond megtalálni a keresettet. A keresést különben megkönnyíti a szintén írógéppel pótolta élőfej.

Fekete Dezső összeállítását mintául szolgálhat. Jó lenne, ha tanulságait a helyismereti bibliográfiával foglalkozó könyvtárosok megvitatnák oly rég esedékes helyismereti tanácskozásukon. (190 l.)

P. L.

A kurrens magyar nemzeti bibliográfia műhelykérdéseiről

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központtal közösen szeptember 20-án tanácskozást rendezett a kurrens nemzeti bibliográfia műhelykérdéseiről. Az előadásokat az MNB egyes kiadványainak felelős szerkesztői tartották.

Vajda Gábor fősztályvezető-helyettes bevezetőjében ismertette azokat az intézményi feltételeket, amelyek a kurrens nemzeti bibliográfia munkálatait szolgálják: az Országos Széchényi Könyvtár II. fősztályán, a bibliográfiai és könyvforgalmi fősztály keretében, gyakorlatilag két osztályon folynak a munkák. A Magyar Nemzeti Bibliográfia szerkesztősége gondozza az *MNB Könyvek Bibliográfiáját*, annak éves indexeit és kumulációit, a *Magyar Könyvészet* éves köteteit, továbbá a mellékletként évente négyszer megjelenő *Zeneművek Bibliográfiája* és a *Térképbibliográfia* technikai és szerkesztési munkáját is itt végzik. A szerkesztőség 1976-ban tette az első lépéseket a kurrens nemzeti bibliográfia számítógépes előállítására, és azóta folyamatosan tökéletesíti a rendszert.

A repertórium-szerkesztőség gondozásában jelennek meg az *MNB Időszaki Kiadványok Repertóriumának* havi füzetei és éves indexe, a kurrens sajtóbibliográfia (*MNB Időszaki Kiadványok Bibliográfiája*), a *Hungarika Irodalmi Szemle*, valamint a *Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok* évi 4–4 füzete. A munkálatokat hagyományos bibliográfiai módszerekkel végzik.

A két osztály (szerkesztőség) munkatársainak létszáma 36. A feldolgozandó anyag mennyiségi növekedésével, az új szabványok alkalmazásával és új szolgáltatások bevezetésével az utóbbi években fokozatosan nőttek a feladatok is, ellátásuk létszámfejlesztés nélkül oly nagy gondot okoz, hogy például a jelenleg

szüneteltetett tankönyvbibliográfia és a másodfokú bibliográfia folytatására sincs lehetőség. A nehézségeket súlyosbítja a lassú nyomdai átfutás, illetve a sokszorosítási kapacitás elégtelensége.

MNB Könyvek Bibliográfiája

A számítógép hazai könyvtári alkalmazásának legismertebb területe a *Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiájának* előállítása. A szerkesztőség műhelymunkájáról Sipos Márta osztályvezető adott tájékoztatást. A nem hagyományos bibliográfiai módszerrel dolgozó munkatársi gárdának csaknem tíz évvel ezelőtt a munka megtervezése volt az első és legfontosabb feladata. Olyan megoldást kellett találni, amely lehetővé teszi a bekapcsolódást a nemzetközi együttműködésbe, s egyszeri feldolgozással többszöri felhasználásra alkalmas adatbázist teremthet. Újra át kellett gondolni a bibliográfia gyűjtőkörét, a felveendő dokumentum-típusokat és a feldolgozás módszerét, munkamenetét. A rendszer létrehozása óta az együttműködő partnerek gépesei és a technológia változása miatt több, kisebb-nagyobb átszervezést kellett végrehajtani. Az egyes füzetek előállításának technikai folyamata még ma is elég hosszadalmas. A dokumentumok bibliográfiai leírása, szakozása, kódolása egyidejűleg történik. Az adatrögzítést az OSZK tulajdonában levő TS 51/S intelligens terminálon végzik, és postai bérlet vonalon juttatják az adatokat a Számítástechnikai Koordinációs Intézet nagy Siemens-számítógépébe. A hetenként betáplált rekordok korrekciójára ellenőrző listákkal történik. Az egyes füzetek szerkesztését megadott program szerint a számítógép végzi el. A számítógépes technika lehetővé tette a tételek számozását; a mutató hivatkozási adata a tételszám.

A gépi adatfeldolgozás számítástechnikai munkálatait és az adatbázis gondozását a Számítástechnikai Koordinációs Intézetben végzik.

A nemzeti bibliográfia rekordjai számos olyan adatot tartalmaznak, amelyek a kurrens füzetekbe nem kerülnek be, de a későbbi, különböző szempontú irodalomjegyzékek összeállításához a gépi válogatáskor nélkülözhetetlenek. A gépesített rendszer a jelenleginél jóval többféle igényes szolgáltatás alapjául szolgálhatna, de a lehetőségek valóra váltásának anyagi feltételei egyelőre hiányoznak. Az üzemeltetések folyamatos emelkedése miatt fokozódó gond a kiadványok megjelentetése. A füzetek anyagának kiiratása kezdettől fogva a használók számára is érezhető, nyilvánvaló nehézséget okozott. Eleinte a számítógéphez közvetlenül csatlakoztatott sornyomatatóval készült a bibliográfia. Ezt a joggal kifogásolható formát sok bírálat érte. A szerkesztőségnek fokozatosan sikerült elérnie a nyomtatás tökéletesítését. Ma már korszerű fényszedéssel, tetszetős tipográfiával jelennek meg az MNB Könyvek Bibliográfiája füzetei, éves indexe és mellékletei.

MNB Időszaki Kiadványok Bibliográfiája

*Dr. Nagy Zsolt*né osztályvezető előadásának bevezetőjében vázolta a hazai kurrens és retrospektív sajtóbibliográfiai munkálatok történetét, majd elmondotta, hogy 1976-tól kezdve az OSZK vállalta a kurrens sajtóbibliográfia évenkénti megjelentetését. 1981-ben a kiadvány címében változás következett be, de a bibliográfia gyűjtőköre, szerkezete és a feldolgozás módszere nem változott. Az 1976-os összeállítás alapkötetnek minősül: tartalmazza valamennyi, 1976-ban Magyarországon megjelent időszaki kiadvány teljes bibliográfiai leírását. 1977-től csak az új, változott című, az évenkéntinél ritkábban megjelenő, illetve az előző évi kötetből technikai okok miatt kimaradt periodikumok címléírásait közlik. Az ágazati címet, párhuzamos címet, alcímet, sorozati címet és a címváltozatokat utalók jelzik. A bibliográfiai részhez testületi mutató és rövidítésjegyzék kapcsolódik. Ötvenként összeállított cím- és testületi mutató készül. Az 1976 és 1980 között megjelent időszaki kiadványok kumulatív indexe 1984-ben jelent meg.

A sajtóbibliográfia gyűjtőkörébe tartozó ki-

adványok (hírlapok, folyóiratok, évkönyvek, periodikusan megjelenő adat- és névtárak, jelentések, beszámolók, bibliográfiák, statisztikák, tanrendek, műsorfüzetek) száma átlagosan évi 4000–4100, s ez a szám növekvő irányzatú. Az évi kötetekhez 700–750 kiadványról készít a szerkesztőség új bibliográfiai leírást. A feldolgozás munkáját az ISBD/S (International Standard Bibliographic Description for Serials = időszaki kiadványok nemzetközi szabványos bibliográfiai leírása) néven ismert nemzetközi szabvány szellemében készült MSZ 3424/2 hazai szabvány szerint végzik. A bibliográfiai leírás alapjának a tárgyévben elsőként megjelent részegységet tekintik. Az 1976-os alapkötetben a leírások többségénél ez nem azonos az időszaki kiadvány induló számával. Ilyen esetekben monografikus leírások készültek: a kötet vegyesen tartalmazott összefoglaló és monografikus szintű leírásokat. A teljes leírások nem kötelező adatelemeket is tartalmaznak; a kevésbé fontos kiadványokról egyszerűsített leírás készült. Az éves kötetekben a teljes és az egyszerűsített leírások az azonosító tételekkel együtt, betűrendbe sorolva jelennek meg. Az azonosító tétel a főcímet és az azonosításhoz szükséges kiegészítő adatokat tartalmazza.

A bibliográfia fejlesztésével kapcsolatosan felmerült az a gondolat is, hogy a címek betűrendes elrendezése helyett hasznosabb lenne a szakrendi csoportosítás, amelyhez elég volna a betűrendes címmutató, de létszámfejlesztés nélkül ezt a változtatást sem lehet megvalósítani.

MNB Időszaki Kiadványok Repertórium

Sándor Ernő osztályvezető előadásának bevezetőjében utalt azokra a súlyos nehézségekre, amelyek hosszú időn át kísérték a magyar folyóiratok repertóriumának történetét, egészen 1977-ig, amikor végre sikerült feloldani a területi kötöttséget, és az addig összegyűlt mintegy 12 ezer címléírást a *Supplementum* kötetben közreadni. Egyidejűleg bővítették a gyűjtőkört, s ez által a folyóiratok repertóriumából elvileg minden hazai időszaki kiadványt feltáró bibliográfiává léphetett elő a kiadvány. A korábban regisztratív jellegű *Repertóriumot* nemcsak a forrásbázis növelésével, hanem a mutatórendszer tökéletesítésével, finomításá-

val is igyekeztek nagyobb információs értékűvé tenni.

A munka megnövekedett mennyiségi és minőségi követelményei a szerkesztés ésszerű megváltoztatását tették szükségessé. A *Műszaki Lapszemle*, a *Mezőgazdasági és az Orvosi Bibliográfia* léte mintegy kínálta azt a megoldást, hogy az alkalmazott tudományok ETO-főcsoportjába tartozó anyag közléséről mondjon le a szerkesztőség. Természetesen csak a közléstől tekintenek el és nem a szakterület időszaki kiadványainak számbavételétől, hiszen az említett kurrens szakkönyvtárakat szerkesztő intézményekkel olyan együttműködést alakítottak ki, amelynek alapját a repertórium-szerkesztőség közvetítő funkciója képezi, azaz itt készítik el a kurrens szakcikk-bibliográfiák számára a más szakterületek időszaki kiadványaiban megjelenő műszaki, mezőgazdasági, illetve orvostudományi vonatkozású cikkek címleírásait.

A repertórium-szerkesztőség jelenleg 930 periodikum anyagát tárja fel. A kiadványok körének kiválasztásakor nem alkalmaznak formális szempontokat. A forrásbázisul szolgáló periodikumok cikkanyagának válogatásában az az elv érvényesül, hogy a megjelenés helyétől és a cikk terjedelmétől függetlenül minden tudományos igényű és a tudományos kutatás számára hasznosnak ítélt közleményt regisztrálnak.

Az Időszaki Kiadványok Repertóriumának információs értékét azzal a módszerrel sikerült hatásosan fokozni, hogy az ETO szakrendjében közölt címanyaghoz sajátos mutatórendszert alakítottak ki. A tárgyszavazásból egyelőre az 5-ös főszak cikkanyaga kimarad, tehát elsősorban a „humaniorák” területén tud kellő mélységű, természetesen nyelvű visszakeresési lehetőséget nyújtani a kiadvány.

Az előadásokat követő hozzászólások főként a szüneteltetett másodfokú bibliográfia szükségességét hangsúlyozták, másrészt a nemzeti bibliográfiai rendszer egyéb kérdéseit, főleg a retrospektív munkálatok ügyét érintették.

Korompai Gáborné dr.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága és az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által 1984. szeptember 20-án rendezett, a kurrens magyar nemzeti bibliográfia műhelykérdéseit tárgyaló tanácskozáson elfogadott ajánlások:

1. *A magyar nemzeti bibliográfia rendszerének teljesebbé tétele, a munka minőségének javítása érdekében a szerkesztőségek létszámát a szükséges mértékben és minőségben emelni kell.*

2. *Az MNB adatbázisának további hasznosítása érdekében meg kell teremteni az adatbázis átszervezésének személyi és anyagi feltételeit. Olyan központi, könyvtári kezelésben levő számítógépre van szükség, amelyre az MNB adatbázisa áttelelhető. A nagy kapacitású, megfelelő perifériákkal rendelkező gép a szakképzett személyzettel lehetőséget nyújtana az MNB és más létrehozandó központi bázisok alapján a korszerűbb szolgáltatások kiépítésére.*

3. *Általában is szükség van a túrhetetlen nyomdai helyzet javítására, az országos érdeklő könyvtárügyi és bibliográfiai kiadványok nyomdai kapacitásának megteremtésére, átfutási idejük rövidítésére.*

4. *Meg kell gyorsítani a retrospektív sajtóbibliográfia munkálatait, ehhez meg kell teremteni a személyi és anyagi feltételeket.*

5. *A Repertórium anyagának a könyvtári tájékoztatásban és a helyismereti munkában való intenzívebb hasznosítása érdekében át kell gondolni a központi cédulaellátás vagy az egyoldalas nyomás lehetőségét. Az igény megfogalmazása előtt célszerű széles körű igényfelmérést végezni az intézmények között, és tájékozódni a megvalósítás anyagi és szervezeti feltételeiről.*

6. *Határozottabban kell törekedni a bibliográfiai tervek koordinálásának javítására és a bibliográfia-készítés (megjelentetés, illetve meg nem jelentetés) befolyásolására. A bibliográfia-kiadás jogi és anyagi feltételeit is rendezni kell.*

7. *Rendszeres időközönként meg kell jelentetni a másodfokú nemzeti bibliográfiát.*

Bereczky László s. k.
az OSZK KMK
osztályvezetője

Lisztos László s. k.
az MKE bibliográfiai
bizottságának elnöke

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Foglalkozás siket gyermekekkel

Csaknem tíz éve történt, hogy egy siketnéma-intézeti nevelő valamilyen más programjuk elmaradása miatt behozta csoportját könyvtárunkba, a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárába, minden különösebb cél nélkül. A gyerekek „beszélgettek” egymással, mutogattak, a maguk módján hangosak voltak, egyikük megtalálta a PIF újságot, nevettek, cibálták egymást, igyekeztek megosztani a többiekkel a friss élményt. Az őket kísérő pedagógus pedig, ügyet sem vetve rájuk, elővette a kötőkönyvet, és folytatta az otthon elkezdett pulóver kötését. Körülbelül egy óra elteltével összeszedte a gyerekeket, és elmentek. Még ma is a fülemben van, ahogy az előtérben folytatják a „társalgást”.

Első találkozásom volt ez siket gyerekekkel, és igen nagy hatást tett rám. De a hatás nem korlátozódott csupán az érzelmekre. Napok múlva, amikor az élmény kezdett elhalványulni, makacs elhatározás született bennem. Makacs, mert hosszú évek kitartása kellett ahhoz, hogy ez az elhatározás tette is érelődjék.

A legfőbb információs forrás: a könyv

Az első találkozáson döbbsentem rá arra is, hogy *ezeknek a gyerekeknek szinte egyetlen információs forrásuk a könyv!* És mivel itt van a közelükben a gyermekkönyvtár, mi nem nézhetjük ölbe tett kézzel, hogy ez a lehetőség kihasználatlanul maradjon. Valamit tennünk kell! Nem tudtam, miképpen lehet foglalkozni siket gyerekekkel, de nagyon szerettem volna segíteni rajtuk. Elmentem az intézetbe, megkerestem azt a pedagógust – akkor még csak őt ismertem –, aki nálunk járt a gyerekekkel. Kértem, hozza el őket máskor is. Elhozta, de szinte ugyanaz ismétlődött meg, ami az első látogatásukkor történt. Megpróbáltam kap-

csolatot teremteni a gyerekekkel, kerestem könyveket, csodálatos képekkel, fotókkal, rajzokkal. Rám mosolyogtak, pillanatok alatt végigforgattak egy-egy albumot, aztán kézbe kapták a PIF-et, és más nem érdekeltte őket. Akkor még nagyon nehezen értettem a beszédüket, ügyetlen is lehettem, nem nagyon figyeltek rám. Aztán más pedagógusok is felfedezték a könyvtárat délutáni programként, de ők is csak „csendes pihenőül”. Kötöttek, újságot olvastak a felnőtt részlegben, én pedig tovább próbálkoztam a gyerekekkel. Fontos megjegyezni: ezek felsőtagozatos gyerekek voltak.

Újra megkértem a nevelőket, segítsenek nekem: válasszunk ki közösen olyan könyveket, amelyek érdekelhetik a gyerekeket. „Á, ezek nem olvasnak...”, „örülünk, ha a tankönyvet elolvassák...”, „minimális szókinccsel hogyan is olvassanak” – kaptam a válaszokat. Én meg csak mondogattam, mint egy megszállott: „Hiszen éppen ezért; hogy bővüljön a szókinccsük; hogy pótolják; hogy...” Megértő mosoly volt a válasz, de látszott, hogy nemcsak megértés van a mosolyban – naivitásomat is ezzel nyugtázták.

A véletlen segített: valamilyen tananyaghoz szemléltető képeket keresett egy pedagógus. Segítségemet felajánlván kiderült: a siketnéma iskolában tanít. Hiszen ez nagyszerű! Éppen oda készültem. Elmondtam neki az ötletemet. Udvarias, nem túl lelkes, de nem is elutasító volt a válasz: Igen, valóban, jó elgondolás, „természetesen” a segítségemre lesz. Felvillanyozva kezdtem a kereséshez: az itt tartandó órához válogattam képeket, rövid, nem túl nehéz szövegrészeket. Megbeszéltük, hogy kedvcsinálás, érdeklődéskeltés céljából érdekes, képes ismeretterjesztő könyvekből válasszunk részleteket, ezeket elolvastatjuk, és ott-hon meg itt a könyvtárban vetélkedőt szervezünk belőlük. Nagyon készültem az újabb ta-

lálkozásra. Nehéz volt a válogatás: valami mindig hiányzott. Nem volt elég kifejező a kép, a szövegrészlet nem a lényegét fejezte ki, túl sok ritkán használt kifejezés akadt stb. De azért összeállt a vetélkedő anyaga. Érdekes lett, nem nehéz. Úgy beszéltek meg, hogy a könnyebben érthetőség kedvéért a gyerekek írásban kapják meg a kérdéseket, a 9-es létszámú csoportot három felé osztjuk, és természetesen könyvjutalmat adunk a győztes csapatnak. Sajnos, nem jöttek el, s azóta sem láttam ezt a tanárnőt.

Gondolom, ha valaki vette a fáradságot, hogy írásomat eddig elolvassa, a dolog kezd számára komikussá vagy unalmassá válni. Nem szeretnék untatni senkit. Nem adtam fel. Másik pedagógussal próbálkoztam, ő végre eljött. Történelemórát tartott, én asszisztáltam neki. Ismét összeszedtem könyveket a tananyaghoz, sok és szép illusztrációt – igénybe véve a felnőttkönyvtár kézikönyvtári állományát is. Óra után hagytunk időt nekik, talán majd nézegetik az asztalon hagyott könyveket. Nem azokat nézegették, hanem a PIF-et.

A kicsikkel kell kezdeni

Ezek után rádöbbsentem egy különben teljesen magától értetődő dologra. Ha valamit el akarok érni, nem a felső tagozatos gyerekekkel kell kezdenem, hanem a kicsikkel. A másik alapkövetelmény: egyedül ne próbálkozzék a könyvtáros. Csakis pedagógus segítségével, méghozzá egy hasonlóan „megszállott” pedagóguséval, aki kezdetben egyedül is foglalkozik a gyerekekkel, aki nem sajnálja a könyvtárban töltött időt, végig *velük* van, mégpedig nemcsak fizikailag. A könyvtáros egy ideig maradjon élénken figyelő szemlélője a foglalkozásoknak, segítsen, ha kell, de az első könyvményeket a pedagógustól kapják a gyerekek. Attól, akit szeretnek, akinek a véleményét, ajánlását elfogadják.

E felismerések után újra elkezdtem keresni. Találtam is egy olyan fiatal tanárnőt, *Antalné Peti Zsuzsát*, akivel immár hatévi próbálkozásaim után végre elkezdhettem a közös munkát. A továbbiakban megpróbálom felvázolni azt a már tudatosabb tevékenységet, amit négy év óta a gyerekekkel végzünk.

Az olvasóvá nevelés hosszú folyamat. Még halló gyerekek esetében is több év kell, hogy eredményt érzünk el. Hatványozottan érvé-



nyes ez siket gyerekek esetében. Négy év kevés idő, de ez alatt valamit mégis elértünk.

A véletlenek szerencsés alakulása folytán a lelkes pedagógus, akivel végre dolgozhattam, az I. előkészítő csoportnak volt délutános tanítónője. (A siketnéma általános iskola ugyanis nem az első osztállyal, hanem az óvoda utáni I. előkészítő osztállyal kezdődik, azután a II. osztály következik. E két év alatt tanulnak meg írni-olvasni, majd megkezdődik az „igazi” első osztály.)

Az első évben 2–3 hónapig én magam keveset foglalkoztam a gyerekekkel. Leültem közéjük, figyeltem, mit hogyan csinál a tanárnő. Beszélgettek, könyveket nézegettek, s a már meglevő tudásanyagot ismételték. Ekkor még az volt a fontos, hogy *hozzászokjanak a könyvtári légkörhöz*, amely egyúttal a nevelőotthon zártságát is *oldotta*, alkalmat adott arra, hogy a szülőkön, nevelőkön kívül *más halló felnőttel és gyerekekkel is érintkezzenek*. Először arra gondoltam, hogy egy másik helyiségben tartjuk a foglalkozásokat. Azt hiszem, nagy hiba lett volna. Kockázatot vállaltunk, hiszen a könyvtárban a többi gyerek mozgása, sőt ránk figyelése gátló tényező lehetett volna. Szerencsére nem lett az. Minden alkalommal sikerült ébren tartani a figyelmüket.

A „halló” gyerekek sem álltak oda bámész-

kodni, egy idő után megszokták, hogy kéthetenként, szerdán egy órán át „kicsit zajosabb társaság” ül az egyik kerek asztalnál. Másfél évi könyvtárba járás után pedig az „én gyerekeim” más könyvtárhoz is odamentek színes ceruzát, rajzlapot kérni. De ami még nagyobb dolog: ők is nézegették a gyermekújságokat, holott kezdetben még a folyóiratállvány felé sem indultak el egyedül, inkább lemondtak a nézegetésről. A harmadik évben pedig már a halló gyerekektől is elkérték az újságokat. E kapcsolatteremtés a hallókkal nagy eredménynek számított. A tanárnő elmondta gyerekeinek, mit lehet, és mit nem lehet a könyvtárban csinálni. Én fokozatosan kapcsolódtam be a foglalkozásokba, tavasszal már önállóan tartottam ezeket. Fontos azonban megjegyez-nem: azóta is *minden foglalkozáson tevékenyen részt vesz a pedagógus*, érzik a gyerekek a jelenlétét, sőt ha kell, segít is!

Megfigyeltem, mi érdekl leginkább a csoportot, ilyen könyveket kerestem, és észrevétlenül, fokozatosan speciális, de *könyvtári foglalkozásokat kezdtünk tartani*.

A foglalkozások típusai

Az idők folyamán különböző jellegű foglalkozások alakultak ki: szabad és irányított beszélgetések; meseképek értelmezése; cselekvési helyzetek eljátszása; egy-egy történelmi évforduló megbeszélése; szövegrészlet feldolgozása; önálló mesefeldolgozás. (A sorrend tükrözi a hozzávetőleges fokozatosságot is.) Megpróbálom ismertetni, hogyan végeztük munkánkat a foglalkozástípusokon belül, mire figyeltem, és esetleg mire kellett volna.

Ezek a gyerekek nagyon szeretik az állatokat. Előkerestük hát azokat a magyar és idegen nyelvű albumokat, melyekben a legszebb állatfelvételek vannak. *Először szabadon nézegették*, simogatták a cica, a kutya képét, megpróbálták néhány állat mozgását utánozni stb. Utána szabad beszélgetésben feldolgoztuk a látottakat.

Álljunk meg egy kicsit ennél a szabad beszélgetésnél. Mit jelentett ez nekem? Nem ismerem a jelbeszédet, de a hazai elfogadott közvetítőrendszer nem is ez, hanem „a szájról történő olvasás, az azt kiegészítő hallás, ill. az írott nyelv felfogását lehetővé tevő olvasás” – írja gyógypedagógiai tankönyvében *Csányi Yvonne*.

Ez a módszer természetesen magába foglalja

a metakommunikációt és a mimikát is, ugyanúgy mint a halló emberek közötti természetes érintkezésben. A beszélgetések a nyelv teljes rendszerének elsajátítására, a szókincs és a társalgási szint fejlesztésére irányultak. Figyelünk a szavak, szókapcsolatok kibontására, sokoldalú alkalmazásukra. Többféleképp megfogalmaztuk ugyanazt a mondatot. A gyakorlatban mindez nem is olyan egyszerű. Az előkészítő osztályban a gyerekek többsége csak szavakat rakott egymás mellé, jól, rosszul ragozva. Hosszú utat tettek meg például, amíg ki tudták mondani azt, hogy „A gyerekek sírnak, mert anyukájuk elment a boltba.” Ez eleinte így hangzott: „Fiú, lány sír, néni el.” Először meg kell tanítani a siket gyerekeket beszélni, hogy *gondolkodásuk jellege megváltozzék*, mert *a beszéd teszi lehetővé az ismeretek elsajátítását*.

Erősen motiválnunk kellett tehát az olvasást – de előbb első lépcsőként a spontán beszédet! A könyvtári beszélgetéseken a siket gyerekek fokozottan éreznie kell, hogy gondolatait bátran közölheti, a könyvtárosnak „van ideje” vele beszélgetni, nem akarja mindig tanítani.

A beszélgetések

Második lépcsőfok volt a *meseképek értelmezése*. Ehhez felhasználtuk a *Ladybird Book* angol nyelvű sorozatból *A répa*, a *Piroska és a farkas*, a *Két kecskegida* és *A három kismalac* című meséskönyvek képeit. Részben a szép illusztrációk miatt, részben, mert a szöveg idegen, arra kényszerültek, hogy önállóan fogalmazzanak meg mondatokat, önállóan értelmezzenek képeket. Feldolgoztuk még *A baba első lexikonja*, illetve *A baba második lexikonja* című könyveket. Itt megemlítem az egyik hibát is, amit elkövettem. „Mi van a képen?” tettem fel a kérdést. Kiderült, hogy így nem szabad kérdezni. Először nekünk kell megneveznünk a tárgyat, beszélni, mesélni róla, csak azután kérdezni! A gyakran ismételt, mondatértékű szavak átmennek a gyerekek aktív szókincsébe – ezután már kereshetünk minimális szövegrészleteket számukra. Meg fogják érteni, sikerélményük lesz. És máskor is szívesen olvasnak.

A másik megszívlelendő tanács: ne erőltessük a beszélgetést, ne fárasztuk ki őket, ne várjuk meg, amíg a társalgás unalmas lesz, elapad.

Ennek a foglalkozástípusnak az illusztrálására: a *Piroska és a farkas* című mesét (senki

sem hallotta még a gyerekek közül, tehát először néhány mondatban elmeséltük) ilyen kérdések és válaszok alapján értelmeztük az angol meséskönyvből: „Ki ez a kislány?” „Piroska”. „Miért Piroska a neve?” „Mert piros a kabátja.” (Szókincsbővítés: nem kabát, hanem *köpeny* van rajta. Mindenki elismétli a szót, felírom a táblára is, hogy a mese közben is lásák.) „Édesanyja integet neki. Mit mond?” „Szervusz Piroska. Vigyázz magadra az úton. Siess a nagymamához!” „Mit mond Piroska?” „Megyek a nagymamához.”

A következő képen sok fa van. „Mi ez?” „Erdő.” „Mi van a fa mögött?” „Farkas.” „Mit akar a farkas?” (Nagyon nehezen értették meg, hogy miért kapta be a farkas a nagymamát, miért vette fel a ruháját. Szerencsére ez látszik a képen, a nagymama ruhájában fekszik a farkas.) „Ki jött segíteni?” „A vadász.” (Ismét új szó, felkerül a táblára.) „Mit csinál a vadász? Hol dolgozik a vadász?” „Az erdőben.” „Mit csinál?” „Lelővi a farkast.” (Kiegészítés: nemcsak lelővi az állatokat a puskával, hanem vigyáz a hasznos állatokra az erdőben. A *hasznos* ismét felkerül a táblára. Mit jelent? Nem csinál rosszat, bajt stb.)

Közlés: A vadász felvágta a farkas hasát, kijött belőle a nagymama és Piroska. A farkas megdöglött. A vadász, a nagymama és Piroska együtt örültek. A nagymama megkínálta a vadász bácsit élelemmel. (Megkínálta: ismét új szó.) Mondta: „Tessék, egyél.” „Mi van az asztalon?” „Torta, tea, kakaó, sütemény.”

Ez a néhány látszólag egyszerű mondat elég nagy feladat elé állítja a gyerekeket. Önállóan mondatot alkotni, megfogalmazni a vizuális élményt önmagában is nehéz, hát még szavakba, sőt mondatba önteni! Nagyon fontos, hogy közben *sokat dicsérjen, segítsen a könyvtáros*. Nagyon nagy öröm volt, hogy a foglalkozás végén *önként* akarták elmesélni néhányan a mesét! Nem érezték kierőszakoltnak, kényszerű feladatnak a megnyilatkozást.

Hasonló formában dolgoztuk fel a többi mesét, meseképet is. Minden alkalommal 3–4 új szót tanultak. Ezeket többször ismételtük, új mondatokat alkotva, soha nem csak a szót ismételve. Nagyon fontos, hogy ne csak szavakat tanítsunk! 3–4 szó, ha valóban beépül, bőven elegendő, nem kell erőltetni. Kevesebb újat, de azt sokféle változatban – talán így fogalmazhatnám meg az új szavak tanulásának módját.

A következő foglalkozástípust „cselekvési helyzetek eljátszása”-nak neveztem el. Tulajdonképpen nem is volt ez önálló forma, né-

hány alkalomra kicsit játékosabb, oldottabb találkozásokat szerettem volna beiktatni.

Ilyen helyzeteket játszottunk el például: A játszótéren vagyunk. Kirándulunk az erdőbe. Vásárolunk az önkiszolgáló boltban. Vendéget várunk. Téli játék. A gyerekek remekül beleélték magukat a játékba, hajladoztak a „virágszedésnél”, a „vásárlásnál” a nemlétező kosárba rakták az árut. De nem pantomímot játszottak! Közben beszélgettünk: „Mit főzünk majd? Mit kell hozzá vásárolni? Mit rakunk a kosárba?” vagy „Mit viszünk a kirándulásra?” stb.

A meglevő szókincs minél több változatban történő ismétlése igen fontos volt. Új szót keveset tanultunk, csak ha feltétlenül szükséges volt. De nagyon élvezték. És beszéltek, *örömmel*.

Gyakorló szülők halló gyerekeknél is tapasztalják vagy érzik: ha a gyermeket teljesen betölti a gondolatközlés szándéka, minden gondolata a beszéd tartalmi részére összpontosul, a nyelvhelyesség csak másodlagos. Nagy pedagógiai vagy szülői hiba épp ilyenkor javítani a pöszeséget, vagy „a köszönés hol marad?” és hasonló kedvvelhasztó kérdésekkel tönkre tenni az élmény megosztásának vágyát, megszakítani a gondolatáradatot. Fokozottabban érvényes ez a siket gyerekekre. A siketek közlési szándékának értékelése nem azonos a hallókéval! A beszédet persze javítani kell. De inkább egy másik helyzetben mi próbáljuk meg újra, jól elmondani a hibás mondatokat. Ezt már ismételhetik, többször is, hogy helyesen rögződjön.

Új szakasz

Két év telt a kötetlenebb foglalkozások után. A gyerekek már szerettek jönni, készültek a könyvtárba. Hogy milyen sokat jelentett ez számukra, arról álljon itt egy példa. Az új tanévben, szeptember elején délután fürdésre lett volna lehetőségük az intézet udvarának kismencedéjében. Ők a két lehetőség közül a könyvtárat választották!

Az új tanévet kísérlettel kezdtük. Megpróbáltam a könyvtárhasználat módszereit elmagyarázni. Nagy merészség volt, de azt gondoltam, két év után már legyen valami fogalmuk arról az intézményről, ahova járnak. Ennyi szókincssel nehéz volt, de azt hiszem, a lényeg megértették. A párbeszéd valahogy így zajlott le: „Most hol vagyunk?” „Könyvtárban.”

„Mi a könyvtár?” „Nagy terem. Sok könyv van. A gyerekek itt olvasnak. Haza is szabad vinni könyvet.” „Otthon maradhat a könyv?” „Nem, ha elolvastuk, vissza kell hozni. Más is el akarja olvasni.” „Csak könyvet látsz?” „Nem, újságot is.” „Még mit találsz a könyvtárban?” „Lemezjátszót, lemezt, játékot, bábot.” „Milyen könyveket látsz a könyvtárban? Nézd meg a nagy feliratokat.” „Mesék. Ifjúsági regények. Versek, ismeretterjesztő könyvek. Kézikönyvtár.”

Ezután jött a magyarázat. „Mi a regény? Milyen a próza, és milyen a vers? Csak úgy magyarázhattam el, hogy mutattam nekik prózai művet és verset is: a formai jegyek alapján azonnal szembetűnő a különbség! Ezután csak a prózai művekkel foglalkoztunk. „Mi a mese? Igaz történet?” „Nem igaz. A mesében minden lehet.” „Kik olvassák a meséket?” „A kisebb gyerekek.” „Az ifjúsági regény?” „Próza.” „Kik olvassák?” „Nagyobb gyerekek.”

Eddig még csak eljutottunk: ha megközelítő pontossággal is, de talán valamit megtanultak. Ám hogyan magyarázzam meg, mi az ismeretterjesztő könyv, amikor halló elsősök sem mindig értik? Elővettem a *Bölcs bagoly* könyveket. Elolvasták a sorozat emblémájának feliratát. „Mit jelent az, hogy bölcs?” „Okos.” „Miért így hívják?” „Aki sok ilyen könyvet olvas, okos lesz. Sok okosat *tanul belőle*.” Végül egymás mellé állítottunk mesét, ifjúsági regényt, verset, ismeretterjesztő könyvet. Újra megisméltük, melyik mit tartalmaz, a tábláról néztük az új szavakat. Ennyi bőven elég volt egy alkalomra. Haza is vittek minden fajtából egyet, így átismételheték a hallottakat.

Természetesen javítások, újramondás után alakultak ki ezek a „letisztult mondatok”, de végül mindenki elismételte, megértette.

A *történelmi évfordulók* megértése, illetve megtanítása érthető módon nagyon nehéz gyerekeknek, pedagógusnak egyaránt. Ezen szeretünk volna valahogy segíteni, amikor a nagyobb történelmi eseményeket előre megbeszéltük a könyvtárban. Meg kell vallanom, annyira soha nem fáradtam el, mint amikor a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról próbáltam valamilyen képet kialakítani a gyerekekben. Nem is tudtam, mivel, hogyan kellene kezdeni. Aztán menet közben kialakult. Könyvekből – Kasszil-Poljanovszkij: *Nem mese ez, Gorka; Lenin lámpáscskái; A Nagy Október, Kisdobosok évkönyve* – megnéztük az ide tartozó képeket.

Először a földgömböt vettük elő: „Hol van

Magyarország? Mellette a hatalmas Szovjetunió. Régen az volt a neve, hogy Oroszország.” „Ki volt Lenin? Mit akart?” (*Lenin lámpáscskái* 8–9. l.) Igen ám, de akármilyen egyszerűen szerettem volna elmondani, mit akart Lenin, már ott megakadtunk, hogy ki gazdag? „Akinek sok-sok pénze van.” „Hol lakott a gazdag?” „A palotában.” (Kerestünk képen palotát.) „A szegény?” „Kicsi házban. Nem volt pénze. Lenin azt akarta, hogy mindenki jól éljen. Elmondta az embereknek: »Gyertek segíteni a szegényeknek.« Lenin már meghalt. Nagyon jó ember volt.” Valahogy így dolgoztunk fel az anyagot. Mire eddig eljutottunk, eltelt egy óra. Kevés talán a kívülálló szemével, de nekünk akkor nagyon soknak tűnt.

Március 15-ét is hasonló módon ismertettük meg. A foglalkozás végén ilyenforma beszélgetés zajlott le:

Vera: Szombaton ünnepély lesz.

Gábor: Milyen ünnep lesz?

Zsuzsa: Március 15-ét ünnepeljük.

Gábor: 1848. március 15-én kezdődött a harc.

Zsuzsa: Láttam Petőfi Sándor fényképét.

Móni: Nemzetiszínű szalag volt a kabátján.

[Hoztam is bemutatni.]

Gábor: Kossuth Lajos fényképét is látom.

Vera: A gyűlésen Kossuth Lajos mondta: Sok katoná kell. Gyertek katonának.

Edit: Sok puskát láttam.

Zsolt: Petőfi Sándor a harcban meghalt.

Gábor: Nemzetiszínű zászló volt egy házon.

Egyszerű? Én azt hiszem, nagyon is bonyolult. 7 évesek, és még nem hallottak semmit erről!

Az olvasásig

Így érkezünk el oda, hogy elkezdünk tudatosan olvasni, olvastatni. Két év, de inkább talán két és fél év után. A szövegrészletek és az önálló mesék feldolgozása között tulajdonképpen csak a szöveg hosszúságában volt különbség, ezért egyszerre beszéltek róla.

A szövegrészek, mesék kiválasztása nagyon körültekintő munkát igényel. Vigyázni kell a szövegre! Kevés hasonlat legyen bennük, a szólásokat sem ismerik (pedig ilyenek bőven zinesítik meséinket). Az átvitt értelmű fogalmakat is eleinte mellőzni kell, a szavak többféle jelentését is – és még mással is folytathatnám a sort. Nehéz a megértés akkor is, ha a szöveg nagy fantáziát igényel, ha olyan helyzeteket ábrázol, amelyek a gyerekek számára ismeret-

lenek. Eleinte Marék Veronika *Boribon*-meséi, *Kipp-koppja*, Varga Katalin *Gögös Gúnár Ge-deonja* jelentett nagy segítséget. Először a Boribonokat olvastuk el nagy örömeinkre. Itt csak az ismeretlen szavakat írtuk fel, próbáltuk elmagyarázni. Szívesen olvasták, haza is vitték a könyveket.

A *kisegér hídja* című Varga Katalin-mesét először rövid mondatokba sűrítve felírtuk a táblára, majd eljátszottuk. Kis képek is készültek a szereplőkről. Miután megértették a történetet, kezdtük elolvasni a mesét.

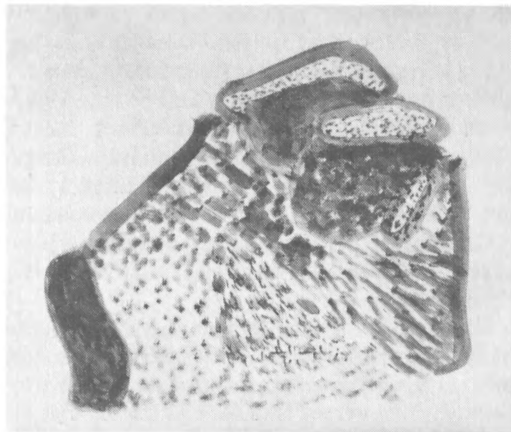
Ezután a játék után látszott először, hogy várakozással ülnek le a könyvhöz: mit is olvasnak most arról, amit megbeszéltünk, eljátszottunk? A feliratok a táblán csak eleinte játszottak szerepet. Megkönnyítették a szájról nehezebben leolvasható mondatok értelmezését. Feliratok sorozatait át jutottunk el a teljes, önálló mese feldolgozásáig. Ugyanezt tettük a *Téli lakoma*, *Téli történet* című mesékkel is. A Téli lakoma végén meglepetésként frissen sült tököt kaptak „mint a mesében”. A fele társaság most evett ilyet először.

Nagy élmény volt *A házikó* című Tolsztojmese is. (Ismét új ismereteket loptunk a mesefeldolgozásba. Megbeszéltük, ki írta. Magyar volt? Nem. Hogyan írjuk a névét? A magyar és az idegen nevek írásmódjához újra el kellett ismételnünk a család- és a keresztnév fogalmát. Kitérő volt, de megértte!)

Elovlavtuk a mesét, kiosztottuk a szerepeket. Határtalanul élvezték, nem unták újra meg újra felsorolni a cserépházikó lakóit. A mesélő szép mondatokban vázolta a történet elejét és végén a helyzetet. Azt hiszem, ez volt az első olyan foglalkozás, amely már hasonlított egy igazi mesefeldolgozáshoz, és ha a szövegkiejtésből nem hallatszott volna, hogy siketekkel játszunk, bárhol megállta volna a helyét. Ekkor kezdtem érezni, hogy *van remény* az igazi célért, az *olvasásért* dolgozunk.

Itt tartunk most. Nem beszéltem sok minderről. Arról, hogy sok-sok verset, mondókát tanultunk. Ilyenkor kis táblákra írtuk fel őket, eltapsoltuk, együtt mondtuk, azután külön-külön is, örömmel. Aztán minden élményüket, kirándulásukat lerajzolták nekem, a budapesti szereplést, a szennai falumúzeumot, ezeket is örömmel.

Sok minderről írhattam volna még, de talán szükségtelen most mindenre kitérni. A siketekkel való foglalkozás a gyógypedagógiának, de a gyermekkönyvtárosi munkának is egyik legnehezebb területe. Gyógypedagógus szak-



embernek bizonyára primitívnek tűnhetnek megállapításaim, de az eddigi tapasztalatok összefoglalását nem is szakembereknek szántam, hanem könyvtárosoknak, olyan szakmabelieknek, akik segíteni akarják a siket gyerekeket a rengeteg hátrány leküzdésében, beilleszkedésüket a társadalomba. És ebben az olvasásnak óriási szerepe van, vagy legalábbis lehetne.

A siketek olvasási teljesítményéről több felmérést végeztek világszerte. Az eredmények, megállapításaik hasonlóak: A 16–17 éves siketek a kritikus olvasási szinthez szükséges szókincsnek (ez 7300 szó!) csak 35 százalékát, azaz csak 2545 szót sajátítottak el. A hazai vizsgálatok sem mutattak ki jobb eredményt. A 10 évesek olvasási szintjének megfelelő teljesítményt a siketek 4 százaléka érte el.

Sajnos, a siketekkel való könyvtári foglalkozás szakirodalmának hiányában csak a saját kísérleteimre támaszkodhattam. Lehet, hogy néhol hibás vagy nem a legcélravezetőbb volt a módszerem. De ha nem is volt mindig jó, a szándékot, a segíteni akarást bizonyosan megérezték a gyerekek. Különböznem jöttek volna, nem jönnének szívesen a gyermekkönyvtárba. Az olvasás *igényét* talán sikerül felkeltenem bennük. És ha „csak” ennyit tudtam elérni hosszú évek munkájával, már ez is megértte.

Pálné Leinberger Ágota

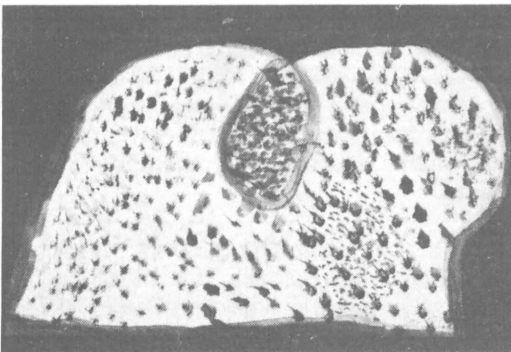
(A cikk nyomdába küldésekor kaptuk a hírt: a könyvtár által segített osztály tanulói egy közelmúltban lefolytatott országos vizsgálat megállapításai szerint olvasási készségüket tekintve társaikhoz képest az első helyen állnak. – *A szerk.*)

Hogy minden ügyes-bajos dolgukban segítsünk...

Ma, amikor lépten-nyomon arról olvashatunk, hogy válságban van az iskola, s hogy a fiatalok alpműveltsége feltűnően hiányos, azaz nincs mire építeniük, továbbá csökken az olvasás iránti igény és infantilizálódnak az olvasók, a magasztos célok és az iskolai könyvtárakra vonatkozó tiszteletre méltó irányelvek ismeretében is óhatatlanul felmerül a kérdés: mit tehet az iskolai könyvtáros, hogy áthidalja az egyre mélyülő szakadékot? Erre igyekszem a saját tanári-könyvtárosi tapasztalataim alapján válaszolni a következőkben.

Iskolánk, a *Csapó Dániel* reformkori agrárpolitikus földbirtokos nevét viselő szekszárdi mezőgazdasági szakközépiskola és szakmunkásképző intézet állategészségőröket, állattenyésztőket, állattartó-telepi gépészeket, illetve hús- és sütőipari szakmunkásokat képez. A tanulók létszáma ötszáz körül van, nagy részük a környező falvakból, városokból jár be, s közülük körülbelül 200 tanuló kollégista.

Ha valaki meg akar látogatni bennünket, távol a világ zajától, Szekszárd „elővárosában”, egy Sió-parti szép parkban talál ránk. Az iskola elődje, a Magyar Királyi Mezőgazdasági Szakiskola 1929–30-ban kezdte meg működését. A régi épületeket most folyamatosan korszerűsítik, bővítik, és 1984 őszén új szárnyal is gazdagodott az iskola. Az új épületben talál



tágas, szép otthonra a könyvtár. Könyvtárunk hármas funkciót lát el: tanári, ifjúsági és kollégiumi könyvtár. A 12 ezer kötetes állományának alkalmasnak kell lennie mindhárom feladat elvégzésére.

Jelenlegi „birodalmam” két helyiségből áll, a 70 négyzetméteres szabadpolcos övezetből és a 105 négyzetméteres olvasóteremből. Az új bútorokkal berendezett olvasó is két részre tagolódik. Az olvasói, kutatói részben az állványokon könnyen hozzáférhető szakmai könyvek segítségével pályázatokra, versenyekre, kiselőadásokra való felkészülésre van lehetőség, de mód nyílik a nyugodt, elmélyültebb tanulásra is. A folyóirat-lapozgató részben kényelmes fotelokban zenét hallgathatnak, újságokat olvashatnak a diákok. Az íróasztal körül kis társalgót alakítottunk ki, itt lehet halkán beszélgetve segítséget kérni, a napi eseményeket megtárgyalni.

Fontos, hogy az iskolai könyvtáros ne csak a sokszor el sem olvasott kötelező olvasmányokat adja a tanulók kezébe, hogy ne csak jól szervezett, látványos könyv- és könyvtárhasználati órákat tartson, s hogy ne csak a katalógusok és a polcok tökéletes rendjén örködjék, hanem szorongásmentes, kellemes környezetet varácsoljon ifjú olvasóinak. Hogy ne csak üljön, és várjon, mint hálójában a pók, hanem próbálja meg odacsalogatni a gyerekeket. A legnagyobb vonzóerő a közvetlen hang, a dolgaikra való figyelés, az, hogy partnernek, munkatárnsnak tekintjük őket. Így beszélgetve, egy kicsit a szakma rejtelmeibe is beavatva lehet őket észrevétlenül olvasóvá nevelni. Hiszem, hogy csak akkor van eredménye ennek a munkának, ha elfogadják tanácsainkat, ha hallgatnak szavunkra, véleményünkre.

Nem könnyű az apró feladatokon keresztül a gyerekek természetes igényévé tenni a könyvtárhasználatot. Szellemi totók, irodalmi vetélkedők, kirándulásokra való felkészítés és a sikerélmény szoktatja őket a könyvhöz. Ha

látják, érzik, hogy van eredménye „munkájuknak”. Könyvtári és klubfoglalkozások keretében igyekszünk körükbe olyan művészeket, érdekes embereket meghívni, akiknek személyisége vonzó, előadásmódjuk, témájuk számot tarthat az érdeklődésükre.

A tanárokkal való jó munkatársi viszony is rendkívül fontos. Sokan közülük rendszeres látogatói a könyvtárnak, ahol olvasás közben találkozhatnak növendékeikkel. A tanárok példája hat a gyerekekre, maguk pedig oldottabb közegben találkozhatnak a diákokkal, jobban megismerhetik őket. Jó részük rendszeres feladatokkal, kiselőadásokkal is segíti a könyvtárhasználatra való nevelést. Igényt tartanak a könyvtáros segítségére, a gyerekekről szóló közléseire. A régi helyiség szűkössége miatt nem lehetett igazán jó könyvtárhasználati órá-

kat tartani, az új, kellemes környezet viszont minden bizonnyal buzdítani fogja a tanárokat az iskolai órák tartására is.

Könyvtárunk napi forgalma hetven-nyolcvan látogató körül van, hétfőnként este nyolcig tartunk nyitva; ilyenkor eléri a százat is. Sokat kell foglalkozni a gyerekekkel, hogy észrevegyék környezetükben a szépet, tudjanak örülni apró dolgoknak is, legyen véleményük az olvasott könyvről éppúgy, mint a világ dolgairól. Van-e erre idő? A főfoglalkozású iskolai könyvtárosnak kell, hogy legyen: csak így van igazán értelme ennek a munkának.

Hiszek abban, hogy az iskolai könyvtáros is elmondhatja: „egy darab rám bízott, szegény emberiség” olvasási kultúráján kell valamit jobbitanom, ez a hivatásom.

Antal Emília

40 év – 40 könyv

Egy éven át folyt a Magyar Néphadseregben az az akció, amelynek kiemelkedő programjára január 17-én Budapesten, a Magyar Néphadsereg Művelődési Házában került sor. A *40 év – 40 könyv* olvasópályázat a katonákat és a hadsereghez tartozó polgári alkalmazottakat azoknak a könyveknek az olvasására mozgósította, amelyek hazánk felszabadulását és az azóta eltelt 40 évet művészi módon tükrözik.

Az 1984 februárjától 1985 februárjáig tartó kétszer hat hónapos kiképzési időszakot átfogó olvasópályázaton való részvételre bármelyik honvédségi könyvtárban jelentkezni lehetett, ahol az érdeklődő a felvilágosítás mellett pályázati füzetet és olvasási programjavaslatot is kapott.

Az akció része volt annak a tágabban értelmezett irodalmi nevelőmunkának, amely az amatőr művészeti tevékenység, az ismeretterjesztés és a klubélet mellett egyik alapvető területe a hadseregben folyó közművelődésnek. A 40 év emberi, társadalmi eseményeit felidéző 40 szépirodalmi művet az irodalomnépszerűsítés sokszínű lehetőségeivel próbálták a könyvtárosok, a népművelők, a parancsnokok, a párt- és KISZ-szervezetek, a szakszervezet és az aktivisták megismertetni a fiatalok tömegeivel. Könyvismertető, irodalmi estek, film-

vetítések, író-olvasó találkozók, könyvankétok, egyéni beszélgetések sorozata folyt az elmúlt évben hadseregszerte, hogy a fiatalok minél szélesebb tömegeivel ismertessék meg a kiemelt 40 könyvet, s hogy olvasóknak nyerjenek meg olyanokat is, akik eddig nem tartoztak a könyvbarátok táborába.

A rendezvények egyik népszerű formája volt az irodalmi vetélkedő. Az az öt csapat, amelyik az országos döntőt vívta, ezer csapat s hozzávetőleg ötezer versenyző közül bizonyult a legjobbnak. A vetélkedők kieséses rendszerben folytak, s minden szinten közönség előtt. A különböző fordulókban sok ezer katonafiatal volt nézőként részese a versenyeknek, s ily módon ők is fontos ismeretekhez, olvasásra ösztönző hatásokhoz jutottak. A reprezentatív körülmények között megtartott döntőt *Rapcsányi László*, a Magyar Rádió népszerű riportere vezette, a zsűriben *Dorogi Zsigmond*, *Illés Lajos* és *Pomogáts Béla* foglalt helyet. A magas színvonalú versenyt a szombathelyi csapat nyerte.

A Magyar Néphadsereg 40 év – 40 könyv olvasópályázata véget ért, de az olvasás nemes mozgalma – hasonlóan nemes célok érdekében – tovább folyik. (F. M.)

A Magyar Elektrotechnikai Ellenőrző Intézet Könyvtára

A magyar ipari minőségellenőrzés és vele együtt a Magyar Elektrotechnikai Ellenőrző Intézet több mint százéves múltra tekint vissza. A villamos energia felhasználása az élet valamennyi területén rohamosan terjedt, s századunk húszas éveiben elkezdődött nagyobb arányú behatolása a háztartásokba is. Ez nagyon sok előnnyel, de nagyon sok veszéllyel is járt. A láthatatlan „áram” az emberek számára szokatlan és ismeretlen volt. A szakszerűtlen szerelések, a nem mindig megfelelő szerelvények, készülékek gyakran okoztak balesetet. A felhasználók érdeke az volt, hogy jó minőségű termékekhez jussanak; az ipar ilyeneket gyártson. A Magyar Elektrotechnikai Egyesület megalakulása óta szorgalmazta egy ellenőrző állomás létrehozását, s már 1924-ben megalkotta első szabványait, de az állomás – anyagi lehetőségek híján – csak 1934-ben alakult meg társadalmi összefogással. A helyiséget az áramszolgáltató vállalat bocsátotta rendelkezésre, a vizsgáló berendezéseket az ipar gyártotta. Később saját fejlesztésű és építésű berendezések is gyarapították a Magyar Elektrotechnikai Ellenőrző Intézet eszközállományát.

Azóta ötven év telt el, és a Vizsgáló Állomásból az ország egyik legnagyobb és nemzetközileg is elismert szakmai intézménye lett, csaknem 300 fős létszámmal. Jelenlegi nevét 1957 óta viseli. Tevékenysége csaknem valamennyi olyan közhasználatú ipari és mezőgazdasági villamos készülék és alkatrész vizsgálatára kiterjed, melynek a feszültsége nem haladja meg az ezer voltot.

Már utaltam rá, hogy a villamosság korunk egyik leggyorsabban fejlődő iparága, bármelyik területét nézzük is. Ez a felismerés arra készítette az intézet vezetőit, hogy e hatalmas szakterület irodalmát hozzáférhetővé tegye.

A leltárkönyv bejegyzése szerint az első könyvet 1952-ben szerezték be; így ez tekinthető az intézet műszaki könyvtára születési

évének. A könyvtár kezdetben igen szerény keretek között működött; később a központi épület II. emeletén kapott egy helyiséget öt szekrénnel. Évek hosszú során át ez a szoba szolgált tanácskozó teremnek is a kisebb megbeszélések számára. A könyvtáros helyisége viszont a Béke úti telephelyen volt. Ennek következtében a könyvtár nemigen tudta betölteni feladatát, az intézet dolgozóinak szakirodalmi ellátását. Kedvező változásra 1983 elején került sor, amikor a központi épületből kiköltözött a Villamos Automatika Intézet, amely addig a telephely alapterületének negyven százalékát foglalta el. A könyvtár és a könyvtáros szobája végre egy helyre, a központi épület első emeletére került.

A helyiséget belsőépítésszel tervezették meg, és a régi könyvtári szobához hasonlóan kisebb összejövetelek céljára is használják – azonban a könyvtári szolgáltatások zavarása, tehát színvonaluk csökkenése nélkül. Itt van elhelyezve egy kis állandó kiállítás is azokból az eszközökből, amelyekkel és amelyeket az intézet fennállása óta vizsgált. A könyvtáros szobájának bútorzata is kiegészült. Az év folyamán beszereztünk négy folyóirattartó állványt, egy vitrines katalógusszekrényt és egy folyóirat-olvasó asztalt.

A könyvtár beszerzési kerete – megosztva a szabványtárral – évente 500 ezer forint. Gyűjtőköre az elektrotechnika és elektronika valamennyi ágát, illetve ágazatát felöleli. Ezenkívül külön kérésre közgazdasági, jogi és egyéb könyveket is beszerez. Jelenleg 110-féle folyóiratot fizetünk elő, ezek a szakma legfontosabb információhordozói.

1984. november 15-től új információ-áramoltatási rend lépett életbe. Korábban a periodikumok rögtön az osztályokra, illetve végleges helyükre kerültek. Az új rend szerint a legfontosabb és a legértékesebb információt tartalmazó folyóiratok egy hónapig a könyvtár

olvasóhelyiségében maradnak, hogy mindenki tanulmányozhassa őket, csak ezután kerülnek az osztályokra, illetve végleges helyükre.

A könyvvállomány mintegy hatezer kötet, továbbá számos, idegen nyelvből fordított dokumentumunk is van. Az állomány, amelyet betűrendes, szakrendi és sorozati katalógussal tárunk fel, az utóbbi időben rendkívül gyors ütemben növekedett. A gyarapodás 1983-ban körülbelül háromszáz kötet volt, jó részük nagyon értékes idegen nyelvű szakirodalmi munka. A legnagyobb arányú fejlődés az elektronika szakterületén történt, s az 1984-es növekedés még ezt is felülmúlja. Beszerzéseinket főleg az *Új Könyvek* állománygyarapítási tanácsadó segítségével végezzük a Könyvtárellátóval kötött szerződés keretében.

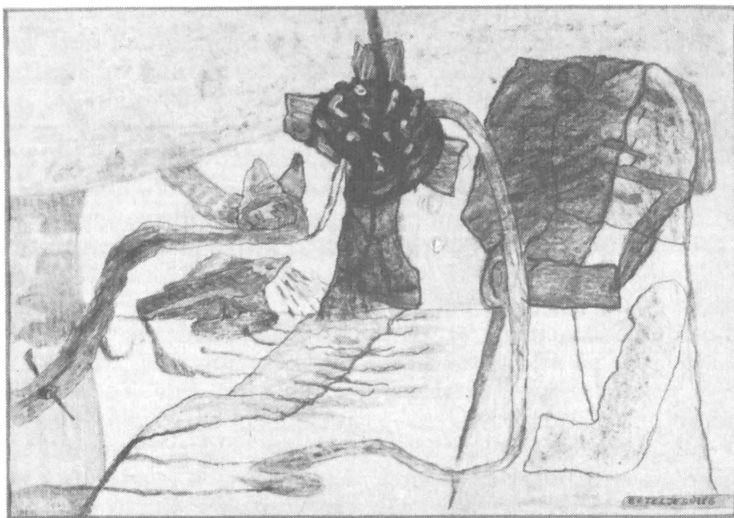
Mivel az intézet tevékenyen részt vesz a villamosipar hazai és nemzetközi szabványosítási munkáiban, és nagyon sok szabványt használ, a könyvtár másik fő gyűjtőterülete a szabványok beszerzése volt. 1983. szeptember 1-től a szabványtár kivált a könyvtár keretéből, és önálló ügyintéző végzi a szabványtár kezelését, a szabványok beszerzését, kölcsönzését.

Végül említsük meg a Magyar Elektrotechnikai Ellenőrző Intézet kiadványait, először a *Jóváhagyott Villamossági Termékek Jegyzékét*, mely az intézet hivatalos kiadványa, s a következő fejezeteket tartalmazza: a MEEI vizsgálati feladatköre; kétoldali jóváhagyási előírások alapján kiadott vizsgálati bizonyítványok jegyzéke; jóváhagyott belföldi termékek; jóváhagyott külföldi termékek; jóváhagyási okmány-

nyal rendelkező belföldi gyártó és jóváhagyási okmánnyal rendelkező, külkereskedelmi jogal felruházott vállalatok.

Az intézet negyedéves jelentéseket is készít, melyekben az illetékes minisztériumoknak, főhatóságoknak és az érdekelt szervezeteknek beszámol a villamossági termékek minőségéről, biztonságáról és szabványosságáról. Vannak éves jelentései is, ezekben a vizsgálati tapasztalatok alapján az intézet 1976 óta évente átfogóan értékeli a vizsgálati körébe tartozó villamossági termékek minőségének, korszerűségének helyzetét. Az éves jelentés tartalmazza a vizsgálati és a jóváhagyási statisztikákat, a termékcsoportonkénti átfogó értékeléseket, a gyár- és a gyártmányellenőrző vizsgálatok eredményeit és az intézet éves szabványosítási tevékenységét. A Magyar Elektrotechnikai Ellenőrző Intézet tanulmányokat is közread; 1974-ben, 1977-ben, 1979-ben és 1984-ben megjelentette a villamossági termékek vizsgálataival kapcsolatos műszaki-tudományos tapasztalatait. Kiadványonként 15–20 tanulmányt adott közre: ezek összegezik a műszaki tapasztalatokat, beszámolnak új vizsgálati módszerekről, tájékoztatást adnak az intézetben kifejlesztett különleges vizsgálóberendezésekről. Mondanunk sem kell: a könyvtár valamennyi munkában hathatós segítséget nyújt a hozzá fordulóknak.

Hadrovics Gábor
a Magyar Elektrotechnikai
Ellenőrző Intézet műszaki könyvtárának
vezetője



Község, s könyvtára

valahol Magyarországon, például Veszprém megyében. Lakosainak száma kb. 900. Átlagos, a már megszokott falukép. Új házak, főleg az utcavégeken. Közülük sok már többszintes. Nem mind izléses, akad közöttük hivalkodó is, de jólétről, pénzről s igényességről árulkodnak. A lakásokban drága bútor, háztartási és egyéb gépek. Tehát jólszituált lakosság.

A ma faluja A jövő könyvtáral?

A falu központjában a jól megtervezett, megfelelően tájolt községi könyvtár. Nyitva van egy héten négyszer, délután 3-tól este 7-ig. Összesen heti 16 órán át. 5 óra van, nézzünk be. Kicsike előtérből nyílik a kb. 8 × 10 m-es szabadpolcos könyvtár. Fénycsövek árasztják a világosságot. Barátságos meleg van. Kényelmes fotelok, székek, ülőkék, és természetesen könyvvállványok, folyóiratállvány, kölcsönzőasztal, olvasóasztalok alkotják a berendezést. A fiatalasszony-könyvtáros könyvtár-történelem szakot végzett, így könyvtárosi tevékenysége mellett heti 10 órát tanít is az általános iskolában. Rajta kívül kb. tizen tartózkodnak a helyiségben. Két gyermek sakkozik, a fejükön fejhallgató, mert közben valamit hallgatnak. A másik asztalnál egy kislány diakockákat nézeget dianézón. Három felnőtt és két tizenéves újságot olvas. A többiek könyvet keresnek, böngésznek. A berendezéshez tartozik még a kölcsönzőasztalba épített kis stúdió, 2 db kazettás magnóval, egy lemezjátszóval és 5 pár fejhallgatóval, amelyek az asztalokba szerelt dugaszoló-aljzatokba csatlakoztathatók. Van ezenkívül 2 db tekeresdia-vetítő (egyiket kölcsönzik is), 1 keretesdia-vetítő, kb. 10-féle játék, rádió, dekóderes, távirányítós színes televízió, 1 videomagnó, 1 kisszámítógép és sok szép virág. Az ablakokon függöny, a falak még

szabad felületein képek, jobbra reprodukciók. A könyvtár állománya kb. 5000 kötet könyv, 30-féle újság, folyóirat, kb. 500 diafilm, illetve keretes dia, 300 hanglemez, s kb. 500 hangkazetta, 50 db videokazetta, több tucat számítógépi programkazetta. Az egész állománynak megközelítőleg 90 százaléka kölcsönözhető, beleértve a folyóiratokat is.

A kép idilli, de sajnos csak elképzelt. Mi a valóság? A valóság a 900 lakos, a szép, jól felszerelt házak, kényelmes lakások. Rádió, lemezjátszó, televízió, magnetofon majd mindennütt.

A könyvtár?

A falu majdnem legkopottabb házában 30 m²-en szorong. Egy héten csak kétszer (4-től 6-ig) tart nyitva. Szerencsénk van, az egyik nap a mai. 5 óra van. Bemegyünk. Üres. Azaz-hogy a könyvtáros fagyoskodik a kályha mellett; olvasgatna, de a két villanykörte ahhoz nem ad elég fényt. A helyiség dugig van könyvvel, a könyvvállványokon a könyv sora fölött, mögött is könyvek. Újság, folyóirat 3-féle jár. Egyik sem gyermeklap, pedig az olvasók gyermekek. Már jönnek is cserélni (kölcsönözni), mert itt csak azt lehet. Van ugyan egy-két szék, asztal, de leülni nem érdemes, sietni kell, hamarosan zár a könyvtár. Azonkívül a helyiség sem marasztal. Otthon kényelmesebb, meleg is van, világos is. S a kézikönyveket, a kézikönyvtárat mikor, hogyan használják? Az iskola által feladott, csak könyvekből megválaszolható kérdésekre hogyan felelnek? S a felnőttek? Ők nem is nagyon járnak könyvtárba. Pedig a könyveknek jó része őket várja, csak nekik való. Nem olvasnak, vagy csak könyvtárba nem járnak? Netán azért, mert nem érnek oda? Nem vonzza őket a hely, a környezet? Mi hiányzik?

Az újságok, folyóiratok? Audiovizuális (és egyéb) eszközök?

Adataink vannak arról, hogy pl. Zala megyében az 500 lakos alatti községek könyvtáraiban átlagosan 1,14 lap található.

De Lenti körzetében csak 0,26. Tehát minden negyedik könyvtárban 1. Nem sokkal jobb a helyzet az 501–1000 lakost számláló falvakban sem. Ezek könyvtáraiba 3,3 újság, folyóirat jár.

Ha a könyvek számával vetjük össze a lapokat, az eredmény ugyanott a következő:
0–1000 kötet = 0,8 újság, folyóirat,
1001–2000 kötet = 1,48 újság, folyóirat,
2001–4000 kötet = 2,69 újság, folyóirat,
azaz átlagosan 4000 kötet könyvállományig: 1,65 újságra, folyóiraatra fizetnek elő.

Az általában jól ellátott Vas megye 225 községi könyvtárában összesen 3 db magnetofon, 5 db lemezjátszó, 7 db diavetítő van. Játék is (sakk és egyéb logikai társasjáték) csak 8 könyvtárban található. Audiovizuális dokumentumok szinte sehol sem lelhetők még nyomokban sem.

A példánkbeli (s a többi) községi könyvtár 20–25 évvel van lemaradva a jelentől. Akkor, amikor a nyomtatott kultúra a huszadik század végének új csodájával, az elektronikával

„kénytelen” osztozni az élet sok területén, a községi könyvtárak felett mintha megállt volna az idő. Pedig e két kultúrahordozó médium (a nyomtatott és az AV) csak egymást kiegészítve alkot korszerű ismeretforrást, korszerű könyvtárat.

De a falvakban ennek még sok gátja van. A könyvtárak egy bűvös körbe zárva erőlködnek, keresve a kijáratot.

A tények: rövid a nyitvatartási idő, kevés az olvasók száma, kicsi a forgalom, alacsony a könyvtáros bére, nincsenek újságok, folyóiratok, hiányoznak az AV-dokumentumok, az AV-eszközök. Az okok: Azért rövid a nyitvatartási idő, mert kevés a könyvtáros bére. Azért kevés az olvasók száma, illetve kicsi a forgalom, mert rövid a nyitvatartási idő. Azért nem járatnak folyóiratot, újságot, azért nem vásárolnak AV-anyagokat, mert a rövid nyitvatartási időben azokat úgy sem lehetne kihasználni. És azért alacsony a könyvtáros tiszteletdíja, mert a rövid nyitvatartási időre több nem fizethető!

A kör bezárult. Mindennek oka van. Marad a szegényes, nyomasztó hangulatú kölcsönkönyvtár. Jobb a semminél. Jobb?

Tilhof Endre
Horizont

Kitüntetések

Az Elnöki Tanács a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 67. évfordulója alkalmából, eredményes munkásságuk és közéleti tevékenységük elismeréseként *Fiola Pálnak*, a Somogy megyei Könyvtár igazgatóhelyettesének, a kaposvári városi közművelődési pártalapszervezetek titkárának, valamint *Kojnok Nándornak*, a Nógrád megyei Könyvtár igazgatójának a **MUNKA ÉRDEMREND EZÜST FOKOZATA**;

a művelődési miniszter a Magyar Könyvtárosok Egyesületének XVI. vándorgyűlése alkalmából, magas színvonalú társadalmi tevékenységük elismeréseként *Mészáros Antalnak*, a győri Petőfi Sándor Művelődési Központ igazgatójának, valamint *Murányi Lajosnak*, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára főkönyvtárosának; negyedszázados könyvtárosi tevékenysége elismeréseként *Turáni Miklós-nak*, a GANZ-MÁVAG Művelődési Központ könyvtárvezető-helyettesének; a Kossuth

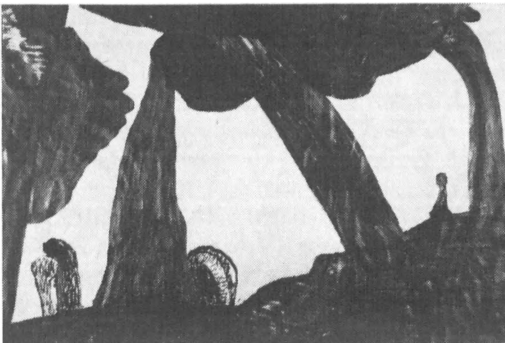
Könyvkiadó megalakulásának 40. évfordulója alkalmából *Abonyi Józsefné* könyvtárosnak; az országos múzeumi és műemléki hónap alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *dr. Egri Lászlóné*nak, a Természettudományi Múzeum főkönyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; a Kőrösi Csoma Sándor bicentenárium alkalmából, kimagasló társadalmi munkája elismeréseként *dr. Somlai Györgynek*, az MTA Könyvtára tudományos munkatársának; az országos múzeumi és műemléki hónap alkalmából eredményes munkája elismeréseként *Varga Imréné*nek, a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvrestaurátorának a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta; ugyancsak a múzeumi hónap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Braila Mariát*, a székesfehérvári István Király Múzeum könyvtárosát, továbbá *Papp Mariát*, a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárosát MINSZTERI DICSÉRETben részesítette.

**Figyelmébe
ajánljuk!**

Hazai programok a Commodore-hoz

Az Országos Széchényi könyvtár fejlesztési csoportja megkezdte a legelterjedtebb mikro-számítógépeken alkalmazható programcsomagok kialakítását. A Commodore számítógéphez már el is készültek az első programok, a minimális konfiguráció: az alapgéphez kapcsolts televízió kivül egy lemezegység és egy nyomtató figyelembevételével.

A TUDOR (Tematikus Univerzális Dokumentumkereső Rendszer) elsősorban a tárolt információk tartalom szerinti kezelését teszi lehetővé, fő feladata *a tartalom, a téma osztályozási jelzetek, tárgyszavak, deszkriptorok segítségével történő lekérdezése*. Felhasználható könyvek, folyóiratcikkek, kutatási jelentések, prospektusok, iratok és egyéb dokumentumok leírásainak tematikus, tartalmi jellemzők szerint rendezett tárolására és kezelésére. Ennek érdekében a leírásokat a tartalmat jellemző ETO-jelzetekkel, tárgyszavakkal, deszkriptorokkal lehet összekapcsolni, és ezek segítségével a tételek visszakereshetők. Egyszerre több jelzettel, szóval, tehát több szempont szerint lehet keresni (logikai és-kapcsolattal). A találatokat rendezve jeleníti meg a rendszer, mégpedig nemcsak a kérdésnek egészen pontosan megfelelőket, hanem külön csoportban azokat is, amelyek a kérdésnek megfelelő, de speciálisabb dokumentumokra hívják fel a figyelmet.



A TUDOR segítségével elsősorban *szelektív információszolgáltatás* végezhető; további funkciói *kölcsönzésnyilvántartás, olvasónilvántartás, különféle könyvtárstatisztikai adatok nyilvántartása*. A rendszerrel *nyomatott katalógusok, gyarapodási jegyzékek, a felhasználók neve szerint kinyomtatott szelektív tájékoztatások* készíthetők.

Rövidített bibliográfiai leírások esetén lemezenként 500–1000 bibliográfiai tétel tárolható. Nagyobb dokumentumállományok feloszthatók úgy, hogy egy-egy lemezre az azonos típusú vagy valamely átfogóbb tárgykörbe tartozó dokumentumok leírásai kerüljenek. A retrospektív keresésre szolgáló programváltozat esetén lemezenként kb. 8 ezer tétel tárolható, a keresést lemezcserevel lehet végezni. Tekintettel azonban a Commodore kis tárolókapacitására és a lemezekkel végzett munka lassúságára, elsősorban a szelektív információszolgáltatást és a kölcsönzésnyilvántartást célszerű vele megoldani. *Nagyobb számítógéppel támogatva* tetszés szerinti nagyságú állomány is kezelhető: a nagyobb számítógépre hárítva a gyarapodás időnkénti egységesítését, terjedelmesebb katalógusok és bibliográfiák is készíthetők, retrospektív keresés is végezhető.

A TUDOR párbeszédés és kötegelt üzemmódban egyaránt használható. Kezeléséhez nem kell számítástechnikai szakismeret. Úgynevezett menü-rendszerrel dolgozik: a felhasználónak mindig megmondja, milyen következő lépések lehetnek, és melyikhez mit kell közölnie a géppel. A kezelés annyira egyszerű, hogy az olvasók közvetlenül is használhatják.

A TUDOR használóinak az OSZK fejlesztési csoportja gondoskodhat a rendszer szervezéséről, az üzemeltetés betanításáról, a szótár – például tárgyszójegyzék, tezaurusz – elkészítéséről, s további programcsomagok készítését is tervezi a hazai mikroszámítógépekhez.

(Sz. É.)

Kitüntetések

A művelődési miniszter 1984. augusztus 20. alkalmából a következő kitüntetéseket adományozta:

A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Alföldi Istvánné főmunkatárs, MKKE Központi Könyvtár; *dr. Almási János* osztályvezető, ELTE Központi Könyvtár; *Baross Lászlóné* könyvtárvezető, Magyar Vagon- és Gépgyár, Győr; *Belitska-Scholtz Hedvig* osztályvezető, OSZK; *Bertalan Györgyné* mb. osztályvezető, MTA Központi Könyvtár; *Borsos Istvánné* könyvtárvezető, MTA Történettudományi Intézet; *dr. Csizsár Miklós* könyvtárvezető, Magyar Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézet, Veszprém; *Darin Sándorné* könyvtárvezető, MTA Atommagkutató Intézet; *dr. Demmler Walterné* osztályvezető-helyettes, MKKE Központi Könyvtár; *Fölkl Rezső* osztályvezető, OMIKK; *Horváth Kata-*

lin könyvtárvezető, MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézet; *Ilosvay Gyuláné* főelőadó, OMIKK; *Indali Györgyné* csoportvezető, OMIKK; *dr. Karancsy Lászlóné* tudományos főmunkatárs, KLTE Központi Könyvtár, Debrecen; *Korom Gézané* könyvtáros, ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék; *dr. Ladányi Lászlóné* mb. csoportvezető, MTA Könyvtár; *Laukó Istvánné* könyvtárvezető, az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága, Szeged; *Mesterházy Károlyné* könyvtárvezető, Debreceni Tanítóképző Főiskola; *Nagy Lászlóné* könyvtárvezető, Tiszai Vegyikombinát; *Pétervári Lászlóné* főosztályvezető-helyettes, MTA Könyvtár; *dr. Ritoók Zsigmondné* csoportvezető, MTA Könyvtár; *dr. Sebesi Judit* osztályvezető, JATE Központi Könyvtár, Szeged; *Szabó Éva* főkönyvtáros, JATE Központi Könyvtár, Szeged; *Szabó Tamásné* könyvtárvezető, Általános Épülettervező Vállalat; *Végh Ferenc* főmunkatárs, BME Központi Könyvtár.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Agárdy Magdolna könyvtáros, VK, Vác; *Árvai Jánosné* könyvtáros, Áchim L. András Általános Iskola, Békéscsaba; *Balláné Simon Mária* könyvtáros, VK, Balassagyarmat; *Balogh Józsefné* gyermekkönyvtáros, VK, Dombóvár; *Bari Istvánné* könyvtáros, VK, Leninváros; *Béres Mária* könyvtáros, MK, Miskolc; *Blahó Istvánné* könyvtáros, NK, Füzesabony (Heves m.); *Boleváczy József* könyvtárvezető, NK, Tab (Somogy m.); *Boros Zsuzsanna* osztályvezető-helyettes, MK, Veszprém; *Csiki Lászlóné* könyvtáros, VK, Mosonmagyaróvár; *dr. Dán Mihályné* könyvtáros, MK, Szekszárd; *Dulai András* könyvtáros, VK, Kiskőrös; *Emmert Ádámné* könyvtáros, Széchenyi István Gimnázium és Szakközépiskola, Pécs; *dr. Ér Lajosné* könyvtáros, VK, Debrecen; *Exner Istvánné* könyvtárvezető, Körzeti Általános Iskola, Vaszar (Veszprém m.); *Ferenczi Miklósné* csoportvezető, MK, Kecskemét; *dr. Földessy Árpádné* gyermekkönyvtár-vezető, MK, Eger; *Förhécz Istvánné* könyvtáros,

RÖVIDÍTÉSEK

BME = Budapesti Műszaki Egyetem
ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem
FSZEK = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
JATE = József Attila Tudományegyetem
KK = Községi Könyvtár
KLTE = Kossuth Lajos Tudományegyetem
KSZDSZ = Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezete
MEDOSZ = Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízügyi Dolgozók Szakszervezete
MK = Megyei Könyvtár
MKKE = Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem
MTA = Magyar Tudományos Akadémia
NK = Nagyközségi Könyvtár
OMIKK = Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
OSZK = Országos Széchényi Könyvtár
OSZK, KMK = Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ
SZMT = Szakszervezetek Megyei Tanácsa
VK = Városi Könyvtár

XI., Bikszádi úti Általános Iskola, Budapest; *Gira Katalin* könyvtáros, VK, Baja; *Hadházy Csabáné* osztályvezető, VK, Debrecen; *Halmosi Józsefné* gyermekkönyvtáros, MK, Tata-bánya; *özv. Horváth Istvánné* könyvtáros, VK, Kiskunhalas; *Horváth Jánosné* könyvtárigazgató, NK, Sásd (Baranya m.); *Huber Kálmáné* osztályvezető, MK, Pécs; *Janositz Istvánné* könyvtáros, 317. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet, Esztergom; *M. Kiss József* csoportvezető, FSZEK; *Kiss László* igazgató, NK, Mezőcsát (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *dr. Kovács Zoltánné* osztályvezető, VK, Pécs; *Kránitz Györgyné* csoportvezető, MK, Székesfehérvár; *Kun Ilona* könyvtáros, NK, Kunhegyes (Szolnok m.); *Lajos László* igazgatóhelyettes, MK, Tata-bánya; *Lengyel Józsefné* gyermekkönyvtáros, NK, Ráckeve (Pest m.); *Lippay Ferencné* könyvtáros, MK, Eger; *Lukács Tiborné* igazgató, VK, Mohács; *Medveczky Alajos* könyvtáros, VK, Gyöngyös; *Nagy Józsefné* tanár, könyvtáros, 2. sz. Általános Iskola, Berettyóújfalú; *Némédi Gábor* műhelyvezető, MK, Salgótarján; *özv. Orosz Istvánné* főkönyvtáros, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Pál Józsefné* igazgató, VK, Pécs; *Pálinkás Gézané* könyvtáros, Nagykanizsa-Bagola; *Pálinkás Józsefné* könyvtáros, Általános Iskola, Érsekvadkert (Nógrád m.); *Papp Olga* könyvtárvezető, NK, Kállósemjén (Szabolcs-Szatmár m.); *Rogács Istvánné* osztályvezető, VK, Győr; *Sörös Lászlóné* gyermekkönyvtáros, MK, Miskolc; *özv. Szabó Ernőné* könyvtáros, KK, Nemeskeresztúr (Vas m.); *Szabóné Keresztény Laura* osztályvezető, MK, Szentendre; *Szakmári Istvánné* tudományos munkatárs, FSZEK; *Szatmáry Imréné* könyvtárvezető, az FSZEK 9. sz. gyermekkönyvtára; *Szlatincsné Gyuláné* könyvtáros, MK, Salgótarján; *Tárai Dezsőné* tanító, könyvtárvezető, KK, Süttő (Komárom m.); *Thomán József* könyvtárvezető, KK, Igrici (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Török Lajosné* könyvtárvezető, NK, Nádudvar (Hajdú-Bihar m.); *Varga Károlyné* gyermekkönyvtáros, VK, Tapolca; *dr. Vermes Lászlóné* tanító, könyvtáros, VI., Népköztársaság útja 68. Általános Iskola, Budapest; *Vinkovits László* igazgatóhelyettes, könyvtárvezető, KK, Bakonysárkány (Komárom m.); *Zentai László* könyvtáros, XI. ker. 12. sz. Dallos Ida Ipari Szakmunkásképző Intézet, Budapest.

Szakszervezeti könyvtárak

André Miklós politikai munkatárs, MÉDOSZ; *Antal Lajosné* könyvtárvezető,

KSZDSZ; *Berki Imre* könyvtárvezető-helyettes, SZOT Központi Iskola; *Bodry Margit* könyvtáros, XIV., Danuvia Gorkij Művelődési Központ, Budapest; *Csáti Péterné* főkönyvtár-vezető, Munkásművelődési Központ és Könyvtár, Dunaujváros; *Fehér Józsefné* ny. könyvtáros, Dömsöd-Apaj (Pest m.); *Gyuri Emilné* könyvtárvezető, Budapesti Elektromos Művek; *Jónás Józsefné* letéti könyvtáros, Épületkerámiaipari Vállalat; *Kállay Józsefné* könyvtáros, Kőbányai Gyógyszerárugyár; *Korózs Frigyesné* könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Eger; *dr. Móra Jánosné* könyvtáros, Kelet-magyarországi Állami Építőipari Vállalat, Nyíregyháza; *Szabó Józsefné* letéti könyvtár-kezelő, Vas megyei Állami Építőipari Vállalat; *Szalontainé Pádár Mária* könyvtárigazgató, SZMT Központi Könyvtár, Szolnok.

A KIVÁLÓ MUNKÁÉRT

Tudományos és szakkönyvtárak

Barkóczi Jolán könyvtáros, tudományos munkatárs, Közlekedési Múzeum; *Benyó Gyuláné* betanított munkás, OMIKK; *Farkas Ivánné* könyvtárvezető, Magyar Szénhidrogénipari Kutató-Fejlesztő Intézet; *Kiss Edit* könyvtárvezető, Építéstudományi Intézet; *Orbán Lászlóné* gazdasági igazgatóhelyettes, MTA Könyvtár; *Sándor Sándor* műszaki tájékoztatási irodavezető, Eger, Finomszerelvénygyár; *Zsiga Gáborné* gépkezelő, MTA Könyvtár.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Ambrus Anna kisegítő könyvtáros, KK, Baktakék (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Bagi Károlyné* gyermekkönyvtáros, NK, Derecske (Hajdú-Bihar m.); *Baksa Lajosné* könyvtáros, KK, Csonkahegyhát (Zala m.); *Balló Boldizsárné* könyvtárvezető, KK, Ócsa (Pest m.); *Bognár Lászlóné* könyvtárvezető, NK, Kunszentmiklós (Bács-Kiskun m.); *Boros Miklós* gépkocsivezető, MK, Eger; *Bögi Istvánné* könyvtáros, KK, Pápateszér (Veszprém m.); *Czirják Jánosné* könyvtáros, MK, Nyíregyháza; *Cseke Jenő* könyvtárvezető, KK, Szentgyörgyvölgy (Zala m.); *Csinos Antalné* igazgató, NK, Dabas (Pest m.); *Csiszár Jolán* könyvtáros, MK, Miskolc; *Csőry Lászlóné* osztályvezető, MK, Miskolc; *Csucs István* technikai csoportvezető, MK, Szentendre; *Drexler Béláné* gyermekkönyvtáros, az FSZEK XVII.

Tudományos és szakkönyvtárak

ker. főkönyvtára; *Éreth Elemérné* műhelyvezető, MK, Tatabánya; *Gáncsos Józsefné* könyvtárvezető, NK, Mándok (Szabolcs-Szatmár m.); *Gelencsér Jánosné* könyvtáros, MK, Szekszárd; *Horling Katalin* gyors- és gépiró, MK, Pécs; *Indali György* főmunkatárs, FSZEK; *Jasusa Pálné* raktáros, MK, Miskolc; *Károlyi Antalné* osztályvezető, MK, Szentendre; *Kindrusz Jolán* előadó, MK, Nyíregyháza; *Kottász Árpádné* könyvtárvezető, NK, Pilis (Pest m.); *Kulányi Ferenccé* mb. gazdasági igazgatóhelyettes, FSZEK; *László Endréné* könyvtáros, VK, Százhalombatta; *Lengyel Gézané* csoportvezető, MK, Szolnok; *Luczó József* gépkocsivezető, VK, Kiskunfélegyháza; *Lukács Lászlóné* osztályvezető, MK, Kaposvár; *Mező Margit* könyvtáros, VK, Szeghalom; *Molnár Mária* osztályvezető, Somogyi Könyvtár, Szeged; *Nagy Eszter* gyermekkönyvtáros, NK, Mezőcsát (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Papp Piroska* könyvtáros, KK, Lesenceistvánd (Veszprém m.); *Primász Károly* gépkocsivezető, NK, Ráckeve (Pest m.); *Princz Ferenccé* hivatalsegéd, NK, Monor (Pest m.); *Razgyel Dezsőné* könyvtáros, KK, Bakony Péterd (Veszprém m.); *Surányi Mihályné* könyvtáros, VK, Csongrád; *Szabó Béláné* könyvtáros, VK, Zalaszentgrót; *Szegedi Jánosné* könyvkötő, MK, Zalaegerszeg; *Szeidl Rezsőné* könyvtáros, VK, Tata; *Szélessy Gáborné* könyvtáros, VK, Szerencs; *Szendi Balázné* műhelyvezető, MK, Miskolc; *Szikszai Mária* könyvtárvezető, NK, Jászapáti (Szolnok m.); *Szirmai Józsefné* könyvtáros, MK, Szentendre; *Szöllősi Istvánné* könyvtáros, az FSZEK XV. ker. főkönyvtára; *Szűcs Mihályné* raktáros, MK, Pécs; *Tóth Józsefné* gyermekkönyvtáros, NK, Püspökladány (Hajdú-Bihar m.); *Valkó Endréné* könyvtáros, KK, Jászkarajenő (Pest m.); *Varga Miklós* gépkocsivezető, MK, Szolnok; *Vincziczki András* könyvtárigazgató, NK, Baktalórántháza (Szabolcs-Szatmár m.); *Wittmann Györgyné* technikai dolgozó, NK, Elek (Békés m.).

Szakszervezeti könyvtárak

Bányai Béláné ügyintéző, Pest megyei SZMT Központi Könyvtár; *Bozi Lászlóné* könyvtárvezető, Chinoin Gyógyszer- és Vegyszeri Termékek Gyára; *Vojcsék Sarolta* könyvtárigazgató-helyettes, SZMT Központi Könyvtár, Tatabánya.

MINISZTERI DICSÉRET

Horváth Gézané főraktáros, JATE Központi Könyvtár, Szeged; *dr. Horváth Tiborné* könyvtárvezető, szakinformátor, Vasúti Tudományos Kutatóintézet; *Kas Nóra* könyvtáros, Út-Vasútervező Vállalat; *Kovács Katalin* szerkesztő, OSZK KMK; *Médi Istvánné* nyomdaüzemi szakmunkás, OMIKK; *Pintér Judit* könyvtáros, ELTE Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék; *Priszter Andrea* csoportvezető, ELTE Központi Könyvtár; *Rucskai Klára* ügyintéző, MKKE Központi Könyvtár; *Sövény Zoltán* szakalkalmazott II., OSZK; *Szeheres Péterné* csoportvezető, MKKE Központi Könyvtár; *Terék Jánosné* könyvtáros, Hőtechnika Építő- és Szigetelő Vállalat.

Tanácsi és iskolai könyvtárak

Ádám Imréné könyvtárvezető, NK, Aszód (Pest m.); *Almási Miklósné* könyvtáros, NK, Kerepestarcsa (Pest m.); *Baranyi Rózsa* könyvtáros, MK, Kecskemét; *Barta Zoltánné* gazdasági ügyintéző, MK, Székesfehérvár; *Batta Józsefné* kisegítő, takarító, NK, Szécsény (Nógrád m.); *Beregszászi Imréné* könyvtáros, VK, Mosonmagyaróvár; *Brumár Jánosné* könyvtárvezető, NK, Zsáka (Hajdú-Bihar m.); *dr. Csányi Istvánné* tanár, iskolai könyvtáros, 4. sz. Általános Iskola, Dunakeszi; *Cser Imre* könyvtáros, VK, Csorna; *Csiki Béláné* könyvtárvezető, NK, Bátaszék (Tolna m.); *Csonka Józsefné* gyermekkönyvtáros, VK, Miskolc; *Devecseri Zoltánné* könyvtáros, VK, Bonyhád; *Drahos Árpádné* adminisztrátor, MK, Kaposvár; *Erős Hajnalka* gyermekkönyvtár-vezető, VK, Cegléd; *özv. Fábrián Albertné* takarítónő, III. ker. klubkönyvtár, Vásárosnamény; *Földi Péterné* tagkönyvtár-vezető, MK, Salgótarján; *Fülöp Attiláné* könyvtáros, VK, Gödöllő; *Garami Ferenc* ny. gyűjteménykezelő, MK, Székesfehérvár; *Gerbner Mihály* könyvtáros, FSZEK; *Gliba Györgyné* könyvtáros, VK, Esztergom; *Godó Anna* könyvtáros, MK, Salgótarján; *Grófsics Lászlóné* klubkönyvtárvezető, Batyk (Zala m.); *Gulyás Jenőné* könyvtáros, VK, Kiskunfélegyháza; *Harangozó Attiláné* gyermekkönyvtáros, MK, Debrecen; *Házi Ferenccé* könyvtáros, Kertvárosi Fiókkönyvtár, Pápa; *Horváth Attila* könyvtárvezető, NK, Jánoshalma (Bács-Kiskun m.); *Horváth Ferenc* könyvtáros, Általános Iskola, Mocsá (Komárom m.); *Horváth Mária* könyvtárvezető, KK, Nagybaracska (Bács-Kiskun m.); *Ke-*

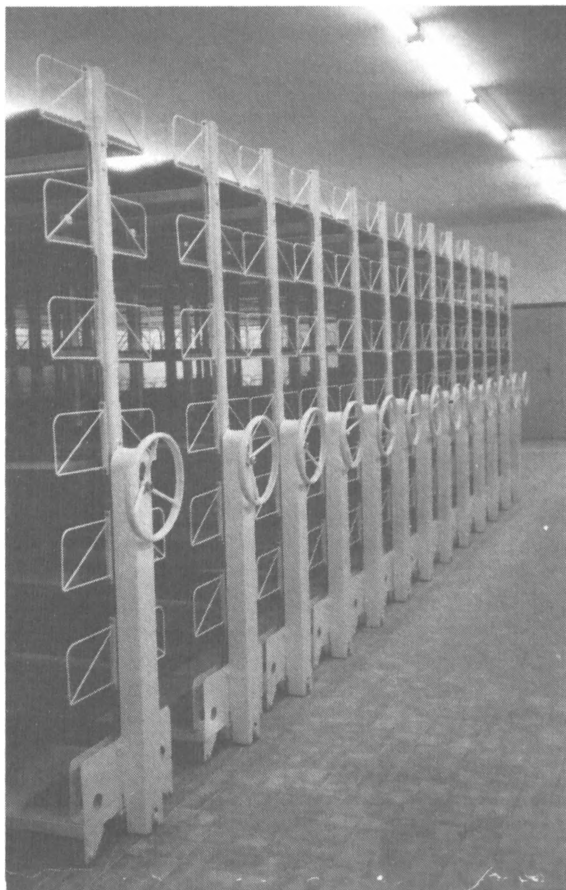
rekese Horváth Anikó gyermekkönyvtáros, VK, Zalaegerszeg; Komáromi Edit könyvtárvezető, VK, Veszprém; Komáromi Mária Magdolna gyermekkönyvtáros, VK, Sopron; Komlósiné Farkas Judit gyűjteménykezelő, MK, Székesfehérvár; Kormosó Ilona könyvtáros, VK, Érd; Kovács Mária gyermekkönyvtáros, VK, Kiskunfélegyháza; dr. Kovásznainé Veréb Ágnes könyvtáros, MK, Miskolc; Kovács Katalin könyvtáros, MK, Győr; Kozárné Szabó Ilona könyvtáros, VK, Hajdúszoboszló; Köbölkúti Katalin osztályvezető-helyettes, MK, Szombathely; Kövesiné Bolgár Ágnes könyvtáros, az FSZEK V. ker. főkönyvtára; Krasztina Zoltánné könyvtáros, Általános Iskola, Csákvár (Fejér m.); Krutzler Ferencné osztályvezető-helyettes, MK, Szombathely; Kuzmicskó Józsefné könyvtáros, KK, Legyesbénye (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); Mag Jánosné könyvtáros, VK, Tatabánya; Mennyeiné Várszegi Judit könyvtáros, MK, Győr; Móczik Erzsébet könyvtáros, MK, Salgótarján; Moór Gyuláné könyvtáros, VK, Székesfehérvár; Móricz Katalin könyvtáros, az FSZEK Kulich Gyula téri könyvtára; Nagyné Varga Ilona könyvtárvezető, KK, Alsónémedi (Pest m.); Novák Józsefné könyvtárvezető, KK, Felsőszolca (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); Oláh Mihályné könyvtáros, VK, Kisvárd; Orbán Józsefné takarítónő, MK, Győr; Ötvösné Kovács Ildikó könyvkötészeti csoportvezető, MK, Győr; Palásthy Miklós könyvtárvezető, KK, Gyöngyöshalász (Heves m.); Papp Gábor könyvtáros, VK, Ajka; Papp Mihályné könyvtáros, KK, Ajka-Padragkút (Veszprém m.); Puskás Istvánné könyvtárvezető, KK, Sarkadkeresztúr (Békés m.); Rauscher Gyuláné könyvtáros, NK, Rétság (Nógrád m.); Roy Gizella könyvtáros, az FSZEK XI. ker. főkönyvtára; Sági Ferencné könyvtárvezető, KK, Csepreg (Vas m.); Schramli Lajos gépcsovezető, VK, Tapolca; Sebestyén Lászlóné takarító, VK, Jászberény; Síró Judit könyvtáros, MK, Debrecen; Soltész Jánosné ügyintéző, MK, Szekszárd; Somodi Istvánné igazgató-helyettes, VK, Miskolc; Somodi Tiborné könyvtáros, KK, Halmajugra (Heves m.); Stefán Jánosné raktáros, VK, Mezőkövesd; Steinkker Erzsébet könyvtáros, VK, Vác; Stupics Antalné adminisztrátor, VK, Körömd; Szabó Béláné adminisztrátor, VK, Zalaegerszeg; Szabó Gyuláné könyvtáros, VK, Kiskőrös; Szabó Józsefné könyvtárvezető, KK, Nyírtura (Szabolcs-Szatmár m.); G. Szabó Lenke könyvtáros, VK, Szentés; Szabó Sándorné

klubkönyvtár-vezető, KK, Tarnaszárd (Heves m.); Szaszskóné Felhő Mária könyvtáros, Sztáron Sándor Gimnázium, Vác; Szelezsán Józsefné könyvtáros, 613. sz. Ipari Szakmunkásképző Szakközépiskola és Kollégiumai, Gyula; Széll Kálmánné könyvtáros, KK, Monostorapáti (Veszprém m.); Szentiványi Lászlóné könyvtáros, NK, Mezőkovácsháza (Békés m.); Szijjártó Béláné könyvtáros, KK, Ófehértó (Szabolcs-Szatmár m.); Szilvás Izabella könyvtáros, MK, Zalaegerszeg; Szolnokiné Laczó Mária könyvtáros, VK, Tatabánya; Takács Márta könyvtáros, VK, Sárvár; Tarnavölgyi Györgyné gyermekkönyvtáros, MK, Nyíregyháza; Tarnóczy Katalin könyvtáros, VK, Szerencs; Tóth Györgyné könyvkötő-üzemvezető-helyettes, MK, Veszprém; Turai Gáborné könyvtáros, Városi Gyermekkönyvtár, Salgótarján; Vámosiné Kiss Éva ügyviteli dolgozó, MK, Győr; Ványi Lajosné könyvtárvezető, Általános Művelődési Központ, Földes (Hajdú-Bihar m.); Vas Judit könyvtáros, VK, Jászberény; Veres István könyvtárvezető, KK, Okány (Békés m.); Vereskuti Klára könyvtáros, MK, Veszprém; Vértési Péterné könyvtáros, MK, Szombathely; Vidóné Soós Róza könyvtáros, VK, Gyula; Vucskics Éva adminisztrátor, VK, Nagykánizsa; Zámberi Jánosné könyvtárvezető, KK, Jánoshida (Szolnok m.); Zantleitner Miklósné könyvtáros, VK, Tata.

Szakszervezeti könyvtárak

Burom Márton módszertani előadó, a Postások Szakszervezetének Központi Könyvtára, Budapest; Erdős Erzsébet könyvtáros, Munkásművelődési Központ és Könyvtár, Dunaújváros; Fenyvesi Andrásné ny. könyvtáros, a Patex Budai Gyára; Halász Lászlóné igazgató-helyettes, SZMT Központi Könyvtár, Kaposvár; Lukács László Tibor könyvtárvezető, a Bányaiipari Dolgozók Szakszervezete, November 7. Művelődési Ház, Kurityán (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); Merényi Józsefné könyvtárvezető-helyettes, a Diósgyőri Vasas Művelődési Központ Könyvtára; Németh Klára könyvtáros, a PNYV Magyar Pamutipari Gyáranak könyvtára; Oláh Gusztávné könyvtáros, SZMT Központi Könyvtár, Zalaegerszeg; Rác Ibolya könyvtárvezető, a KSZDSZ 7. sz. Önálló Könyvtára, Szeged; Szécsenfalviné Lukács Mária könyvtáros, Munkásművelődési Központ és Könyvtár, Dunaújváros; Taródi Tamás könyvtáros, Munkásművelődési Központ és Könyvtár, Dunaújváros.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk



**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

Új könyvtáros-kandidátus. Január 28-án a Magyar Tudományos Akadémia kistermében tartott nyilvános vitában **Billédi Ferencné dr.** sikeresen védte meg *A kutatás szakirodalmi információs igényeinek kielégítése integrált tájékoztató rendszerrel az állatorvostudomány és állattenyésztés területén* című kandidátusi értekezését.

Megszűnt Ózd könyvtár-ügyének közös fenntartása január elsejével. A szakszervezeti és a tanács közös fenntartás megszüntetését az Ózdi Kohászati Üzemek szakszervezeti bizottsága kezdeményezte. A városi tanács a Kun Béla Művelődési Házban működő, 217 négyzetméter alapterületű, jelenleg 32 ezer kötettel rendelkező könyvtárt jelölte ki a város és a vonzáskörzet könyvtári központjának. Állományának fejlesztésére, főleg kézikönyvek beszerzésére 50 ezer forintot juttatott a Művelődési Minisztérium. A *Szentjóni Attiláné* vezetésével működő intézmény létszáma 11-re emelkedett, mivel ide került a putnoki könyvtár két átadott álláshelye is. A területi feladatok ellátására a könyvtár gépkocsival is rendelkezik. A városi tanács a jelenlegi épületének átalakításával nagyobb alapterületen kívánja elhelyezni a városi könyvtárt; ezzel az alapterület-növeléssel együtt azonban a Kun Béla Művelődési Házban működő könyvtár alapterületét csökkenteni szándékozik, hogy a művelődési ház működési feltételeit javíthassa. (P. G.)

Személyi hírek – változások.

Dr. Molnár Ferenc, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója december 15-én nyugalomba vonult. – A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának megbízott igazgatója november 15-től **dr. Lebovits Imre** gépészmérnök, egyetemi docens. – A szolnoki Versey Ferenc Megyei Könyvtárnak **Szurmay Ernő** nyugalomba vonulása következtében megüresedett igazgatói posztjára 1985. január elsejével **dr. Horváth Károly** magyar-

orosz szakos tanárt, a Debreceni Agrártudományi Egyetem Mezőtúri Főiskolai Karán működő orosz nyelvi lektorátus vezetőjét nevezte ki a Szolnok megyei Tanács. – A Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Könyvtárának igazgatója 1984. október 1. óta **dr. Pétervári András**. Előde, **dr. Tószegi Péterné** 1984. december 15-ével nyugalomba vonult. – Az elmúlt év utolsó napjával került nyugállományba **Pálffy Gyula**, a Szegedi Orvostudományi Egyetem Gyógyszerész Kari Könyvtárának vezetője, aki 1947. december elseje óta tevékenykedett könyvtárosként, és 1970-től irányította a gyógyszerész kari könyvtár munkáját. – **Mesterházy Károlyné**, a Debreceni Tanítóképző Főiskola könyvtárának vezetőjét 1985. február elsejével a Debreceni Városi Könyvtár igazgatójává nevezte ki a városi tanács. Előde, **Elek Sándorné** – amint erről már hirt adtunk – nyugdíjba ment (1985. január 12-ével). – Január 16-án **Lukács Lászlót**, a kurityáni Nov. 7. Bányász Művelődési Ház könyvtárának vezetőjét nevezték ki a Miskolci SZMT Központi Könyvtár igazgatói posztjára, amely **Magyar András** ideiglenes rokkantsági nyugállományba helyezése következtében január 15-ével megüresedett. – 1984. nov. 19-én **Gyúró Gyuláné**, a Tatabányai SZMT Központi Könyvtár munkatársa kapott megbízást – a nyugalomba vonuló **Pálffy Lajosné** utódként – a könyvtár igazgatói teendőinek ellátására. – A móri Radó Antal Városi Könyvtár megbízott vezetője 1984. november elsejétől **Nagy Benedekné**. –



A Hevesi Városi Könyvtár új igazgatója – szintén november elsejétől – **Biczó Jánosné**, aki pedagógus végzettségű, s legutóbb a városi pártbizottság munkatársaként tevékenykedett. Előde, **Lövei Gyula** a Heves megyei Tanács VB művelődésügyi osztályának vezetője lett. – December 15-én nyugalomba vonult **Gulyás János**, az encsi József Attila Városi Könyvtár igazgatója. Utódjává – ugyanezzel a dátummal – a városi tanács **Molnár János** nevezte ki, aki eddig magyar-népművelés szakos végzettséggel a városi KISZ-bizottság politikai munkatársa volt.

Halálozás. December 12-én tragikus körülmények között elhunyt **Vajda Gábor**, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezető-helyettese. A nagy tehetségű, szép reményekre jogosító könyvtáros szakember mindössze 32 éves volt.

Hangoskönyveket adtak át december 19-én a közművelődési könyvtárak képviselőinek a Művelődési Minisztérium vezetőképző és továbbképző intézetében. A minisztérium anyagi támogatásával, a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségének közreműködésével készült könyvekből összeállított csomagok 18 művet tartalmaznak 109 kazettán. Az ajándékokból 25 könyvtár részesült. A közeljövőben tovább bővül a hangoskönyvek választéka: a kínálat 36 mű 704 kazettájával gazdagodik. A Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségének könyvtárában hozzáférhető hangoskönyvek száma 1300, s a jövőben évente 130–150 újabb művet rögzítenek hangszalagra. (h-t)

Könyvtárosok oktatói státusa az USA egyetemlein és főiskoláin

Az USA-ban az egyetemi és a főiskolai könyvtárak nagy része évtizedek óta figyelemreméltó erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy felsőfokú végzettséggel rendelkező dolgozói részére tanszemélyzeti státust, s ezen keresztül – az oktatókéhoz hasonló – előnyöket (magasabb fizetés, kutatói időkedvezmény, alkotási szabadság stb.) is szerezzen. A bejutás e kétségtelenül ösztönző és tekintélynövelő státusrendszerbe azonban könyvtári munkaköri feladataik ellátása mellett sajátos egyéb követelményeket (oktatás, kutatás, publikálás stb.) is ró rájuk, amelyek teljesítésének feltételei számos egyetemi és főiskolai könyvtár esetében nincsenek meg. A kötelezettségek teljesítésének sokoldalú és tárgyilagos megítélésére viszont nagy hangsúlyt helyeznek a fenntartó intézmények, és ennek érvényesítése céljából sajátos értékelési rendszer és módszer is kialakult az USA-ban, sőt a magasabb teljesítményekre való alkalmasság vizsgálata már az új alkalmazások esetében is kellő körültekintéssel érvényesül a legtöbb felsőoktatási intézményben mind a tanszemélyzet, mind pedig a könyvtárak megfelelő személyzeti utánpótlása, illetve megújítása érdekében.

Figyelemreméltó tény, hogy míg az 1920-as években a felsőoktatási intézmények könyvtárosai közül mindössze két százaléknak volt oktatói státusa, addig ennek valamilyen formája ma már az egyetemi és a főiskolai könyvtárak többségében megtalálható. A könyvtárakat ilyen irányú törekvésekben messzemenően támogatja a Főiskolai és Tudományos Könyvtárak Egyesülete (Association of College and Research Libraries) is, amely az 1970-es évek elején külön irányelveket dolgozott ki és tett közzé, és ezek kedvezően hatottak a rendszer szélesebb körben való elterjedésére és fejlődésére.

Az utóbbi időben az egyetemi és a főiskolai

könyvtárosok státusával foglalkozó publikációk száma is lényegesen megnőtt, és főleg az USA három könyvtári folyóirata: a *College and Research Libraries*, a *The Journal of Academic Librarianship* és a *Journal of Education for Librarianship* hasábjain értesülhetünk a legújabb fejleményekről, az ezekkel járó megoldatlan kérdésekről és megoldási törekvésekről. (Hazai tudományos könyvtárainkban az említett folyóiratok mindegyike megtalálható.)

A státusrendszer változatai

Az egyetemi és a főiskolai könyvtárosok oktatói státusának intézménye nem valamennyi egyetemre és főiskolára érvényes, országos jogi rendelkezések alapján kötelezően bevezetett rendszer, hanem az eltelt évtizedek alatt fokozatosan fejlődött ki és nem kis erőfeszítések árán terjedt el egyre szélesebb körben, s sok tekintetben ma is a mellette és az ellene szóló érvelések kereszttüzeiben áll. Érthető, hogy ennek következtében a különféle felsőoktatási intézményekben lényegesen eltérő formákat öltött, sőt még ugyanazokban a felsőoktatási intézményekben is jelentős változásokon ment keresztül, főleg olyankor, amikor új egyetemi, illetve főiskolai vezetőség lépett hivatalba, és reformtervei keretében felülvizsgálta a fennálló helyzetet, s azon – esetenként megszorító következményekkel is járó – változtatásokat eszközölt. A könyvtárosoknak és a könyvtáraknak tehát meg kell vívniuk a maguk harcát a fenntartó intézményekkel nemcsak az oktatói státus elnyeréséért, hanem annak megtartásáért, a magasabb fokozatok és a szükséges feltételek megteremtéséért.

Közbevetőleg azt is meg kell említeni, hogy az egyetemi és a főiskolai könyvtárosok állásfoglalása sem mindenütt egységes az oktatói

státus rendszerét illetően, még ugyanazon a könyvtáron belül sem: lelkes hívei mellett szép számmal vannak olyanok, akik ezt a rendszert a szükséges feltételek hiányában nem találják ösztönzőnek a könyvtárosok tevékenységével kapcsolatban. A könyvtárosoknak ez a megosztottsága főleg olyan egyetemeken és főiskolákon tapasztalható, amelyek vezetősége következetesen ragaszkodik ahhoz, hogy az oktatói státusban levő könyvtárosok tevékenységének értékelése lényegében azonos követelmények és megítélési szempontok szerint történjék, mint a tanszemélyzet esetében.

Ilyen külső és belső nehézségek, illetve ellenállások ismeretében érthető, hogy az USA-ban ma is vannak olyan felsőoktatási könyvtárak, amelyekben a könyvtárosok új státusrendszerének bevezetésére mind ez ideig nem került sor, annak ellenére, hogy az egyetemi és a főiskolai könyvtárak többsége már kivívta magának ezt a kétségtelenül nagyobb szakmai és társadalmi elismeréssel, sőt előnyökkel, de ugyanakkor vitathatatlanul terheesebb követelményekkel is járó lehetőséget, amely a jobban felkészült, nagyobb teljesítményekre képes könyvtárosok számára feltétlenül ösztönző és előnyös.

Ami az egyetemi és a főiskolai könyvtárosok oktatói státusának változatait illeti, a szakirodalomból ismert gyakoribb formák a következők:

Kisebbszámúban vannak olyan felsőoktatási könyvtárak, ahol csak az igazgatónak és legfeljebb a helyettesének van oktatói státusa, rendszerint professzori címmel. Más egyetemeken, illetve főiskolákon az említettek kivételével az oktatást is végző könyvtárosok, a referenzszolgálatot ellátók, egyes helyeken az állományfejlesztés érdemi kérdéseivel foglalkozó könyvtárosok is ilyen státust kaptak. Végül szép számmal akadnak olyan könyvtárak, ahol valamennyi felsőfokú végzettséggel rendelkező könyvtáros kaphat, illetve kapott – végzettségének és eredményeinek megfelelően – professzori, docensi, adjunktusi rangot. Ezeknél alacsonyabb oktatói címet, illetve rangot általában nem szoktak könyvtárosoknak adni. Érdekes adat a szakirodalomból: a University of Illinois könyvtárának 500 dolgozója közül 15 professzori, 34 docensi, 70 pedig adjunktusi címet kapott.

Ott, ahol a könyvtárosok jelentékeny hányada oktatói státust kap, könyvtári tanszemélyzetről (library faculty) beszélnek az USA-ban, ami feltétlenül ezek előnyösebb helyzetére és

az oktatáshoz való megfelelőbb viszonyukra utal az egyetemi és a főiskolai hierarchia rendszerében. Mindez kétségtelenül nem csekélység olvasói előtti tekintélyük szempontjából sem, de természetesen a velük szemben támasztott tudományos jellegű igényeket is jelzi.

A státussal járó kötelezettségek

Az egyetemi és a főiskolai könyvtárosok oktatói státusával kapcsolatban első kérdésként nyilvánvalóan az oktatási tevékenységben való részvétel vetődik fel. Mivel az egyetemi és a főiskolai könyvtárak szervezete, működése, szolgáltatási rendszere mind fejlettebb, összetettebb és bonyolultabb lesz, a könyvtárosoknak egyéb feladataik ellátása mellett gondoskodniuk kell arról is, hogy a könyvtár használói a szolgáltatások hatékony igénybevétele és hasznosítása érdekében kellő tájékoztatást kapjanak, ideértve a korszerű (számítógépes) szakirodalomkutatási ismeretek megszerzésével kapcsolatos képzést, illetve oktatást is. Mindez történhet akár esetenkénti egyéni, akár csoportos tájékoztatás, illetve oktatás útján, vagy megfelelő technikai (audiovizuális stb.) eszközök, berendezések közvetítésével, színvonalas kiadványok segítségével, gyakran ezek együttes alkalmazásával. Lényegében véve a könyvtáros ilyen jellegű tevékenysége – ha formájában nem is minden esetben, de tartalmilag mindig – oktatási, képzési célú ismeretközlésnek tekinthető, és a legtöbb felsőoktatási intézmény vezetősége általában nem is vitatja ezt, mivel a könyvtárosok – egyéb feladataik ellátása mellett – többnyire jól és megfelelő pedagógiai érzékkel szokták végezni ezt a munkát. A könyvtárosok e tevékenysége eléggé összefonódik egyéb munkaköri kötelezettségeikkel, ezért oktatási feladataikkal kapcsolatban általában óraszám-előírások nincsenek, legfeljebb rendszeres csoportos oktatás esetén kerül erre sor, azonban a kérdésnek a státus szempontjából való elbírálásakor az óraszám nem döntő szempont. Mint a szakirodalom is rámutat, a státus különféle követelményeinek teljesítése tekintetében egyébként is elfogadott gyakorlat a bizonyos mérvű kompenzáció, vagyis az, hogy ha valaki valamely kötelezettsége terén kiemelkedő eredményt ér el, másfajta tevékenységével kapcsolatban esetleg közelebbi teljesítménnyel is megelégszenek. A tulajdonképpeni nehézségek nem is a könyvtárosok oktatói tevékenységének mikénti meg-

ítélése körül szoktak jelentkezni, hanem elsősorban a kutatás és a publikálás terén; ezek ugyanis azok a területek, ahol a könyvtárosok egy része bizonyos ellenállást tanúsít, a szükséges tárgyi feltételek hiányát hangoztatva.

A kutatási tevékenység fontosságát az egyetemek és a főiskolák elsősorban abban látják, hogy általa a tudomány új ismeretekkel gyarapszik, vagy pedig a tevékenység a meglévő ismeretek új alkalmazását teszi lehetővé, és ennek következtében folyamatosan javulhat a tananyag, a tanmenet, növelvén az egyetem, illetve a főiskola tekintélyét és vonzáskörét. (Erre az USA-ban igen nagy hangsúlyt helyeznek.) További fontos szempont az, hogy a kutató e munkálkodása révén folytonos továbbképzésben részesül, ami az oktatói, illetve a nevelői tevékenységben elsőrendű követelmény. De a kutatás fontosságának hangsúlyozásakor az USA-ban nem utolsó szempont az sem, hogy a különféle (központi, alapítványi stb.) pénzügyi alapokból fedezhető kutatások vállalása esetén az adott felsőoktatási intézmény anyagi bázisai is lényegesen megerősödhetnek. Ilyen érdekektől vezérelve az utóbbi időben mindinkább elvárják a kutatási tevékenység folytatását a könyvtárosoktól is. Elsősorban azt, hogy könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásokat végezzenek a könyvtár szolgáltatásai, az oktatók és a hallgatók, valamint az egyéb használók munkájának hatékonyabb támogatása érdekében. A könyvtárosok részéről ezen a téren jelentkező nehézségek és vonakodások nagyrészt arra vezethetők vissza, hogy a legtöbb könyvtárosképző intézmény nem készíti fel hallgatóit kellőképpen a kutatómunkára, oktatási anyagában túlzott mértékben a technikai kérdésekre helyezi a hangsúlyt.

Mivel a publikációs tevékenység szorosan összefügg a kutatással, az előbb elmondottak erre is érvényesek. Felmérések adatai szerint a könyvtárosok nagy része egyáltalán nem, vagy alig publikál, minthogy kutatási tevékenységet sem végez. A publikációs tevékenység eredményei viszonylag könnyen nyomon követhetők, némelyik felsőoktatási intézmény tehát erre jóval nagyobb súlyt helyez, mint a többire, esetleg egyéb követelmények teljesítésének rovására is. Mint a szakirodalom hangsúlyozza, nagy hiba volna, ha ezt a tevékenységet a „publish or perish” (publikálj vagy pusztulj) szelleme mozgatná, háttérbe szorítván az egyéb követelmények színvonalas teljesítését. Természetesen a publikálás terén egymástól lényegesen eltérő megjelenési formák, doku-



mentum-műfajok vannak (könyv, folyóiratcikk, szemleanyagok stb.), amelyek mennyiségi és minőségi értékelése nem kis hozzáértést és tájékozottságot kíván a „több szem többet, illetve jobban lát” elv gyakorlati érvényesítésével. E sajátos értékelési és minősítési rendszerről (peer review) még bővebben szólunk.

Az oktatói státusból fakadó elvárások közé tartozik a különféle szakmai és tudományos szervezetekben, szervezetekben (bizottságok, egyesületek stb.) kifejtendő tevékenység is. Itt szóba jöhet a könyvtáron és az egyetemen, illetve főiskolán belüli speciális bizottságok munkájában való részvétel, de a legtöbb egyetem és főiskola kedvezően értékeli az állami, a regionális, főleg pedig az országos tudományos és szakmai szervezetek működésében való részvételt, mivel ez nemcsak az érdekelt dolgozók, hanem az őket alkalmazó intézmény tekintélyét is növeli, másrészt az ilyen fórumok révén szerzett ismeretek, tapasztalatok értékes információkkal, szempontokkal járulhatnak hozzá a saját intézmény működéséhez, illetve fejlesztéséhez is.

Végül röviden szólni kell a könyvtárosoktól elvárt szakmai képezésről. Mint ismeretes, az USA-ban az egyetemi és a főiskolai könyvtárakban a fontosabb feladatkörök betöltéséhez

a könyvtárosoktól megkövetelt szakmai „alapképesítés” az úgynevezett *master*-fokozat, amellyel az oktatói státustól függetlenül is rendelkezniük kell. Az ilyen státust elnyert könyvtárosoktól azonban mindinkább elvárják egy másik tudományban elnyerhető *master*-fokozat vagy a könyvtártudományi doktorátus megszerzését. Az egyéb ismeretek köréből egyre fontosabb lesz a számítástechnikai, a szervezés- és vezetéstudományi, a közgazdasági, a közigazgatási stb. ismeretek megszerzése. Az ilyen irányú továbbképzési jellegű erőfeszítéseket szintén számításba veszik az oktatói státussal rendelkező könyvtárosok tevékenységének értékelésekor.

A feltételek

Természetesen az egyetemi és a főiskolai könyvtárosok oktatói státusának fontos kérdése a követelmények teljesítéséhez szükséges feltételek megteremtése a könyvtárak, illetve az őket alkalmazó tanintézetek részéről. A szakirodalom nem rejti véka alá, hogy ezen a téren egyes felsőoktatási intézményekben nem kis nehézségek és hiányosságok tapasztalhatók, s ilyen tekintetben a könyvtárosok általában hátrányosabb helyzetben vannak, mint az oktatók.

A nehézségek, illetve hiányosságok közül elsősorban az időtényezővel összefüggő kérdések emelendők ki. Míg ugyanis az egyetemi és a főiskolai oktatók évi munkaideje általában kilenc hónap, addig a könyvtárosoké – szabadságidejüket is beleértve – 12 hónap, tehát jóval több. De ezen belül lényeges különbség van a heti munkaidő tekintetében is. Az oktatók heti munkaidejének megállapításához már eleve figyelembe veszik egyéb kötelezettségeik időigényét is, a könyvtárosok heti munkaideje viszont – kevés kivételtől eltekintve – az USA-ban 40 óra, ez általában szükséges is a szoros értelemben vett könyvtári munkaköri feladatok ellátásához. Azt a kívánatos elvi célkitűzést, hogy az oktatói státusba sorolt könyvtárosok heti munkaidejének legalább negyedrésze egyéb feladataik végzésére legyen fordítható, az egyetemi és a főiskolai könyvtárak nagy részében mind ez ideig még nem sikerült megvalósítani. További lényeges különbség az is, hogy míg a magasabb (professzori) rangot elért oktatók hétévenként úgynevezett alkotói szabadságban részesíthetők (*sabbatical year*),

addig a hasonló rangot elért könyvtárosok esetében ilyen lehetőség tényleges igénybevételeéről a szakirodalomból nem tudunk, nyilvánvalóan azért, mert erre a gyakorlatban csak elvétve kerül sor. Az elmondottakból következik, hogy a könyvtárosok többségének, ha oktatói státusukkal kapcsolatban tőlük elvárt kötelezettségeiknek eleget akarnak tenni, a szoros értelemben vett munkaköri teendőiken kívüli feladataikat túlnyomórészt kötelező munkaidejükön kívül kell végezniük, ellentétben az oktatókkal, s ez sokukra nem hat ösztönzőleg.

A kutatáshoz és a publikáláshoz szükséges anyagi eszközök és kommunikációs lehetőségek rendszere igen kiterjedt az USA-ban, ezeket a könyvtárosok is igénybe vehetik kutatási és publikációs témáik megfelelő megalapozottsága esetén. Hasonlóképpen a kutatáshoz szükséges szakirodalom és technikai eszközök (gépi berendezések) ugyancsak elérhetők, illetve igénybevehetők általuk is. A különböző szintű szakmai és tudományos szervezetekben, szervezetekben való tevékenységükkel kapcsolatos költségeiknek a fedezete általában szintén rendelkezésre áll.

Gondok jelentkeznek viszont a bérezésben, mert az oktatói státusban levő könyvtárosok helyzete lényegesen kedvezőtlenebb, mint az oktatóké. Ha a könyvtárosok munkaideje és bérezése jobban közelítene az oktatókéhoz, nyilvánvalóan számukra sokkal vonzóbb volna az oktatói státus rendszere, mint az jelenleg tapasztalható az egyetemi és a főiskolai könyvtárosok egy részénél.

A szükséges feltételek hiányában több egyetemen és főiskolán (például California State University, Columbia University) érhetően olyan törekvések alakultak ki, amelyek a jelenlegi tényleges feltételek és az adott körülmények között elvárható követelmények egyensúlyának megteremtésére irányulnak, s ezt – legalábbis egyelőre – nem az oktatói státus rendszerében, hanem a könyvtárosok számára külön rendszeresített úgynevezett *academic status* intézményében látják megoldhatónak. Ez lényegét tekintve tudományos státus, és közbülső helyet foglal el az oktatók státusa és az egyetem, illetve főiskola igazgatási, adminisztratív feladatokat ellátó dolgozóinak státusa között. A tudományos státusba sorolt könyvtárosokkal szemben támasztott követelmények magasabbak az általában szokásosaknál, viszont enyhébbek az oktatói státusban levő könyvtárosok kötelezettségeinél, de min-

denképpen ösztönözni kívánják a könyvtárosokat nagyobb teljesítmények elérésére.

A teljesítmények értékelése, az utánpótlás

Az eddigiekből láthatóan az oktatói státusz rendszere az egyetemi és a főiskolai könyvtárosokat az általában szokásosnál nagyobb elmélyülést igénylő követelmények elé állítja, képességeik jobb kibontakoztatása, alkotókészségük mozgósítása céljából. Azonban ez a lényegében véve ösztönző státusz-rendszer csak akkor éri el célját, ha a könyvtárosok tevékenységének értékelése is alaposabb és elmélyültebb módon történik, különben az igényes rendszer elveszíti ösztönző jellegét és formálissá válik. Éppen azért a könyvtárosok oktatói státusával párhuzamosan kifejlesztett egy sajátos teljesítményértékelési rendszer is az USA egyetemi és főiskolai könyvtáraiban, az úgynevezett *peer review*, azaz az azonos rangúak bevonásával történő minősítés rendszere. Ez a rendszer azon a felismerésen alapszik, hogy a vezetés kevésbé képes az igényes feladatok ellátására kötelezett beosztott dolgozókról kellően megalapozott és tárgyilagos értékelést adni, mint az érdekelt dolgozó tevékenységének részletkérdéseit is jól ismerő munkatársak. Ez a gyakorlat az Amerikai Egyetemi Tanárok Egyesületének (American Association of University Professors) 1915-ben történt megalakulását követően viszonylag gyorsan elterjedt az USA felsőoktatási intézményeiben, először a tanszermélyzetre vonatkozóan, később pedig az egyetemi és a főiskolai könyvtárakban is, mégpedig a fenntartó intézmények erős támogatásával, olykor nem kis nyomása alatt. Az értékelési rendszer hívei szerint ez a több oldalú s éppen ezért nagyobb tárgyilagosságot és alaposágot szavatoló eljárás jobban megfelel a tudományos érdekek szolgálatának, az egyetemeken és a főiskolákon folyó tevékenység szellemének, az érintett dolgozók érdekvédelmének, mint a tekintélyi alapon nyugvó hierarchikus, bürokratikus rendszerű vezetés részéről történő értékelés és minősítés.

Az oktatói státussal járó kötelezettségek teljesítésének szempontjából természetesen nem közömbös a megüresedő, illetve az új könyvtári munkahelyek, munkakörök megfelelő képzettségű, törekvő dolgozókkal történő betöltése sem, amire az USA egyetemeken és főiskoláin a teljesítmények növelése érdekében szintén

nagy hangsúlyt helyeznek. A szakmai színvonal emelése érdekében az üres állások betöltése általában pályázat útján történik, amelynek kiírásában és a beérkező pályázatok elbírálásában mind több felsőoktatási intézményben és könyvtárban nemcsak a vezetőség tagjait, hanem a könyvtár egyéb dolgozóit, sőt esetenként még a külső szaktekinélyeket is magában foglaló úgynevezett szelektációs bizottságok is közreműködnek. E bizottságok körültekintően végzik feladatukat, megvizsgálják és ellenőrzik a pályázók által benyújtott írásbeli dokumentumokat, kiegészítéseket, referenciákat kérnek, illetve szereznek be azokhoz, személyes konzultációkat folytatnak a pályázókkal, és rendszerint rangsorolt jegyzéket, javaslatot terjesztenek a vezetőség elé az üres állás betöltése céljából, amennyiben egyáltalán találnak megfelelő személyt. A szakirodalom szerint az alkalmazásnak ez a módja sikeresnek mondható, kétségtelen hátránya azonban, hogy tendikívül költséges és időigényes: egy-egy állás betöltése ilyen módon gyakran fél évig is eltart, több ezernyi dollár ráfordításával. Az új könyvtárosoknak említett módon történő kiválasztása természetesen nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy az oktatói státussal összefüggő követelmények teljesítésének személyi feltételei az új alkalmazottak esetében nagy valószínűséggel meglegyenek.

★

Összegezőképpen azt mondhatjuk, hogy az USA egyetemeinek és főiskoláinak az adott gazdasági és társadalmi (konkurrencia) körülmények között nem kis mértékben létérdeküké vált eredményeik és szakmai, illetve tudományos tekintélyük növelése, oktatási, kutatási, publikációs tevékenységük és külső kapcsolataik állandó fejlesztése révén. E cél érdekében dolgozóik dinamikus fejlődését ösztönzik tudományos eredményekre serkentő követelményrendszer, célszerűbb értékelési és utánpótlási (alkalmazási) eljárások kialakításával is. A nagyobb teljesítmények iránti igény a könyvtárosokkal szemben is fennáll, ők is hatékonyan hozzájárulhatnak az egyetem, illetve főiskola céljainak megvalósításához, nemcsak az oktatási, kutatási és publikációs tevékenység irodalmi eszközökkel történő támogatásával, hanem azáltal is, hogy maguk szintén végeznek ilyen tevékenységeket, s így szellemi alkatuk és igényeik fejlődésében közelebb kerülnek az oktatókhoz. Tényként megállapítható, hogy az

oktatói státus elnyerésének lehetősége feltétlenül nagyobb teljesítményekre ösztönző, mozgósító jellegű elsősorban az alaposabban felkészült, tehetségesebb és törekvőbb könyvtárosok részére, tehát mindenképpen figyelemreméltó megoldási törekvésnek tekinthető más országokban is.

A kérdés bőséges szakirodalmából elsősorban L. Bodewin, M.K. Cook, R. Davidson, G.

DeVinney, W. Fischer, F. Isaac, A. McCartt, E. Nerode, R.G. Sewell, K.F. Smith, D. Stine, C.C. Thorsen és M.C. Trumpeter írásait használtam fel a *College and Research Libraries* 1981. és 1983., illetve a *Journal of Academic Librarianship* 1983. és 1984. évi számaiból.

Balázs János

Visszhang

Katalóguscédulák sokszorosítása

A legtöbb gondot okozó könyvtári tennivalók közé tartozik a katalóguscédulák sokszorosítása. A *Könyvtáros* 1984. évi 9. száma új eljárást ismertetett, s ez arra indított, hogy én is bemutassam a lap olvasóinak az általunk a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárában alkalmazott eljárást.

Könyvtárunk is rendelkezik egy MINI-GGRAPH típusú cédulásokszorosítóval. Sajnos, nálunk nemcsak az okozott gondot, hogy a kelléksomagok nehezen szerezhetők be, hanem a kartonok minősége is. Esetenként 2-3 cédulát kellett felhasználnunk, hogy egyetlen használható katalóguscédulához jussunk. Megpróbálkoztunk más típusú nyomdai sokszorosítással, az egyes katalóguscédulákból azonban különböző példányszám kell, s ebből adódóan nagy volt a nyomdai hulladék aránya, ráadásul eléggé költséges az eljárás is. Ezért tovább folytattuk a kísérleteinket, mígnem eljutottunk a már több mint fél éve jó eredménnyel működő rendszerhez.

Katalóguscédula-sokszorosítás céljára használatba vettünk egy programozható író-szervező automatát. Az NDK által gyártott *Optima-Daro* gép egy villanyírógépből, két lyukszalaglyukasztóból, két lyukszalagolvasóból és vezérlőből áll. Az írógép billentyűzetét a könyvtári igénynek megfelelően átalakítottuk. Az írógéphez a hagyományos vászonszalag helyett carbon írógépszalagot használunk.

Az írógépbe behelyezett katalóguskartonra a kezelő gépel a szöveget. A gépeléssel pár-

huzamosan megtörténik a lyukszalag lyukasztása. Az így elkészített lyukszalagot az olvasóba helyezve elkészíthető a szükséges számú másolat. A szabványos (75 × 125 mm) méretű katalóguskartonra 15 sort tudunk gépelni.

A gépnél korszerűbb a *Könyvtárosban* ismertetett memóriás írógép, de úgy érezzük, hogy a mi gépünk könyvtári célra jobb annál. Ugyanis az információk lyukszalagon korlátlan ideig őrizhetők, illetve felhasználhatók. A későbbi felhasználhatóság érdekében kidolgozunk egy lyukszalag-tárolási rendszert is. A lyukszalagok segítségével időszakonként a gyarapodási jegyzéket is el lehet készíteni.

E gép használatához, hasonlóan a memóriás géphez is, szükség van a kezelők megfelelő kiképzésére, s ezt követően a kellő gyakorlat megszerzésére. Az eddigi, mintegy féleves használat alapján megállapítható, hogy a géppel egyforma, szép, tiszta katalóguscédulák állíthatók elő. A gép a katalóguscédulák minőségére (vastagság, élek stb.) kevésbé érzékeny, mint a MINI-GGRAPH készülék. Nem hanyagolható el az a szempont sem, hogy a kezelő tiszta körülmények között végzi a munkáját, ellentétben a stenciles sokszorosítással.

Az érdeklődőknek szívesen bemutatjuk a gép működését. Címünk: Keszthely, Deák F. u. 16. 8360.

dr. Pétervári András

a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem
Központi Könyvtárának igazgatója

A század eleji szaksajtó a zenei könyvtárakról

Az első magyar zenei könyvtárak a XIX. században alakultak ki, az ekkor létesült gyűjtemények azonban oktatási intézményekhez tartoztak (Nemzeti Zenede, Zeneakadémia). Nemzeti könyvtárunk kötelempéldányként megkapta ugyan a zeneműveket, de önálló gyűjteményt még nem alakított ki belőlük. Közművelődési célú zenei könyvtár akkoriban nem volt Magyarországon, bár külföldön a századforduló körül kezdték létrehozni a nagyközönségnek szánt, kottákat és zenei szakkönyveket tartalmazó gyűjteményeket.

A hazánkban létesített két említett könyvtár célja és feladata elsősorban a fenntartó zenei intézményekben oktató tanárok, illetve az ott tanuló diákok ellátása volt. Nehezítette a zenei kutatómunkát, hogy azokban a nagyobb könyvtárakban, ahol volt is zenei szakirodalom, megfelelő katalógusok hiányában alig lehetett fellelni a keresett művet. Ördögi kör alakult ki: mivel az olvasók nem találták meg a megfelelő irodalmat, előbb-utóbb felhagytak a reménytelennek látszó próbálkozással, és a zenei tárgyú műveket nem is keresték a könyvtárakban, a konzervatív szemléletű könyvtárosok viszont erre hivatkozva kijelenthették: a zenei dokumentumokat nem keresik, tehát nincs is szükség rájuk. Így azután nem véletlen, hogy elsőként zenész tett javaslatot zenei gyűjtemény létesítésére. *Meiszner Imre* kar-nagy *Országos Zeneműtár* címmel a *Zenelap* 1905. évi 8. számába cikket írt, amelyben zenei könyvtár felállítását sürgette. Érvei történetiek és gyakorlatiak voltak: a magyar zenetörténet írásos és hangjegyes emlékeit kívánta összegyűjteni, a kallódástól megmenteni. Programot is adott: elgondolása szerint a gyűjtemény gazdája a Magyar Zeneszerzők Társasága lehetne. Társadalmi összefogással akarta a gyűjteményt létrehozni. Kezelését – tagadhatatlanul

jó szándékúan, ám meglehetősen naivan – a fiatal zeneszerzőkre kívánta bízni, akik szerinte „társadalmi” munkában örömmel végeznék e feladatot.

Meiszner javaslatára a *Zenelap* következő számában ketten is válaszoltak. Az egyik, *Jaschik Almos*, bővítette és továbbfejlesztette Meiszner tervét. Nem annyira történeti szempontból vizsgálta a kérdést, hanem a könyvtárnak a zenei műveltség terjesztésében elfoglalt helyét kívánta meghatározni. „A zenét közkinccsé, az általános műveltség elengedhetetlen feltételévé tenni, ez legyen az Országos Zeneműtár egyik jelmondata” foglalta össze véleményét. A másik hozzászóló – névtelenül – *Kereszty István* volt, a Széchényi Könyvtár hírlaptárának korábbi vezetője, egyébként képzett zenész, számos zenei cikk írója. Ő írta a *Magyar Könyvszemle* 1902-es évfolyamába az első cikket a Széchényi Könyvtár állományában található zenei kincsekről. Szívügyének tekintette az önálló zenei tár kialakítását, több beadványban javasolta felállítását. Ebben az írásban azonban annak a véleményének adott hangot, hogy a létesítendő zenei gyűjteményt a Széchényi Könyvtártól függetlenül kell felállítani, sőt a könyvtár zenei anyagát átadhatná az új zenei gyűjteménynek, melynek legjobb helye – Kereszty szerint – a Nemzeti Zenede volna.

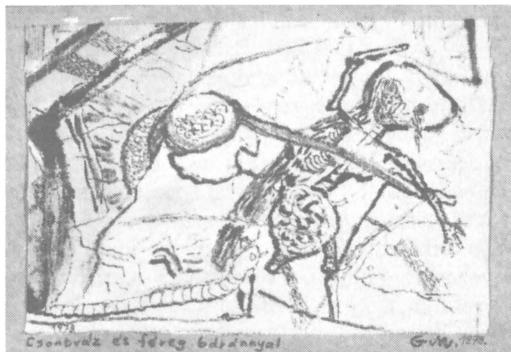
A megjelent írásokhoz a *Zeneközlöny* 1905. október 17-i számában *Isoz Kálmán* – 1924-től a Széchényi Könyvtár zeneműtárának vezetője – szól hozzá. Isoz elvetette mind Meiszner, mind Kereszty javaslatát. Tanulmányában először meghatározta a zenei gyűjtemény fogalmát: „Zenei gyűjtemény alatt értem az írott s nyomtatott hangjegyeknek, valamint a zenét s a vele rokon dolgokat tárgyaló könyveknek, kéziratoknak, folyóiratoknak és apróbb nyom-

tatványoknak (műsor, operai színlap stb.) rendszeresen felállított tömegét. Ennek kiegészítő részét képezheti még a zenészek, zeneszerzők, zeneírók, hangszerkészítők stb. arcképeinek csoportja. A hangszerek és az ereklyék már múzeumi tárgyak s hivatásuk önálló múzeumot, vagy egy nagy múzeumnak külön csoportját képezni.” A cikk következő részében a zenei könyvtárak rendszerét vázolta. Tervezte szerint létesíteni kell „muzeális (történelmi) jellegű” központi zenei gyűjteményt, amelynek helye a Széchényi Könyvtárban van. E tudományos könyvtár mellett – Isoz megfogalmazása szerint – „népszerűsítő zenei gyűjtemények” körét szükséges kiépíteni a nagyobb vidéki városokban. Elgondolása szerint ezek elsősorban zenei könyveket gyűjtenének, kottákat pedig a zenei könyvtárak harmadik csoportja, az iskolai zenei könyvtárak szereznének be. Javaslatában előremutató a zenei helytörténeti dokumentumok fontosságának felismerése; szerinte a vidéki könyvtáraknak be kell szerezniük „a helyi, vagy azon vidéki születésű zeneszerzők műveit nyomtatásban, kéziratban (amennyiben ez utóbbiakat a központi zenei gyűjtemény nem szerezné meg saját gyűjteménye számára) vagy másolatban”.

Tárolás–szakrendszerek

Isoz a zenei könyvtárban található dokumentumok kezelésének, feldolgozásának kérdéseivel is foglalkozott. A könyvek elhelyezésére a mechanikus raktári rend bevezetését tartotta megfelelőnek, az állomány feltárását betűrendes és szakkatalógussal tette volna lehetővé. E két alapkatalógus mellé azonban javasolta, hogy az országos zeneműtárban állítsanak fel központi zenei katalógust is – e javaslata ma is megszívlelhető.

A nyomtatott zeneműveket – eléggé érthetetlenül – a szerzők betűrendje szerint kívánta tárolni. Ezt az ellentmondást a jó szemű Gulyás Pál fel is fedezte, és a *Magyar Könyvszemle* 1905-ös évfolyamában *A zenei gyűjtemények kérdése* című G-1. betűjelű írásában vitába is szállt vele. Gulyás Pál egyébként maga is fontosnak tartotta a zenei könyvtárak létesítését, sőt éppen a népkönyvtárak számára írt munkájában (*A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése*, Bp. 1909) foglalkozott is ezzel a kérdéssel. A kötet 105–106. lapjain külföldi – francia és német – példákra hivatkozva sürgette a hazai népkönyvtárak zenei



„részleggel” való kiegészítését. Az állomány összetételével is foglalkozott; e szerint „A zeneművek megválasztásánál a vokális zeneművek mellett főleg azon hangszerek volnának figyelembe veendőek, melyek nagyobb elterjedésnek örvendenek, tehát elsősorban a zongora, hegedű, cimbalom és citra. A műfajok közül az iskolai darabok, operai kivonatok és átiratok, egy-[vagy] két hangszerre írt hangversenydarabok s a kamarazene gyöngyei jöhetnek leginkább szóba, míg a teljes zenekari partitúrák csak a nagyobb igényű könyvtáraknál vannak helyén. A zeneileg épp úgy, mint szövegük tekintetében értéktelen s izléstelen kuplék, divatos, de tartalmatlan operettek ellenben okvetlenül mellőzendők. A zeneművek megválogatásánál a laikus könyvtárosnak valamely megbízható zenepedagógiai munkából kell kiindulnia, amely egyúttal a nehézségi fokozatokra is figyelemmel van.”

Gulyás tehát felismerte a zenei könyvtárak fontosságát; nagy kár, hogy csupán elméletben foglalkozott a kérdéssel, és nem kísérelte meg hivatali pozícióját felhasználni javaslatainak gyakorlati megvalósítására.

Gulyás kötete előtt jelent meg Kereszty István újabb tanulmánya, ezúttal a *Magyar Könyvszemle*ben, *A zene irodalma a könyvtárban* címmel (1908). A terjedelmes, több mint 20 oldalas tanulmány jelentősége abban van, hogy Kereszty a magyar könyvtári sajtóban elsőként kísérelte meg zenei osztályozási rendszer kialakítását. A tanulmány elvi részében módosította korábbi véleményét, ebben a munkájában már annak a felfogásának adott hangot, hogy a Széchényi Könyvtár zenei gyűjteményét kell kiépíteni olyan szintre, hogy alkalmas legyen a magyar zenei kutatómunka

igényeinek maradéktalan kielégítésére. Ehhez három dolog kell: pénz, hely és megfelelő munkaerő, vagyis könyvtáros.

Tanulmányának következő részében foglalkozott tulajdonképpeni tárgyával, a zenei szakrendszerrel. A zenei irodalom (*Musica theoretica*) anyagát 10 főosztályba sorolta – hangsúlyozván, hogy ez távolról sem a legtökéletesebb rendszer, de a feladat sürgető volta miatt bevezetése nem tűr halasztást. Kereszty 10 főosztálya a következő volt: I. Zeneelmélet; II. A zeneelőadás didaktikája; III. Zeneesztétika, zenekritika; IV. Zenetörténet, életírás – ezt a főosztályt tovább kívánta bontani történeti korok szerint, például úgy, hogy más-más színű cédula jelezze az egyes korok irodalmát –; V. Zeneiskolai ügyek – különféle zeneiskolai értesítők, évkönyvek kerültek volna ide –; VI. Gyűjtemények, zenei lexikonok, folyóiratok, szaklapok; VII. Szépirodalom és vegyes; VIII. Szövegek; IX. Műsorok, színlapok, egyesületi nyomtatványok; X. Bibliográfia – itt külön hangsúlyozta, mennyire fontos a tájékoztatási eszközök beszerzése. A szakcsoport végén egy *központi katalógus* tervét vázolta. A terv az Isoz Kálmán által javasolt központi címjegyzék lényegesen továbbfejlesztett változata. Különösen fontos, hogy felismerte a hangfelvételek szerepét a zenei gyűjteményekben: a fonogram-hengerekről is nyilvántartást készítettett volna, bár – tette hozzá – előbb ezeket be kellene szerezni. Ebben a központi nyilvántartásban egyébként a hangfelvételek mellett az ország különféle gyűjteményeiben található hangszerekről, ikonográfiai dokumentumokról, kéziratokról, tankönyvekről és egyházi énekeskönyvekről is elhelyezett volna egy-egy címleírást.

A tanulmány következő részében foglalkozott a zeneirodalom (*Musica practica*) elhelyezésével, szakozásával. A rendszer alapjául három szempontot választott: a művészeti fok, a műfaj és az előadói apparátus szerint dolgozta ki osztályozási módszerét. Maga a szisztéma három részből álló katalógusrendszerből épült volna fel. Terve az volt, hogy minden egyes zenemű címleírásából három cédula készüljön; ezek első sorozata alkotta volna a szerzők szerinti katalógust két részre osztva: külön a magyar és külön a külföldi szerzőknek, valamint ezen belül eltérő színű cédulán a különböző korok szerzőinek adataival. Tehát a betűrendes katalógus bizonyos szak szerinti tájékoztatási funkciót is betöltött volna: arra is választ kapott volna a használó, milyen történeti ko-

rok szerzőinek mely munkái vannak meg a gyűjteményben. A címleírások második és harmadik sorozatából épült volna ki a tulajdonképpeni szakkatalógus.

A második sorozat három nagy osztályban – népi zene, oktató zene, művészi zene –, ezeken belül műfajonként csoportosítva, összesen 26 alosztályra tagolva, a harmadik sorozat pedig az előadói apparátus szerint összesen 29 szakban tartalmazta volna a zeneművek címleírásait.

Tagadhatatlan, hogy Kereszty rendszere sok szempontból vitatható. A zenei szakirodalom esetében például formai és tartalmi elemek keverednek egymással; azonos jellegű művek eltérő csoportba kerülnek – például a bibliográfiák és lexikonok stb. A zeneművek esetében a szakrendszer statikus jellege a szembetűnő; aligha lehetett volna alkalmas a továbbfejlesztésre. De ismételjük: első kísérlet volt egy zenei osztályozási rendszer kidolgozására olyan időszakban, amikor a magyar zenei könyvtáraknál lényegesen fejlettebb német zenei gyűjteményekben még ennyire árnyalt, tagolt osztályozási rendszerek sem igen voltak.

A tanulmány fogadtatása jellemző az akkori könyvtárosi vélekedésekre. *Kollányi Ferenc*, a *Magyar Könyvszemle* szerkesztője Kereszty írása végén csaknem egész oldalas szerkesztői megjegyzésben utasította el Kereszty tervezetét. Nem is annyira az érdemi részével vitázott, hanem a szemléletével. Tagadhatatlanul volt alapja ellenvetéseinek. Kollányi a könyvtár nehéz anyagi helyzetére hivatkozott; arra, hogy „részben anyagi eszközeink elégtelensége, részben pedig más okok miatt nem vagyunk képesek azt a nagyszámú magyar és magyar vonatkozású irodalmi terméket megszerezni, amelyek gyűjteményeinkből mind ez ideig hiányoznak.” Döntő érve azonban a Széchényi Könyvtár gyűjtőkörére való utalás volt: vagyis, hogy az OSZK feladata nem más, mint „összegyűjteni és féltékeny gonddal megőrizni mindazt, ami magyart, vagy magyar vonatkozású az irodalom létrehozott”.

Kollányi véleménye azonban nem tudta feltartóztatni azt a folyamatot, mely végül is a Széchényi Könyvtár zenei gyűjteményének kialakulásához vezetett. 1924-ben Isoz Kálmán kapott megbízást a gyűjtemény létrehozására. Nagy kár, hogy a századfordulón megfogalmazott javaslatok közül a közművelődési gyűjtemények kialakulása még évtizedeket váratott magára.

Pogány György

Ganczaugh Miklós

Ezúttal olyan alkotót mutatunk be, aki több pályamódosítás után érkezett el korán jelentkező művészi vágyainak felszabadultabb megvalósításához. E festő és grafikus az 1946-ban született Ganczaugh Miklós. Bár neve napjainkban egyre ismertebbé válik, hivatásos művésszé „avatását” autodidakta beskatulyázása nehezíti.

Rendhagyó életútja a gimnáziumi érettségi után kezdődött, nem sikerült ugyanis bejutnia a Képzőművészeti Főiskolára. Hogy mégis legyen valamilyen „becsületes” foglalkozása, felsőfokú mezőgazdasági technikumba iratkozott be, ahol 1966-ban államvizsgázott. Szakképzettségét csak rövid ideig hasznosította, mivel művészi terveiről nem tudott lemondani. Kezdetben dekoratőr, címfestő, kirakat- és kiállításrendező volt, majd 1972-től foglalkozása révén is a műalkotások közelébe került: előbb Sárospatakon dolgozott farestaurátorként, 1974 óta pedig a Magyar Nemzeti Galéria egyik megbecsült festőrestaurátora.

Valamiféle alapképzés híján, persze, aligha lehetne az ország egyik legnagyobb múzeumában dolgozni. Ganczaugh Miklós már korábban látogatta a Ferenczy István képzőművészeti kört, ahol rajz-stúdiumokat folytatott, majd festészeti gyakorlatokkal tette módszeressé tanulását. Természetesen nemcsak a technikai nehézségek legyűrése, hanem a képalkotás külső és belső törvényeinek megsejtése, felismerése is kitartó munkát követelt tőle.

Művészi közlendőit erősen absztrahált alakzatokba, jelekbe, motívumokba tömöríti. A képalakítás e módszere festményeire és grafikáira egyaránt jellemző, mert művészetében átfedik egymást a műfaji határok, s mert legtöbb rajzát eleve egy-egy olajkép első megfogalmazásának tekinti. Ennek szellemében használja a fekete-fehér meg a színes rajzanyagokat (tus, akvarell, tempera, ceruza) vagy a

legtöbbször kombinálva alkalmazott rajzeszközöket (ecset, toll). Mindez öncélú játék is lehetne, ha a technikát nem állítaná a képi hatás s az abból kibomló tartalom szolgálatába. Mert még a formai problémákkal való viaskodás közepette is mindig közölni kíván valamit. Valamit, ami nem feltétlenül fogalmazható meg szóban és írásban, de mégis magába sűríti pillanatnyi lelkiállapotát, legbensőbb érzéseinek hevületét, hol bizarr, hol reális képzeteket, nemegyszer elvont fogalmak expresszív képi nyelvre való érzékletes lefordítását.

Minél sokrétűbben kívánja különös én-világát kifejezni, annál sürgetőbbé válik számára a kifejezés lehetőségeinek bővítése. Kezdetben a szigorúan zárt kompozíció érdekelte, ma viszont a tér legalább egyik, de még inkább minden „oldalának” kinyitására törekszik, s az ősinek érzett motívumok „meghosszabbításával” általánosabb érvényű megjelenítést tesz lehetővé. Alkotó módszerének lényegét sajátosan *megfordított folyamat* jellemzi: nem a látványt absztrahálja, hanem a számára már eleve átfórtán megjelenő valóság-elemekből indul ki, hogy aztán emberi vonatkozású motívumok-tartalmak különböző szintjét közelítse meg.

Alkotói munkásságának értelmét nemrég így fogalmazta meg: „Hitem szerint a művészi kép, mivel a legellentétesebb dolgokat is képes egységbe foglalni, a legnagyobb dialógus-lehetőség ember és ember között. A kapcsolatteremtés nagy lehetősége.”

Ganczaugh Miklós (Budapest, Balogh Ádám u. 18/b. 1026) e dolgozat megírásáig öt kiállításon szerepelt. Cikkét közölte róla a *Vigilia* című folyóirat és – mint a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége képzőművész szekciójának tagjáról – a *Neue Zeitung* is. 1983 óta tagja a F fiatal Képzőművészek Klubjának.

Ecsery Elemér

Tűnődés egy fontos bibliográfia fölött

A téma, a vállalkozás és a könyv méreteit tekintve egyaránt nagy mű került a tájékoztatók polcára. A *Mondák és mítoszok analitikus bibliográfiája* című kiadvány 500 nagyalakú oldalon csaknem háromezer bibliográfiai tételt tartalmaz, a különösen gigászi méretű utalórendszer pedig körülbelül 12 ezer fogalmat sorakoztat föl. A mű szerkesztője *Halmosi Józsefné*, kiadója a *Tatabányai Megyei Könyvtár*.

Ez a hatalmas munka 52 könyv, a magyar könyvkiadásban 1945 óta (többségében az elmúlt húsz évben) megjelent monda- és mítoszgyűjtemények feltárását szolgálja. Feldolgozási módszere: minden mű *minden fejezetét* külön bibliográfiai tételnek veszi, s a fejezet szövegében (nem címében!) előforduló *valamennyi* személynévet és *minden* tulajdonnévet kigyűjt. Ezeket egyrészt a bibliográfiai tétel végén közli, másrészt szerepelteti őket a mutatóban. Mivel minden mítosz és monda valamely személyhez vagy helyhez kötődik – ez a műfaj lényege –, lényeges információk aligha maradhatnak ki. Ugyanakkor a szövegben csak mellesleg érintett neveknek hatalmas kásahegyét görgeti maga előtt a feltáró apparátus, nem csak segítve, hanem zavarva is ezzel a használót.

A kötet a különböző népek mondáit földrészenként, azokon belül népek szerint csoportosítva sorolja föl. S bár a honfoglaló Huba vezér családi történetét szlovák mondának minősíti több tucatnyi hasonló társával együtt (félreértvén az eredeti szöveg helytálló „szlovákiai monda” kifejezését), a tagolás általában helyes, áttekinthető, jól eligazítja a keresőt.

Mindent összevetve olyan segédeszközt kaptak a közművelődési és az iskolai könyvtárosok, amely a jövőben nélkülözhetetlen eszköze lesz a témakörben való tanácsadásnak. A feldolgozott 52 mű gyakorlati használható-

sága sokszorosára nőtt. A tatabányai műhely a *Verselemzések* és a *Novellagyűjtemények* után ismét példát mutatott: derekas munkával általános érdeket szolgáló segédeszközt hozott létre.

E ponton meg is állhatnánk. Ám éppen a tatabányai vállalkozás nagyságrendje kötelez arra, hogy igényünket és mércénket magasabbra emelve e kiadványt ne csak a gyakorlati munka praktikus segédeszközeként méltassuk, hanem művelődéspolitikai tettként is mérlegre tegyük. Kiindulópontunk: van egy kimeríthetetlen, ámde Próteuszként változó kulturális örökség, a mondakincs és annak számtalan feldolgozása, és adva van a mai magyar társadalom erre vonatkozó igénye. Eleven, reneszánszát élő igény ez, a történelem iránti megújuló érdeklődés gyökereiből fakad, a történeti forrásmunkák növekvő keresletével rokon, s különösen tömegessé és mindennapossá tette a mítoszok és mondák tanításának bevezetése vagy újrabevetése az iskolákba. Fiatal nemzedékek és új feladat elé állított pedagógusok fordulnak a könyvtárhoz, és fordulhatnak ezután immár az új bibliográfiához. A legjobbkor jött ez a mű: nemzedékek kaphatnak tőle eligazítást, látókörük bővülését.

De kapnak-e vajon? Mit kap az új segédkönyvtől például az a tízéves tanuló, aki az irodalomórán *Kalevala*-szemelvényeket olvas, és akinek tankönyve *Vikár Béla*, *Nagy Kálmán* és *Rácz István* fordításainak összehasonlítását tűzi ki feladatul? A *Finn mondák* című fejezetben 14 tétel igazítja útba – a *Kalevala prózai átirásaihoz*. Itt kezdődik a vitám az irodalomjegyzék szerkesztőivel. *Lönmrot* Kalevalája vajon nem mondagyűjtemény? Miért küldjük másodlagos prózai feldolgozásokhoz az olvasót, mikor három helyről is fakad a tiszta forrás? Ez az általános iskolai ismeretekhez mér-

ten sem előre-, hanem visszalépés, beszűkítés. Nem szólnék, ha a finn eposz példája kivétel volna. Sajnos, ez a szabály. Bár a könyv címe szerint a mondák és mítoszok bibliográfiája, valójában csak az átírásoké és az átdolgozósoké. Maguk az alpművek még akkor sem szerepelnek benne, ha szövegük a mai olvasó számára élvezhető, kiadásuk pedig hozzáférhető. Ha nincs átdolgozás, nincs bibliográfiai tétel. Így maradt ki például az észtek nemzeti epósa, a *Kalevipoeg*.

Nézzük tovább! Mit kap az új bibliográfiától az a gimnazista, akinek érdeklődését a tankönyvben olvasott bibliai József-történet kellette föl (vagy a tanár, aki először tanítja)? Formálisan nagyon sokat: 12 tételt 120 utalással! Örömről azonban lelohad, mihelyt látjuk, hogy ez a nagy apparátus végül is mindössze két műre utal: a *Bábel-tornya* című mítosz- és mondafeldolgozásra és *Román József* kötetére, a *Mítoszok könyvére*. Semmi többre. Mi történt? Ez a megbonthatatlanul egységes bibliai történet az egyik feldolgozott szövegben 11 fejezetre tagozódik, emiatt a bibliográfia tizenegyszer ismételte meg a teljes utalóapparátust. A módszer, mely kiválóan alkalmas volna alapszövegek tudományos feltárására, ellentétbe került az anyaggal, mely válogatások és ismeretterjesztő átdolgozások gyűjteménye. A választott módszer Gólemként magasodik a mű fölé, behemót aránytalanságával nyomja el annak lényegét. Képzelt gimnazistánk, aki tankönyvében az eredeti bibliai szöveg mellett a *Korán* József-történetét is megtalálja, az utalótenger áthajózása után csalódottan teszi le a bibliográfiát: semmi újat nem kapott. Ha viszont megkapta volna az eredeti szövegkörnyezetre utaló bibliai lelőhelyet, néhány régi, izés-zamatos fordítást, néhány irodalmilag értékes feldolgozás könyvészeti adatát (például *Thomas Mann*ét), sokkal jobban járt volna, mint a 120 utalós zsonglőrmutatvánnyal.

Vizsgáljuk meg közelebből a magyar mondakincset is, példaként kiválasztván a Mátyás király-mondakört. Az érdeklődő gazdag anyagra lel: 130 tételre. Ámde itt is kiderül, hogy ebből 120 mindössze két könyvből származik: *Lengyel Dénes* és *Szép Ernő* egy-egy művéből; voltaképpen ezeknek a mutatókkal feldúsított tartalomjegyzékét olvassuk. Az öröndetes tematikai gazdagság mellett elvész a mondafeldolgozások sokféle stílusárnyalata.

Mire gondolok? A lehetséges feldolgozási módok közül vegyünk szemügyre három jellegzeteset. Először is: klasszikus mesemondó-

ink „újramesélték” a gyerekeknek mondáikat, köztük a Mátyás-mondákat is. *Móra Ferenc* 12 Mátyás-történetén kívül *Benedek Elek*, *Móricz Zsigmond*, *Illyés Gyula* ifjúsági mondafeldolgozásait tudnám – kizárólag a Mátyás-mondakörnél maradván – hirtelenjében felsorolni. A bibliográfia egyet sem közöl; kimarad a mondafeldolgozások ama rétege, mely a tanítókat és a gyermekkönyvtárosokat hozzásegítené, hogy kisgyerekeknek mondát meséljenek. Másodszor: *Arany János* Hunyadi-balladái nélkül nehezen tudok elképzelni magyar mondabibliográfiát. Végére is mi lehet egy válogató-rostáló bibliográfia célja, ha nem a vitathatatlan értékek népszerűsítése? A szerkesztés logikáját még megérteném – az „Arany összes” nem mondagyűjtemény –, de a használatnak nehéz meggyőzően elmagyarázni, hogy *Szép Ernő* 50 műve mellé miért nem fért be a *Mátyás anyja*? S vajon nem a használatnak van igaza? Harmadszor: itt is lehetőség lett volna a forráshoz, az eredeti szövegkörnyezethez való elvezetésre. *Galeotto Marzio* Mátyás-könyve nem más, mint egykorú mondagyűjtemény; *Mátyás* és a kolozsvári bíró történetét *Heltai Gáspár Krónikájából* olvasni: fölfedezés. És így tovább! Bizony, úgy érzem, hogy a gyerekektől a vájtfüllű inyenckig az egyes olvasói rétegekre gondolva, közművelődési és iskolai szempontból is a mondafeldolgozások többféle stílusrétegének szerepeltetése tenné hasznossá és nyitottá a bibliográfiát.

Az ilyen bibliográfiai vállalkozás – hadd ismételjem most már általánosabb érvénnyel – *küldetést* teljesíthet, ha megvalósítja azt, amit minden bibliográfiától (egyébként minden könyvtártól is) elvárunk: a szellemi látóhatár kitágítását. E bibliográfia azonban tiszteletreméltó tartalmi gazdagsága mellett is inkább beszűkíti a stílusrétegek és a szerzők körét; a feldolgozott háromezer tétel fele *mindössze hat* szerző között oszlik meg. Ezzel minden gyakorlati haszna mellett is korábbi gyakorlatot követ, és megreked annak szintjén, pedig éppen ezt kellett volna meghaladnia a mondakincs széles körű és értékelve tájolt feltárásával.

Tudom, igazságtalan vagyok, amikor egy tisztes munkával készült, korrekt repertórium ürügyén vázolom fel egy másik, szeleesebb alapú magyar mondabibliográfia tervét. Ez ismertetett bibliográfia szerkesztőit más szabályok kötötték. Talán túlságosan is ragaszkodtak a maguk vállalta *formai* szabályokhoz. Az ausztráliai szigetcsoportok meséinek például

sok helyet szenteltek, mert a könyv alcímében a „monda” szó is szerepelt, de kihagyták az osztják eredetmondákat, mert a kötet alcímébe – nyilván praktikus-kereskedelmi megfontolásokból – a „mese” szót nyomtatták. Ezért nem került be a bibliográfiába a jávorszarvast üldöző s végül új hazát találó két osztják férfi története.

*

A szerzők, sajnos, szintén elszalasztották Csodaszarvasukat: a lehetőséget, hogy a magyar és az egyetemes mondakincs irodalmának

értő kézzel válogató, gazdag áttekintését adják, mely motivumonként feltárta volna a feldolgozások sokféle arcát, elvezetvén az olvasót természetesen a forrásokig is. Az ilyen monda-bibliográfia szakembernek, nevelőnek, könyvtárosnak egyaránt távlatokat nyitott volna, túlzás nélkül mondhatjuk: a magyar szellemi élethez adott volna valami igazán újat. Summázva tehát, gazdagabbak lettünk egy praktikus mondagyűjtemény-repertóriummal – örülhetünk a nyereségnek –, és elmulasztottunk egy nagy lehetőséget. (*József Attila Megyei Könyvtár, 1983. [1984.] 521 l. 138 Ft. Soksz.)*

Katsányi Sándor

Lapozgató

Az **Új Auróra Füzetek** című sorozat Békés megye harmadik bibliofil kiadói műhelyének terméke. (A másik két műhelyben: a *Bibliotheca Bekesiensis* keretében és a megyei könyvtár kiadói tevékenysége során napvilágot látott kiadványokról külön-külön rendszeresen meg szokott emlékezni a *Könyvtáros.*) E sorozatra is jellemző a magas fokú tipográfiai igényesség – a puritán, de nagyon színvonalas tipográfiai megformálás a gyomai officina neves nyomdásának, *Petőcz Károlynak* érdeme –, a viszonylag kis példányszám (300–500, a külföldi terjesztésre is szánt füzetek esetében pedig 1000–1500), a tartalmi színesség és a provincializmustól mentes szerkesztői szemlélet. A műhely a Békéscsabai Városi Tanács által kiadott, évente háromszor megjelenő irodalmi és művészeti folyóirathoz, az *Új Auróra*hoz kapcsolódik, ennek főszerkesztője, *Filadelfi Mihály* gondozza a füzetsorozatot is. Az *Új Auróra Füzetek* békési írók és költők írásaival indult 1979-ben (*Csoór István: A hangok messzire szállnak. Novellák; Tomka Mihály: A hallgatás ellen. Versek*), és az eddig megjelent 14 füzet többsége szépirodalmi alkotásokat tartalmaz (*Varsa Zoltán: Magamraolvasó – versek 1980; Dér Endre: A kékcstillagos sárkány – novellák 1981; Újházy László: Kövek között – versek, 1981; Filadelfi Mihály: A szavak udvarát kutatom – versek 1982; Szudy Géza: Ad astra – versek, 1982; Bónus István: Az én világom, 1984*), de e műfajon belül a

tárgyválasztás átlépi az országhatárt: két bolgár tárgyú antológia is megjelent már a sorozatban. A *Bolgár tánc* című füzet a bolgár állam megalakulásának 1300. évfordulója alkalmából, 1981-ben tíz magyar költő Bulgáriáról szóló verseit közölte párhuzamosan, magyarul és fordításban (az Illyés Gyula, Weöres Sándor, Nagy László és Juhász Ferenc költeményeit is tartalmazó antológiát *Hadnagy Lajos* és *Király Zoltán* állította össze), a Bulgária felszabadulásának 40. évfordulójára kiadott friss kötet pedig *Ébredés Bozsenciben* címmel 19 magyar költő tisztelő antológiája. E bővebb válogatás összeállítója és bevezetésének írója *Kiss Ferenc*. A sorozat másik fontos területe a néprajz: harmadik füzete *Tudományos disputa* címmel közölte a Sárrét nagy krónikásának, *Szűcs Sándornak* hét írását, többek között a táj fiatalon, 1942-ben elhunyt költőjéről, a sárrétudvari *Nagy Imréről* szólót. (Ezért is a „néprajz” minősítés e kötetről a füzetsorozat tartalomjegyzékében túlságosan leszűkítő.) A nyolcadik, 1981-ben megjelent füzet, *Beck Zoltán* munkája *Építőáldozat* címmel néprajzi tanulmányokat közöl olyan témákról, mint például a rontásűző házépítő szokások, hiedelmek (innen a munka címe is), valamint Tánacsics alakja a folklórban. A sorozat irodalomtörténeti érdeklődését két füzet bizonyítja: *Béla*di *Miklós* tanulmányai Németh Lászlóról, *Az értelem-alapító* címmel – a szerző három írásához negyediként *Greza Ferencnek* Né-

meth László vásárhelyi korszakáról szóló írása csatlakozik –; *Bata Imrének Szabó Pál faluképe* című tanulmánykötete pedig három írást tartalmaz, amelyek az író indulásának éveitől kezdve a felszabadulás utáni időszakig vizsgálják Szabó Pál írói látásmódját a faluról. Ez a két füzet azt is bizonyítja, hogy a helyi, vagy részben helyi témák megírására a legjobb szakembereket kéri fel a szerkesztő – a többi békési műhelyhez hasonlóan –, függetlenül attól, hogy az illetőknek a megyében vagy másutt van-e a bejelentett lakásuk. Ugyanezt tanúsítja a sorozat eddigi egyetlen történelmi tárgyú kiadványa, a nemrég elhunyt kiváló könyvtáros, *Kemény G. Gábor* munkája, *A dunai mikrokozmosz* is, amely a neves nemzetiségi történész kiadatlan írásait tartalmazza, olyan fontos tanulmányokat, mint például a Mocsáry Lajosról, vagy a magyar Bálcescu-életrajzról szóló munka. Érdekessége a sorozatnak, hogy Kemény G. Gáboron kívül még három könyvtáros található szerzői között: *Beck Zoltán*, a néprajzos—irodalomtörténész—helytörténész, *Varsa (Varga) Zoltán*, az Orosházi Városi Könyvtár igazgatója és a szintén orosházi, ma is tanyán élő és a város külterületén könyvtároskodó, csendes szavú *Bónus István*.

Könyvek otthon címmel A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése kiadta annak a vizsgálódásnak az összegezését, amelyet az egyesülés piackutató csoportja, valamint az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ közösen végzett 1978 végén ezer család házikönyvtári viszonyairól, valamint a családok olvasási szokásairól, illetve körülményeiről is. A felmérést az OSZK KMK munkatársa, *Gereben Ferenc* irányította, és a két kutatóhely a feldolgozás során megosztotta a munkát. A könyvtári műhely elsősorban az olvasási szokásokkal (olvasásgyakorlás, olvasmány szerkezet, izlés), az olvasás és az egyéb művelődési tevékenységek, a könyv és a tömegkommunikáció kapcsolatával, valamint a közkönyvtárak használatával összefüggő kérdésekkel foglalkozott, s ezekről a témákról publikált is (lásd Gereben Ferencnek a *Könyvtáros* elmúlt évfolyamaiban megjelent írásait és a könyvtárosi továbbképzéseken tartott előadásait); az MKKE munkatársai pedig a könyvvásárlással összefüggő kérdéseket, továbbá a házikönyvtárak nagyságával, tartalmával, a gyar-

apítás körülményeivel, a vásárlás és az olvasás viszonyával kapcsolatos tapasztalatokat összegezték. A kötet szerzői, *V. Kulcsár Júlia* és *Mándi Péter* a vizsgálat célját és módszerét ismertető bevezető után négy részben foglalják össze a felmérés megállapításait, s ezeket sok, jól áttekinthető táblázat segítségével is dokumentálják. Az első rész a könyvek olvasásával foglalkozik (gyakorlás, időtartam, fő irányzatok, olvasás és szabadidő, társadalmi rétegek és olvasás, olvasás és tévézés); a második rész tárgya a könyvek vásárlása (beszerzési és értékesítési források, vásárlók a családban, vásárlási helyszínek, a könyv megvételére fordított összegek, vásárlás rétegek szerint); a harmadik rész a családi könyvtárak nagyságát vizsgálja az elmúlt másfél évtized könyvkiadását és -terjesztését, továbbá a gyűjtést befolyásoló földrajzi, társadalmi-foglalkozási, demográfiai, anyagi tényezőket és a lakáskörülményeket is figyelembe véve; a negyedik rész a gyűjtemények „gyűjtőköri” kérdéseit és összetételét elemzi jelleg és műfajok szerint (szépirodalom, ismeretközlő művek, sorozatok, szerzők, az újabb könyvbeszerzések megoszlása, a bővítés új irányai). (1983. [1984.] 183 l. 40 Ft)

A Körös-sárréti útikalauz azért érdemel figyelmet, mert talán a legszebb példája az egy tájegységet helyi kezdeményezésből, neves szakember szerzők – köztük könyvtárosok, illetve helytörténészek – megnyerésével színvonalasan bemutató, helyben nyomtatott és kiadott turisztikai kalauznak. A könyv által igen szakszerűen megismertetett vidék határai a közigazgatási határokkal nem esnek egybe: a három Körös és a Berettyó egykori árterületét, az úgynevezett békési és a bihari Sárrétet foglalja magában, s a táj természetföldrajzának, állatvilágának, néprajzának és műemlékeinek leírása után tíz tájkörzet túraleírásaival, valamint a kirándulásokhoz szükséges gyakorlati tudnivalókkal szolgál (közlekedés, szállás, programlehetőségek stb.), elsősorban a gyalogos és a kerékpáros turisták és horgászok számára. A Kner Nyomdában előállított, igen szép kiállítású, ábrákkal, színes fényképekkel és térképekkel gazdagon illusztrált kötet az érintett területek fontos helyismereti forrása, de más könyvtárakban is érdeklődésre számíthat. Megrendelhető a kiadónál: *Horváth Péter*, Békés megyei Természetvédelmi és Idegenforgalmi Gazdasági Társaság, 5553 Kondoros. (Kondoros 1984. 419 l., 10 t. 135 Ft)

A **Könyvtári Figyelő** 1984. évi 6., utolsó száma úgy emlékezik meg **Kőhalmi Béla** születésének századik évfordulójáról, hogy közli annak az opponensi véleménynek a szövegét, amelyet nagy könyvtártudósunk 1966-ban írt **Havasi Zoltán** kandidátusi értekezéséről. E disszertáció címe, illetve tárgya *A könyvtár és a tudomány szerepe a társadalmi tudat alakulásában. Tudománypolitikai és könyvtárpolitikai irányzatok Magyarországon (1890–1962)*, s **Kőhalmi Béla** a bírálat ürügyén saját tudomány- és könyvtárpolitikai alapvetését fejt ki, a hivatásos történésznek is becsületére való friss szemlélettel és eredeti gondolatokkal. A tézisszerűen tömör, élményekre és kutatásokra egyaránt épülő szöveget vonzó előadásmódja érdekes olvasmánnyá teszi, amely a bírált értekezés ismerete nélkül is teljesen világos, és maradéktalanul élvezhető. Akik **Kőhalmi Béla** élettörténetét ismerik, különleges értéként könyvelhetik el annak a korszaknak, a klebelsbergi művelődéspolitikai időszakának higgadt, emelkedett szemléletű, minden személyes indulattól mentes megítélését is, amely korszakban **Kőhalmi Béla** emigrációban, az országban kívül élt. Tananyagának és hivatástudatra nevelő olvasmánynak egyaránt ajánljuk ezt a munkát, amelynek tárgyyszerű mondatai, megállapításai mögül helyenként a nemes szakmai pátosz forró hullámai törnek elő: „... a könyvtár a megfelelő forrásanyag birtokában s a benne munkálkodó könyvtárosok hivatástudata alapján – ha hivatásukat *küldetesként* fogják fel – gyűjtőpont is lehet, olyan műhely, amely sokat jeleníthet meg a kor művelődéstörténetileg értékes ismérveiből!” Vagy: „A könyvtár legfontosabb alkotó eleme az ember, a könyvtáros, ahogy a kutatóintézetek laboratóriumaiban is a legfontosabb *műszer* az ember.”

A **Figyelő** többi cikkei közül a Nemzeti Pe-

riodika Adatbázissal foglalkozó azonos tárgyú a **Könyvtáros** 1985. februári számában megjelenttel (még a szerzők is részben azonosak), de ez az írás a számítógépes rendszerben alkalmazott megoldások bemutatásával és az egyéb részletkérdések kifejtésével sokkal inkább a szakembereknek szól. Áttekintést közöl a folyóirat az információhasználók (egyetemi és főiskolai hallgatók, szakemberek) oktatásának külföldi és hazai helyzetéről; ismertetést a szombathelyi tanárképző főiskola könyvtárosi tanszékén a tájékoztatás oktatása során alkalmazott módszerekről (ez a cikk a megválaszolatlan referenzkérdések kinyomozásáról lapunkban közölt írások didaktikai kiegészítésének is tekinthető); és közlést a miskolci műszaki egyetemi könyvtár igazgatójának gondolatait az országos szakirodalmi tájékoztatási rendszerről, különösen annak regionális együttműködési lehetőségeiről és formáiról.

A *Kitekintés* rovat az NSZK-beli úgynevezett *hármastagolású* (közművelődési) könyvtárak modelljének (Emunds-rendszer, „Tribliothek”) ismertetésével olyan kérdéskörre irányítja a figyelmet, amellyel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár újfajta szabadpolcos állományrendezési és olvasószolgálati kísérletei kapcsán a közeljövőben bizonyára gyakran találkozunk majd az olvasó. A külföldi tanulmányúton szerzett tapasztalatokra és a szakirodalomra egyaránt támaszkodó két szerző, illetve két cikk részben a nagy port felvert münsteri kezdeményt ismerteti (a hármastagolású könyvtárban a három nagy állományrész az olvasótól való távolság alapján kapta nevét: az ellenőrzési pont utáni *közeli tartományban* a legkeresettebb, időszerű olvasmányok találhatóak, amelyeknek a várható érdeklődés szerint tagolt – krimi, modern próza, nyaralás stb. – csoportjait katalógus nélkül is lehet használni; a *középtartomány* a hagyományos szabadpol-

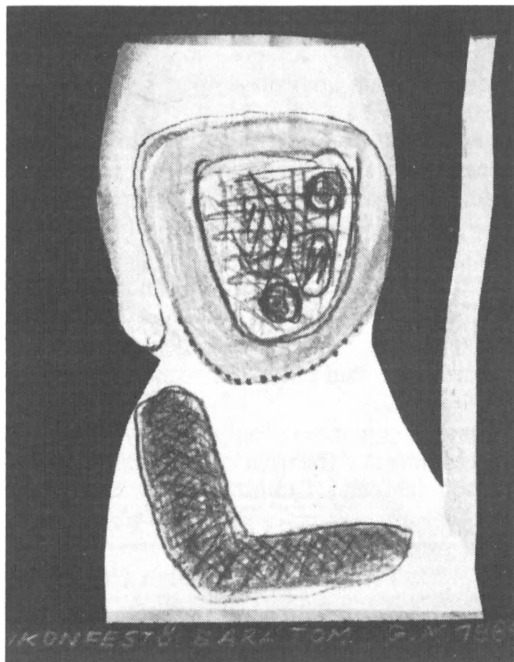
cos tér; a *távoli tartomány* pedig a csak katalógus közvetítésével használható raktári állomány), részben pedig a hármas tagolás szellemében megépített, 7142 m² alapterületű güterslohi városi könyvtárt mutatja be, a 80 ezer lakosú város új intézményének és működésének helyszíni tanulmányozása alapján.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás elmúlt évi decemberi, 12. számában folytatódik a lap 30 éves történetének áttekintése. A cikkíró, *Futala Tibor* – a közelmúltban néhány évig maga is szerkesztője a TMT-nek – ezúttal a folyóirat második, 1963 utáni korszakával foglalkozik, azzal az időszakkal, amelyben a lap nemcsak a mai címét kapta, hanem jelenlegi profilját is. A cikkíró elemzi a TMT-s időszak célkitűzéseit, ezeket összeveti a lap főszerkesztőinek törekvéseivel, szerkesztési módszereivel, profilhangsúlyjaival, majd a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás részletes „életrajzi adatait” közli: a főszerkesztők és a szerkesztők, a szerkesztő bizottsági tagok névsorát, a lap megjelenési és előállítási adatait, a példányszámok és az előfizetési árak változásait (1963–1964 és 1984 között az éves előfizetési díj 60-ról 600 Ft-ra emelkedett). Ennek a foly-

tatásnak is a legfontosabb része a folyóirat által gondozott témák megoszlásának, arányainak vizsgálata. A TMT-korszak 21 éve alatt 758 tanulmány, cikk jelent meg a lapban, ezeket a következő kategóriák szerint csoportosítja a cikkíró: elméleti közlemények; oktatás-képzés; igény- és ellátottság-vizsgálatok; az információk hordozói; állomány és -védelem; nyilvántartás, feltárás, keresés; tájékoztatási műfajok; színhelyek. Mivel e csoportok nem azonosak az előző korszak témáinak kategóriáival, nehéz pontos képet kapni arról, háttérbe szorultak-e vagy sem a könyvtári–szakkönyvtári kérdések az információs–dokumentációs témákhoz viszonyítva, s ha igen, számukat és terjedelmüket tekintve elegendőek-e a megmaradtak, elfogadható-e képviselőjük aránya a kialakult szerkezetben. Akárhogy van is, ez a kiváló elemzés olyan tanulságokkal szolgál, amelyek a mostani szerkesztők további terveihez is biztos támpontokat adhatnak.

Az 1982-ben több tárca összevonásával létrehozott Ipari Minisztérium a korábbi háttérintézményeket, köztük a megszűnt minisztériumok tájékoztatási intézményeit is átszervezte. Az egyik utódot, a PRODINFORM nevű, vállalati formában működő információs (műszaki tájékoztató) és műszaki tanácsadó szervezetet *Bauer József* részletesen bemutatja a lap olvasóinak. Megállapítja, hogy a PRODINFORM sokrétű munkássága a hagyományos információs formáktól a kiadványokon át a szerszámforgalmazásig, a műszaki tanácsadásig, a nyelvoktatásig és a KGST-keretében végzett tevékenységig terjed. Írásának nagy érdeme, hogy részletesen felsorolja a vállalat szervezeti egységeinek igen sokféle folyóiratát és egyéb kiadványát, s ezáltal fontos információkhoz juttatja a lapot olvasó lehetséges felhasználókat.

A harmadik cikk szerzője, *Rózsa György* a fejlődő országok információellátásának egyfajta szervezeti felépítését rajzolja meg. Elgondolásának alapja az integráció: Közös szervezetben képzelet el a központi könyvtári, levéltári és a szakirodalmi tájékoztatási (dokumentációs) feladatok végzését, de a tervezett tudományos–művelődési vertikum részévé tenné a nemzeti könyv- és folyóirat-kiadást is. – A folyóiratszám hasznos gyakorlati segédlettel zárul: összehasonlító táblázatot közöl a párbeszéd-üzemmódban elérhető számítógépes adatbázisok igénybevételének 1984. augusztusi áraitól, s tájékoztat a kedvezményekről is.



Az **OSZK Híradónak**, az Országos Széchényi Könyvtár folyóiratának elmúlt évi 9–10., összevont számában a nemzeti könyvtár nagy költözködésére egy vendégszerző, *Gyuris György* írása emlékeztet: ebben tanulságként a szegedi Somogyi Könyvtár hasonló erőpróbájának, az új épületbe költözésnek tapasztalatait ismerteti a cikkíró, a dokumentumok átszállításának egyik irányítója. Idézünk a cikkből:

„Mindig rendben ment a költözés, csak akkor volt zökkenő, ha két irányító volt egy munkahelyen. Ezt semmiképpen sem szabad megengedni... De ennek a vezetőnek mindenütt ott kell lennie...” A számban közölt sok információ között híradás olvasható a nemzeti könyvtárban történt könyvlopási ügyben hozott első fokú bírósági ítéletről is. E szerint a Pesti Központi Kerületi Bíróság 1984. szept. 14-én *Balogh Lóránt* bűnösnek mondta ki jelentős értékre üzletszerűen elkövetett lopás büntetésében, és ezért főbüntetésül háromévi, fegyházban letöltendő szabadságvesztésre ítélte, mellékbüntetésül pedig öt évre eltiltotta a közügyek gyakorlásától. A másik vádlottat, *Gábor Ernőt* felmentette az orgazdaság vádja alól, azonban szabálysértésért tízezer forint pénzbírságra ítélte. Az ügyész mindkét esetben súlyosbításért, *Balogh Lóránt* enyhítésért fellebbezett. Az ítélet nem jogerős... Szerencsére rokonszenvesebb személyi híreket is tartalmaz a híradószám, amelyet éppen a perszonáliák gazdagsága jellemez: Megemlékezik például *Keresztury Dezső* 80. születésnapjának házi megünnepléséről, *Berlász Jenő* tudományos munkásságának elismeréséről (akinek az Országos Széchényi Könyvtár 1802 és 1867 közötti történetét feldolgozó, a kandidátusi fokozatért benyújtott értekezését, figyelembe véve *Berlász Jenő* teljes történetirői életművét is, a doktori fokozatra érdemesítette az Akadémia tudományos minősítő bizottsága), bemutatja a III. főosztály új vezetőjét, *Poprády Gézát*, beszélgetést közöl a Laskói Demeter középkori iskoláskönyvében talált ötsoros vers, a második legrégebbi magyar verses nyelvemlék feldolgozójával, *Holl Bélával* (megjegyezzük azonban, hogy Laskó nem Tolnában, hanem Baranya megyének Trianon óta Jugoszláviához tartozó szögletében van), s ugyancsak interjúban ismerteti meg az olvasót a könyvtár egyik neves vendégével, a berlini Deutsche Staatsbibliothek főigazgatójával, *F. Krauseval*. Felhívja a figyelmet a „délibábos nyelvész”, *Horvát István* születésének 200. évfor-

dulójára, s búcsúzik a közelmúltban elhunyt, érdemes munkatársától, *Szabó Jánostól*, aki több mint húsz esztendeig tevékenykedett a Széchényi Könyvtárban.

A **Könyvtári Híradó**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak tájékoztatója 1984. decemberi számában beszámol a felújított VIII. kerületi (Gutenberg tér) főkönyvtár megnyitásáról. Mivel a könyvtár részt vesz a fővárosi hálózat újfajta állományelrendezési kísérletében, szívesen olvastuk volna az első adatokat a könyvek csoportosításáról, feliratozásáról, a régi állomány megrostálásáról, a kivont anyag további sorsáról stb. Az elmaradt előzetes információkért remélhetőleg kárpótolja majd olvasóit a híradó néhány hónap múlva, amikor is alapos elemzéssel elégíti ki a kísérlet sorsára nagy várakozással tekintő szakmabelieket.

A számban tanulságos cikk olvasható egy vetélkedőről, amelyet *Körösi Csoma Sándor* születési évfordulójára írtak ki tekintélyes szervek és intézmények, s amelynek résztvevői, a valódi vagy alkalmi szocialista brigádok versengő együttese 150 Ft nevezési díjat fizettek a részvételért. A módszer kitűnő: elterjesztése remélhetőleg véget fog vetni a vetélkedők dömpingjének, s ennek a könyvtárak minden bizonnyal örülnek is, mert kevesebbszer fogják elrángatni őket napi munkájuk, alapfeladataik végzésétől, hogy álságos eszközökkel kelljen bizonygatniuk „nyitottságukat”.

A zsörtölődést félretéve – és a beszámolóban a vetélkedő fonákosságait kipellengérező részeit nem ismételve meg –, inkább arra utalunk, hogy a jó könyvtáros a félresikerült vállalkozásokból is teremthet könyvtári tőkét: ez esetben például zenével, diáképekkel színesített *Körösi Csoma-emlékműsort*, amelyet a szakmunkásképző sok osztályában kellett bemutatnia a vetélkedőre való felkészülés során kellő ismeretekre szert tett könyvtárosgárdának... A szokásos gazdag híranyagon kívül van egy *sajtószemle* is a fővárosi híradóban: a Franciaország megyéit ellátó mozgókönyvtári (bibliobuszos) szervezetről, a kórházi könyvtárügyről és a munkahelyi, üzemi könyvtárakról szóló írás vázlatossága ellenére is oly érdekes, hogy – fontosságára való tekintettel is – érdemes volna a téma részletesebb kifejtése a nagyobb nyilvánosság előtt, a saksajtó hasábjain...

Történeti kutatások Kufsteinban. Czuczor Gergely rabsága – Historische Forschungen in Kufstein. Die Gefangenschaft von Gergely Czuczor címmel magyar és német nyelvű kiadvány jelent meg *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. Új sorozat 14 (89)* kötetjelzéssel. A 800 példányban sokszorosított összeállítás *Náday Károly és Sáfrán Györgyi* munkája. Az 1983-ban, 84 éves korában elhunyt Náday Károly 1948 óta élt Kufsteinban, s életének utolsó két évtizedében foglalkozott a várbörtön magyar rabjainak sorsára vonatkozó osztrák és magyar levéltári adatok felkutatásával, amint erről a kötet bevezetőjeként közölt levelében beszámolt. Munkásságát Sáfrán Györgyi mutatja be a *Kufsteini történeti kutatások* c. fejezetben, amelynek második részében a *Riadó* című, 1848. dec. 21-én megjelent verse miatt hatévi „vasban tölendő várfogságra” ítélt Czuczor Gergely rabságával foglalkozik, és 61 dokumentumot – levelet, okiratot – ad közre a vádirattól és a hadbírósi tárgyalási jegyzőkönyvtől az 1851. máj. 22-én történt kiszabadulást bejelentő hirdetményig. A dokumentumok lelőhelyeinek, a névmagyarázatoknak, a kufsteini magyar rabok emléktáblájáról hiányzók névsorának, valamint a gazdag illusztrációs anyagnak közlése után ugyanezek német nyelvű fordítása következik, ami által a kiadvány teljes anyaga a német nyelv ismerői számára is hozzáférhetővé válik. (1984. 213 l. 77 Ft)

Tóth Béla munkásságát feltáró bibliográfia jelent meg a szegedi Somogyi Könyvtár író-igazgatójának 60. születésnapjára, *A Somogyi-könyvtár kiadványai* sorozat 31. füzeteként. *Gyuris György, Péter László és Szabó Imre* összeállítása rövid életrajzi bevezető után 226 tételben, időrendben 1984. december elejéig (!) veszi számba Tóth Béla írásait, további 75 tételben pedig a róla szóló irodalmat. Az ezer példányban kiadott, címmagyarázatok is tartalmazó bibliográfiához egyetlen, összevont személy-, földrajzinév-, cím- és tárgymutató készült. (1984. 65 l. 20 Ft)

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve 1983 az 1983. augusztus 25–26-án Győrben lebonyolított XV. vándorgyűlés (témája: A könyvtár és olvasója. Olvasóvá nevelés, a felhasználók és a könyvtár kapcsolata) plenáris ülésén elhangzott előadásokat közli – egy kivételével –, továbbá az öt szekcióban lezajlott viták bevezető referátumainak szövegét is közreadja. A szekciók a központi témát, a könyvtárhasználatra, illetve olvasóvá nevelés kérdéskörét könyvtár- és iskolatípusonként vizsgálták a felsőoktatástól a közép- és az alsófokú oktatásig; a zenei könyvtárak nevelési feladatait és módszereit a zenei, a levéltárak és a művelődés témakörét pedig a levéltári szekció tárgyalta meg, s külön szekcióülés foglalkozott a könyvtárosképzésben és -továbbképzésben oktatási feladat-

ként jelentkező olvasóvá nevelési teendőkkel is. A kötet tartalmazza az 1983–1986-os időszakra megválasztott egyesületi elnökség névsorát is. (Műzsák 1984. 91 l. 20 Ft)

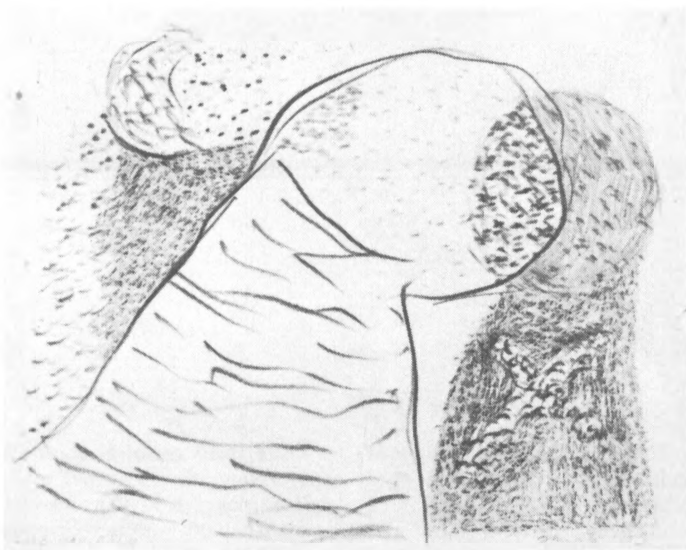
A tudományos kutatás minősége címmel *Braun Tibor* és *Bújdosó Ernő* szerkesztésében tudománymetriai tanulmánygyűjtemény jelent meg 800 példányban *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Informatikai és Tudományelemzési Sorozatában*, ennek 4. köteteként. Az összeállítás első felében magyar szerzők hat tanulmánya kívánja felmutatni a külföldre hazai intézetekben végzett szakszerű, tudományos megalapozottságú scientiometriai értékelések példáit; a második rész ugyancsak hat tanulmánya, valamint a függelék két rövid írása pedig a módszer külföldi eredményeivel, illetve megoldatlan kérdéseivel foglalkozik, s a témakör ismert nevű kutatóinak írásait is közli. Ezek olyan kérdésekről szólnak, mint például a tudományos kutatás minőségének mérhetősége, az alapvetési tevékenység értékelése, egy meghatározott tanszék vezetésére pályázó jelöltek kutatási tevékenységének minősítése, illetve általában az egyetemi kutatómunkának az értékelése. (1984. 207 l. 70 Ft)

Verseyhy Ferenc kiadatlan írásainak második kötetét jelentette meg 300 példányban, sokszorosításban a Szolnok megyei

Könyvtár, amely a megyeszékhely nagy szülöttének nemcsak nevét viseli, hanem emlékének ápolását is évek hosszú sora óta egyik legfontosabb feladatának tartja. A háromkötetesre tervezett szövegközlő munka összeállítója, gondozója *Deme Zoltán*, a sorozat szerkesztője és a kötet előszavának írója *Szurmay Ernő*. A magyar jakobinusok perében elítélt Versegly csaknem kilenc évig tartó raboskodás után 1803-ban szabadult, s az ezutáni években keletkezett munkáit tartalmazza a gyűjtemény: színművet, romantikus szépprózát, nyelvészeti vitairatot, levelezési minták és prédikációk gyűjteményét, továbbá egy világtörténeti summázatot, valamint tervezetet a magyar tudóstársaság szervezéséről, illetve működéséről. A kötet az Országos Széchényi Könyvtár, az Akadémiai és az Egyetemi Könyvtár kéziratárában, az Országos Levéltárban és az Esztergomi Prímási Levéltárban található Versegly-kéziratok alapján készült, a mai helyesírás szerinti átírásban. (1984. 248 l.)

Tavasza nyíló ablak címmel *Bisztray Ádám* verseit tette közzé bibliofil sorozatában a Békéscsabai Megyei Könyvtár. A 250 példányban megjelentetett válogatás a költő – egykor könyvtáros – 1964 és 1984 között írt 32 versét tartalmazza. (1984. [1985.]

Fülep Lajos kéziratos hagyatékának jegyzékét adta ki 700 példányban az Akadémiai Könyvtár *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai* nevű sorozat 15. köteteként. A sokirányú érdeklődésű tudós kéziratos hagyatéka saját kívánságára került a könyvtárba, amely ezt az anyagot ajándékokkal is kiegészítette. A kézirattár Ms 4552–Ms 4609 jelzetű tételei nemcsak Fülep Lajos kéziratáról, kézirattárban maradt munkáiról tájékoztatnak, hanem kiterjedt, az 1904 és 1970 közötti évekből származó, rendkívül értékes levelezését is számba veszik. A hagyaték egyéb műfajokban – mások művei, leve-



lei, képek, gyászjelentések, vegyes dokumentumok stb. – szintén igen gazdag. A névmutatóval ellátott, értékes forrásfeltáró kötetet *F. Csanak Dóra* szerkesztette, és ő írta az életrajzot és a gyűjteményről szóló tájékoztatást tartalmazó előszót is. (1984. 165 l., 5 sztl. t. 35 Ft)

Magyarország felszabadulása címmel évfordulós válogató bibliográfiát adott ki sokszorosításban A Magyar Néphadsereg Művelődési Házának könyvtára. *Kakuk Márta* 254 tételű, annotációk nélküli összeállítása a könyvtár dokumentumai és a korábbi felszabadulási évfordulókra megjelent honvédségi bibliográfiák alapján hét fejezetben, ezeken belül pedig szerzői betűrendben tárja fel a tárgykörben megjelent könyv- és folyóiratanyagot, a jegyzékben való keresést pedig összevont név- és helymutatóval könnyíti meg. Az összeállítás nemcsak a felszabadulás eseményeivel foglalkozó irodalmat tekinti át, hanem figyelme kiterjed az előzményekre, de az új élet megindításának tényeire is. Az eseményekre visszaemlékező írások, interjúk, megemlékezések, szépirodalmi művek három külön

fejezetet kaptak a bibliográfia végén. (1984. 43 l. Soksz.)

Az építésügyi vállalatok szakmai tájékoztatási szervezetének működési modelljeiről adott ki összeállítást az Építésügyi Tájékoztatási Központ építésügyi és városfejlesztési könyvtárhálózati központja. *Poprády Géza* kéziratként megjelentetett tanulmánya kísérleti célokat szolgál: a modellek közös javítását és finomítását az alkalmazhatósági kör bővítése végett. A rajzokkal, sémákkal illusztrált munka öt fejezetben foglalkozik a vállalati tájékoztatási rendszerrel és szervezettel; az építésügyi vállalatok információs igényeik szerinti jellemzésével; az ágazatban feldolgozott, illetve szolgáltatott információk főbb típusaival; szakmai tájékoztatási szervezeteik egységes modellrendszerével, s megrajzolja a vállalati szakmai tájékoztatási szervezetek típusmodelljeit is. (1984. 65 l. Soksz.)

Újság formájú és jellegű kiadványt bocsátott ki két közművelődési könyvtár: A *Tolna megyei Könyvtár* német nemzetiségi

olvasótábori híradója **Unsere Zeitung** címmel az elmúlt évben Vár-alján tartott olvasótábor képes-szöveges krónikáját nyújtja. Egy esztendővel korábbi előzményéhez hasonlóan szabályos, színvonalasan szerkesztett, gazdagon illusztrált, szépen tördelt, nyolcoldalas újság, tele a táborban részt vett gyermekek írásaival, rajzaival. – **A Hópehely** című, egyszerűbb kiállítású karácsonyi alkalmi újságot a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtár adta ki gyermekkönyvtári olvasói számára – ugyancsak nyomtatásban, de kisebb alakban. Verseket, néprajzi írásokat, rejtvényeket, könyvajánlatokat, pályázati kiírásokat közöl, sok rajzzal, illusztrációval, nyolc oldalon.

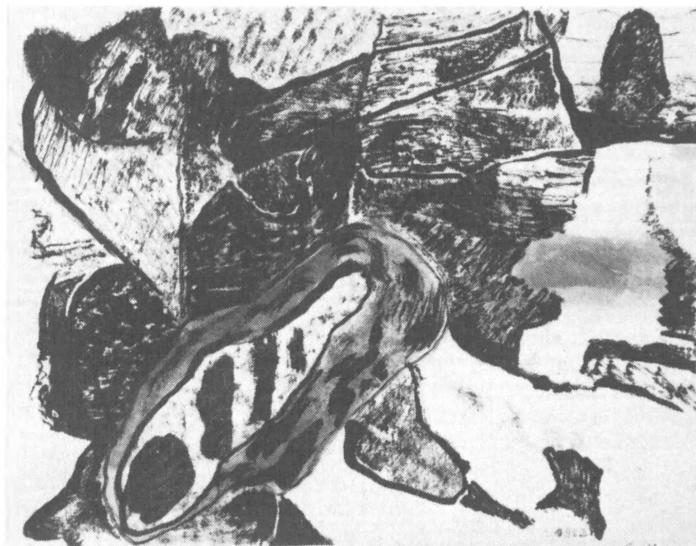
Versek – ünnepek címmel jeles alkalmakra – anyák napja, pedagógusnap, évzáró, évnyitó, Tél-apóünnep – szóló versek gyűjteményét adta ki 500 sokszorosított példányban a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár gyermekrészlege. A füzetben közölt több mint 120 verset *Bangó Béláné* válogatta a *Kisdobos*, a *Kincskeresés*, a *Mézeskalács* és a *Napsugár* c. lapokból. Kár, hogy a

tartalmas füzet címlapja nem tetszetős. (1984. 84 l.)

Tarkaforgó címmel a kisebb falusi könyvtárak munkájának segítésére gyermekkönyvtári foglalkozások forgatókönyveit adta közre kétszáz példányban, sokszorosításban a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár. A megyei könyvtár gyermekrészlegében az 1983/84-es tanévben rendezett foglalkozások anyagából válogatott 12 forgatókönyv (az őszi, népszokások, a költészet napja, a mesék világa, nyelvművelés, Petőfi) közül az 1–2. osztályos tanulók számára szólókat *Henczi Sándorné*, a 3–4. osztályosoknak, illetve a felső tagozatosoknak szántakat *Oláh Rozália* állította össze. (1984. 86 l.)

Bibliofil kiadványt több könyvtár jelentetett meg az elmúlt év végén. Ezek a formai igényesség mellett általában tartalmilag is magas színvonalat képviselnek, sőt kiemelkedő irodalomtörténeti jelentőségű is akad közöttük. Ilyen a Békéscsabai Megyei Könyvtár által kéziratként, 250 példányban kiadott, **József Attila utolsó hónapjairól** című, naplószerű fel-

jegyzéseket, levélszövegeket, -hasonmásokat, jegyzeteket tartalmazó füzet, a koronatanú, *Illyés Gyuláné* megrendítő dokumentum-összeállítása (Szerk. és utószó: *Domokos Mátyás*. 1984. 101 l.) – A kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtárnak a felszabadulás évfordulójára szánt ünnepi kiadványát, a **Somogyi Krónikát** *Fodor András* állította össze egy oratórium szövegtervezetéként: a *Kanyar József* kiváló helytörténeti olvasókönyvéből, a *Harminc nemzedék vallomása Somogyról* című dokumentumkötetből, helyi költésű költők, írók (Szegedi Kis István, Csokonai, Pálóczi Horváth Ádám, Berzsenyi, Takáts Gyula, Illyés, Sipos Gyula, Somlyó György és mások) műveiből, népdalokból, -balladák, levéltári iratokból, újságcikkekből válogatott gyűjtemény nagyszerű kötetet alkot, amelyet a közelmúltban elhunyt *Varga Hajdú István* népköltészeti tisztaságú rajzai illusztrálnak. Ez a teljes egészében a megyei könyvtár házi sokszorosításában és könyvkötészetében készült munka – a közelmúltban megjelent három kiadvány-előzményével együtt – azt bizonyítja, hogy a kaposvári könyvtár (a békéscsabai megyei könyvtárhoz hasonlóan) professzionista színvonalú könyvkiadói műhellyé vált. (1984. 81 l.) – A nyiregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár *Tiszta szívvel füzetek* nevű, a megyei első kötetes költőknek, íróknak megjelenési lehetőséget teremtő sorozatában újabb fiatal alkotó mutatkozik be, *Jánosi Zoltán* nyiregyházi tanár, akinek **Életveszély** címmel öt novelláját adta közre a könyvtár. A *Katona Béla* által szerkesztett sorozatnak ez a kiadványa is kétezer példányban jelent meg. (1984. 60 l.) – **Ajka** címmel a 25 éves bányászváros negyedszázados fejlődését, mai arcát rajzokban – *Bagarus Zoltán* alkotásai révén – megörökítő kis kötetet adott ki az Ajkai Városi Könyvtár. A kéziratként megjelentetett, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár által ezer példányban sokszorosított torpe könyvecskéhez *Tilhof Endre* könyvtárigazgató írt vallomások előszót. (1984. Sztl.)



[A] **József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára kurrens időszaki kiadványainak tárgyszókatálógusa** címmel a szegedi felsőoktatási intézmény 1706-féle periodikus kiadványáról – hírlapokról, folyóiratokról, évkönyvekről – jelent meg sokszorosított jegyzék. *Nagymiklósi Erzsébet* összeállítása az Országos Széchényi Könyvtár 1980-ban közreadott, *Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban* című lelőhelyjegyzékének mintájára készült, s jelentőségét az adja meg, hogy az olvasók a könyvtár által járatott periodikumok közül a folyóirat-olvasóterem szükségessége miatt csak 600-hoz férhetnek hozzá közvetlenül. A kiadvány bevezető része tartalomjegyzékként a katalógus tárgyszavait sorolja fel az oldalszámok megjelölésével együtt. (1984. XVII, 167 l.)

Tájékoztató a városi könyvtár szolgáltatásairól címmel példamutató, jól sikerült kalauzt adott ki a Debreceni Városi Könyvtár. A három ezer példányban nyomtatott képes kiadvány alkalmas arra, hogy felkeltse az érdeklődést a 30 egységet magában foglaló, 260 ezer dokumentummal rendelkező és évente átlagosan 20 ezerrel gyarapodó könyvtárhálózat iránt, amelynek több különleges egysége, illetve szolgálata is van (városismereti dokumentációs osztály, közérdekű kulturális információkat szolgáltató osztály, központi prézens olvasóterem, városi hírlapolvasó). A kalauz foglalja a hálózat történetével, ismerteti a szolgáltatásokat, együttes tájékoztatást nyújt a katalógusfajtákról (felsorolván azt is, hogy ezek mely fiókokban találhatók meg), bemutatja a gyermekrészlegeket és a jelesebb fiókkönyvtárakat, illetve a különleges részlegeket, végül felsorolja a saját kiadványokat, bibliográfiákat, és a nyitvatartási időket is feltüntetve teljes címjegyzéket közöl a hálózatról. (1984. [1985.] 43 l.)

A könyvtáros szakmai továbbképzés rendszerének fej-

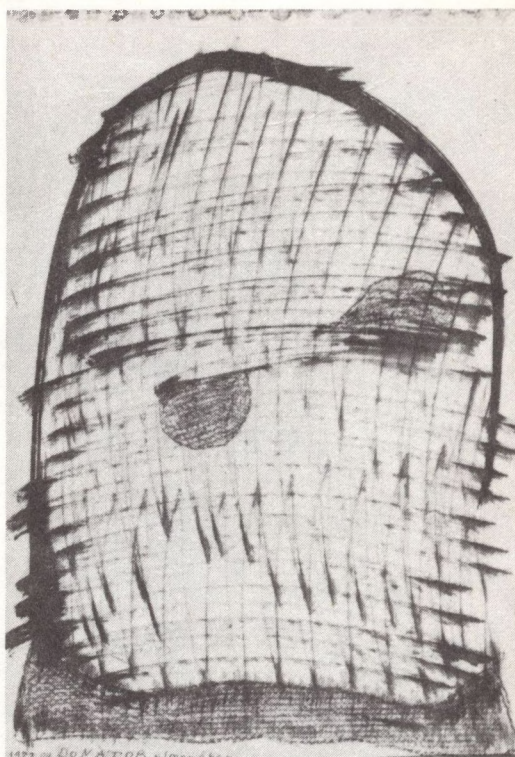
lesztése címmel az Országos Könyvtárügyi Tanács külön füzetben, 200 példányban kiadta *Katsányi Sándornak* a tanács 1984. ápr. 17-i ülésén megvitatott előterjesztését. (Lásd *A továbbképzés rendszerének fejlesztése* c. cikket is a *Könyvtáros* 1984. évi 7. számában.) (1984. [1985.] 24 l. Soksz.)

Nagy László szülővilága, emlékháza címmel a költő öccsének, *Agh Istvánnak* a szülőházát – ma emlékház – bemutató, családjukra és a testvérek gyermekkorára emlékező írását adta ki három ezer példányban a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár. A szerény kiállítású, sokszorosított füzetet az iszkázi emlékház látogatóinak szánták. ([1984.] 19 l.)

Bibliográfia a Nehézipari Kutató Intézet munkatársainak szakirodalmi tevékenységéről címmel a NEVIKI könyvtárának gondozásában jelent meg a *Nádasy Miklósné és Scholtz Józsefné* könyvtárvezető által összeállított, nyomtatott bibliográfia, amely a Veszprémben működő kutatóintézet dolgozóinak 1974 és 1983 között megjelent 622 hazai és külföldi publikációját – köztük az egyetemi és az akadémiai doktori értekezéseket, valamint a nyomtatásban is közzétett előadásokat – veszi számba a szerzők betűrendjében. (1984. 67 l.) (M.)

Február 1-ig a szerkesztőségekbe érkezett periodikus kiadványok: Gazdaságpolitikai Tájékoztató 1984/11–12. sz., november–december (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Helyismereti művek. Hajdú-Bihar megye 1983.* (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Irodalomkutatások. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalom-*

kutatások jegyzéke. 1985. január (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtár és Művelődés. Könyvtárügyi információk vezetőinek. 1984/4. sz.* (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Könyvtári és informatikai gyarapodási jegyzék. 1984/3. sz.* (OSZK KMK); *Könyvtári Tájékoztató. 1984/11., 12., 1985/1. sz.* [Gyarapodási jegyzék.] (ÉTI [Építéstudományi Intézet]); *Könyvtári Tájékoztató. 1985/1. sz., január.* Melléklete: *Negyven éve történt. 1945. január 1.–április 4.* (Nagyközségi Könyvtár, Edelény); *Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok. Külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóirat-cikkek válogatott bibliográfiája 1984. Betűrendes mutató., 1985/1. sz., január–március. 1–622. tétel* (OSZK); *A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája. 1984/2. sz., M 31544 – M 31933* (OSZK KMK); *A műszaki könyv- és dokumentumtár állománygyarapodási jegyzéke. 1984. nov.–dec.* (Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet); *Pedagógusok könyvespolcára. Ajánló bibliográfia. 1984/2. sz.* (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Somogy a sajtó tükrében. A megyei könyvtár sajtófigyelője. 1984. negyedik negyedév* ([Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár]); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára. 1984/12. sz., december* (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek). 1984/2. sz., április–június* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban. 1984/5. sz.* Mellékletei: *Egyetemi és főiskolai jegyzetek. 1984/5. sz., A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza Műszaki Tudományos Könyvtárának új könyvbemutatói. 1984/5. sz.* (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Vas megye irodalma. 1983. okt. 1.–dec. 31.* (A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár [Szombathely] bibliográfiai füzetei. 80. sz.) (Kny. a Vasi Szemle 1984/4. számából); *Vas megye irodalma. 1983. Mutatók.* (Kny. a Vasi Szemle 1984/4. számából).



GANCZAUGH MIKLÓS
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 173. oldalon)



